SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA ŞİDDET EĞİLİMİ İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Fatih GÖGER

ADLİ TIP ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ORUÇ

Yüksek Lisans Tezi – 2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA ŞİDDET EĞİLİMİ İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Fatih GÖGER

ADLİ TIP ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ORUÇ

MALATYA
2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER iv

ÖZET iv

ABSTRACT v

KISALTMALAR vi

TABLOLAR DİZİNİ vii

1. GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu 1

1.2. Problem Cümlesi 3

1.3. Araştırmanın Amacı 3

1.4. Araştırmanın Önemi 3

1.5. Araştırmanın Sayıltıları 5

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları 5

2. GENEL BİLGİLER 6

2.1. Suç 6

2.2. Çocuk 8

2.3. Çocuk Suçluluğu 9

2.3.1. Hukuki Açıdan Çocuk ve Çocuk Suçluluğu 11

2.3.2. Çocuk Suçluluğu Nedenleri 19

2.3.3. Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Suçluluğu 26

2.4. Benlik Kavramı ve Benlik Kavramının Gelişimi 32

2.4.1. Benlik Kavramı 32

2.4.2. Benlik Kavramının Gelişimi 33

2.5. Benlik Saygısı Kavramı ve Benlik Saygısının Gelişimi 34

2.5.1. Benlik Saygısının Türleri 41
2.5.2. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler 43
2.5.3. Benlik ve Benlik Saygısı ile İlgili Kuramsal Görüşler 56
2.6. Şiddet ve Şiddet Eğilimi Kavramları 62
2.6.1. Şiddetin Nedenleri 66
2.6.2. Şiddetin Nedenini Açıklayan Kuram ve Teoriler 67
2.6.3. Şiddet Türleri 70
3. MATERYAL VE METOD 72
3.1. Araştırmanın Modeli 72
3.2. Evren ve Örneklem 72
3.3. Veri Toplama Araçları 73
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 73
3.3.2. Şiddet Eğilim Ölçeği (ŞEÖ) 73
3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) 74
3.4. Verilerin Toplanması 74
3.5. Verilerin Analizi 75
4. BULGULAR 77
4.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular 77
4.2. Aile Durumu Özelliklerine İlişkin Bulgular 80
4.3. Suç İşleme Durumu Özelliklerine İlişkin Bulgular 81
4.4. Suç Çeşitlerinin ve Türlerinin Özelliklerine İlişkin Bulgular 82
4.5. RBSÖ ve SEÖ Ortalamalarına Suç Türlerinin Cinsiyete Göre Etkisinin Karşılaştırmaları 83
4.6. RBSÖ ve SEÖ Ortalamaların Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması 85
4.7. Araştırma Ölçeklerinin Değerlendirilmesi 101
4.8. Korelasyon Analizi 102

4.9. ŞEÖ ve RBSÖ İle İlişkili Bulunan Değişkenlerin Lojistik Regresyon Analizi..... 103
5. TARTIŞMA 106
6. SONUÇ VE ÖNERİLER..... 113
6.1. Sonuçlar 113
6.2. Öneriler 115
KAYNAKLAR 120
EKLER..... 139
EK-1. ONAM FORMU 139
EK-2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU 140
EK-3. ŞİDDET EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ..... 142
EK-4. ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ 143
EK-5. ÖZGEÇMİŞ 144
EK-6. ETİK KURUL ONAY FORM 145

TEŞEKKÜR

Değerli bilgilerini paylaşan, her konuda desteğini esirgemeyen, her zaman yeni fikirlerle, projelerle kılavuzum olan, bilimsel ve akademik ortamlarda bulunma fırsatları sunan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Osman CELBİŞ'e

Bilgi ve tecrübeleriyle desteklerini her zaman yanımda hissettiğim, deneyimlerini benimle paylaşan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ORUÇ'a

Ve en önemlisi her zaman yanımda olan, manevi destekleri ile beni perçinleyen canım annem, babam ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Suça Sürüklenen Çocuklarda Şiddet Eğilimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Amaç: Bu araştırmada, suça sürüklenen çocuklardaki benlik saygısı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişki incelenmekte ve benlik saygısı ile şiddet eğiliminin suça sürüklenmedeki etkisi ölçülerek sorunların nedenlerine ve engellenmesine yönelik bakış açılarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Materyal ve Metot: Araştırmada ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi, 20 Kasım 2018 - 20 Temmuz 2019 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde yargılanan 12-18 yaş aralığında suça sürüklenmiş 144 çocuktan oluşmaktadır. Araştırma verilerinin elde edilmesi amacıyla 'Kişisel Bilgi Formu' 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği' ve 'Şiddet Eğilimi Ölçeği' kullanılmıştır. Verilerin incelenmesinde SPSS 22.00 programından yararlanılmıştır. Suça sürüklenen çocukların demografik özellikleri incelenirken yüzde ve frekans testleri yapılmış, çocukların demografik durumları ile RBSÖ ve ŞEÖ puanları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde standart sapma, Independent-Sample T Test, Tek yönlü Anova analizi uygulanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi $p< 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular: Elde edilen verilere göre katılımcıların %89.6'sı erkek %10.4'ü ise kızdır. Çocukların %64.6'sının yüksek benlik saygısı düzeyine %84.7'sinin ise orta ve yüksek şiddet eğilimi düzeyine sahip olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Araştırmada suça sürüklenmiş çocukların akademik durumları, madde kullanım durumları, anne-baba eğitim durumları, aile içinde fiziksel şiddete maruz kalma durumları, aile türleri, ebeveyn tutumları, aile geliri ve suçta mükerrerlik durumları ile şiddet eğilimi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların benlik saygısı düzeyleri ile aile içinde fiziksel ve sözel şiddete maruz kalma durumları ve ailede madde kullanım öyküsü arasında istatistiksel bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu veriler ışığında çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, suç, benlik saygısı, şiddet

ABSTRACT

Examination of the relationship between the tendency of violence and self-esteem in children driven to crime

Aim: In this study, the relationship between self-esteem and violent tendencies in children who are dragged into crime is examined and the effect of self-esteem and violent tendencies on driving to crime is measured to reveal perspectives on the causes and prevention of problems.

Material and method: The relational (correlational) screening model was used in the research. The sample of the study consists of 144 children who were dragged into the crime in the 12-18 age range who were tried in the Juvenile and juvenile severe Criminal Courts of the Ministry of Justice Diyarbakir Courthouse between the dates of 20 November 2018 - 20 July 2019. The 'Personal Information Form', 'Rosenberg Self-Esteem Scale' and 'Violence Tendency Scale' were used to obtain research data. The SPSS 22.00 program was used to examine the data. The percentage and frequency tests were performed while the demographics of the children who were driven to the crime were examined and standard deviation, Independent-Sample T-Test, and one-way ANOVA analysis were applied to determine the relationship between the demographic status of the children and the RSE and VTS scores. The significance level of the study was considered to be $p< 0.05$.

Results: According to the data obtained, 89.6% of the participants were male and 10.4% were female. 64.6% of children had high self-esteem and 84.7% had moderate to high violent tendencies.

Conclusion: In the research, a significant relationship was found between the academic status of children who were dragged into crime or substance use cases, educational status of parents, exposure to physical violence in the family, family type, parental attitudes, family income, the level of violence and crime in redundancy. It was also found that there was a statistical relationship between the children's self-esteem levels and their exposure to physical and verbal violence in the family and their history of substance use in the family. In light of this data, recommendations have been made to prevent children from being dragged into crime.

Keywords: child, crime, self-esteem, violence

KISALTMALAR

BM : Birleşmiş Milletler

ÇHS : Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu

md. : Madde

RBSÖ : Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

SSÇ : Suça Sürüklenen Çocuk

syf : Sayfa

ŞEÖ : Şiddet Eğilim Ölçeği

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TCK : Türk Ceza Kanunu

TMK : Türk Medeni Kanunu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No		Sayfa No
Tablo 2.1.	Açılan Davalardaki Suç Dağılımları (2017)	31
Tablo 4.1.	Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımları	77
Tablo 4.2.	Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	77
Tablo 4.3.	Katılımcıları Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları	78
Tablo 4.4.	Katılımcıların Akademik Başarı Durumlarına Göre Dağılımları	78
Tablo 4.5.	Katılımcıların Madde Kullanım Durumlarına Göre Dağılımları	78
Tablo 4.6.	Katılımcıların Aile Türü Durumlarına Göre Dağılımları	79
Tablo 4.7.	Katılımcıların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları	79
Tablo 4.8.	Katılımcıların Göç Etme Durumlarına Göre Dağılımları	79
Tablo 4.9.	Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları	79
Tablo 4.10.	Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları	80
Tablo 4.11.	Katılımcıların Ebeveyn Tutumlarına Göre Dağılımları	80
Tablo 4.12.	Katılımcıların Ailede Sözel-Fiziksel Şiddet Durumları ile Ailede ve Arkadaş Çevresinde Madde Kullanım Durumlarına Göre Dağılımları	80
Tablo 4.13.	Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumları ve Ailenin Toplam Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımları	81
Tablo 4.14.	Katılımcıların Suça Karışma Durumlarına Göre Dağılımları	81
Tablo 4.15.	Katılımcıların Suçu Kim/Kimlerle Gerçekleştirdiklerine Göre Dağılımları	82
Tablo 4.16.	Katılımcıların Suçta Mükerrerlik Durumlarına Göre Dağılımları	82
Tablo 4.17.	Katılımcıların Ailesinde ve Arkadaş Çevresinde Suça Karışma Öykülerine Göre Dağılımları	82
Tablo 4.18.	Suç Çeşitlerinin ve Türlerinin Karşılaştırılması	83

Tablo 4.19. Suç Çeşitlerinin ve Türlerinin Cinsiyetler Arasında Karşılaştırılması . 83

Tablo 4.20. Suç Çeşidi ve Türlerine Göre Cinsiyet ile RBSÖ ve ŞEÖ Puanlarının Karşılaştırılması 84

Tablo 4.21. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi 85

Tablo 4.22. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi 86

Tablo 4.23. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı) 87

Tablo 4.23.1. Akademik Durumun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi .. 88

Tablo 4.23.2. Madde Kullanımının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi .. 89

Tablo 4.23.3. Aile Türünün Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi..... 90

Tablo 4.23.4. Annenin Eğitim Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi 91

Tablo 4.24. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı) 92

Tablo 4.24.1. Babanın Eğitim Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi 93

Tablo 4.24.2. Ebeveyn Tutumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi .. 94

Tablo 4.24.3. Ailenin Gelir Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi 96

Tablo 4.24.4. Suçta Mükerrerlik Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi 97

Tablo 4.25. Katılımcıların Demografik Durumlarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi..... 98

Tablo 4.26. Katılımcıların Demografik Durumlarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı) 99

Tablo 4.27. Katılımcıların Demografik Durumlarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı) 100

Tablo 4.28. RBSÖ ve ŞEÖ Alınan Puanların Ortalamaları ve Min-Max Değerler 101

Tablo 4.29. Katılımcıların RBSÖ Puanlarına Göre Dağılımları 101

Tablo 4.30. Katılımcıların ŞEÖ Puanlarına Göre Dağılımları 101

Tablo 4.31. Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Arasındaki Korelasyon 102

Tablo 4.32. Suç Türlerinin RBSÖ ve ŞEÖ Puanlarına Göre Korelasyonu 103

Tablo 4.33. ŞEÖ İle İlişkili Bulunan Değişkenlerin Lojistik Regresyon Analizi .. 104

Tablo 4.34. RBSÖ İle İlişkili Bulunan Değişkenlerin Lojistik Regresyon Analizi 105

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sayıtlıları ve sınırlılıkları bulunmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Suç, insanlık tarihi ile başlamış ve günümüzde de halen geçerliliğini yitirmemiş toplumsal sorunlardan biridir. Toplum yaşamının temel koşullarından birisi düzendir. Toplumda düzenin sağlanması, toplum tarafından oluşturulan normlara ve kurallara uyularak gerçekleşmektedir. Kişiler, bu normlara uyanlar ve uymayanlar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Toplumsal norm ve kurallara uymayanlar, toplumdan dışlanır ve cezalandırılmaktadır. Bu normları ve kuralları ihlal edenler toplum tarafından suçlu olarak tanımlanmaktadır ve her yaştan birey bu tanımın içerisinde girebilmektedir. Toplumsal normlara uymayarak suç işleyen birey yetişkin biri olabileceği gibi daha çocukluk döneminde olan biri de suça sürüklenmiş olabilir.

Çocuk Koruma Yasasına göre suça sürüklenen çocuk, işlemiş olduğu bir fiil sebebiyle hakkında alınmış bir güvenlik tedbiri bulunan, hakkında kovuşturma ya da soruşturma yapılan çocuktur (1). Suç fiilini işlemiş olan kişinin çocuk ya da yetişkin olması durumları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu konudaki düşüncesi, suça sürüklenen çocukların henüz gelişim evresi içerisinde olduklarını ve değişebilecekleri yönündedir. Mahkemeye göre bu çocuklara uygun fırsatlar verilmesi durumunda çocuklarda olumlu değişimler yaşanabilecektir. Bu düşünceden yola çıkarak hukuksal sistemlerde yetişkin suçlu ile çocuk suçlular arasında ayrımlar yapılmış, bu iki durum birbirinden ayrı ele alınmaktadır (2).

Suça sürüklenen çocuklara yönelik olarak Türkiye'de ve dünyada yapılmış olan araştırmalar, çocukları suça sürükleyen nedenler arasında bazı sosyo-demografik ve ekonomik özellikler ve yakın çevrenin önemini ve rolünü ortaya koymaktadır. Kriminoloji alanında yapılan çalışmalarda, suç işlemenin sebebi olarak sosyo-demografik ve kültürel özellikler ile kültürel etkenlerin etkili olduğunu desteklemektedir (3).

Çocukların suç teşkil eden fiili işlemesi, yetişkinlerdeki duruma benzer şekilde hemen her dönem karşılaşılma ihtimali olan bir konudur. Suça sürüklenen çocuk sayısı sürekli yükselmektedir ve çocuk tarafından işlenen suçlar, çocuğun kendisine zarar verdiği gibi, aynı zamanda ailesine, çevresine ve dolayısıyla topluma zarar verecek boyutlara ulaşabilmektedir (4). Bu sebeple çocukların işlemiş oldukları suç teşkil eden davranışları çok boyutlu bir şekilde incelemek gerekmektedir. Bu sebepler arasında çocuğun kişiliği ile ilgili sebepler, ailesi ile ilgili sebepler ile çevresel sebepler bulunabilir. Bu sebeplerden biri veya birkaçı bir araya gelerek çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilir. Çocukları suça sürükleyen sebeplerin doğru olarak tespit edilmesi bu konuda alınacak önlemlerin de doru bir şekilde ortaya konmasını sağlayacaktır. Çocukların suça yönelmelerini önlemek amacıyla oluşturulacak programlar ile çocukların suça sürüklenmesi konusunda risk oluşturacak durumların önüne geçmek mümkün olabilmektedir. Bu yöndeki çalışmalar ile alınacak tedbirlerin çocuk için olabildiğince erken dönemde olması, çocukların suça yönelten sebeplerden uzaklaşmalarına ve daha olumlu beceriler kazanmalarına sebep olabilecektir.

Suça yönelmiş çocukların kişilik özellikleri ve onları suça yönelten sebepler ile ilgili birçok çalışma yapılmış durumdadır. Fakat suça yönelen çocukların benlik saygılarının ve şiddet eğilimlerinin birlikte incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu hususta, yetişkinler ile benzer nitelikteki suç tanımları ile yargılanan çocukların, kişiliklerini ve davranışlarını belirleyen benlik saygısı ve şiddet eğilimi düzeylerinin incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir.

Suça sürüklenen çocukların, benlik saygılarının ve şiddet eğilimlerinin gelişim alanlarını doğrudan etkiyebileceği ve suça sürüklenmesinde aktif rol alabileceği söylenebilir. Bu açıdan yapılan çalışma ile ülkemizdeki çocuk suçluluğu artışında; kişisel olarak çocukların özellikleri, benlik saygıları ve şiddet eğilimleri göz önünde bulundurularak suça sürüklenen çocukların bu bağlamda profillerinin oluşturulmasına ve bu profilin oluşmasını etkileyen bazı faktörler ortaya konarak ilgili kurumlar tarafından makro, mezo ve mikro düzeyde gerekli önlemlerin alınmasına, hangi çeşit rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin sunulacağı yönünde bilgi sağlaması ile çocukların suça sürüklenmelerini önlemek adına rehberlik programlarının hazırlanmasına, suç sonrası çocuk üzerinde rehabilitenin sağlıklı bir şekilde yapılmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Ayrıca suça sürüklenen çocuklar hakkındaki çalışmaları yapan kurum ve kuruluşların, çocuk için gerekli standartları sağlayacak yeni

proje ve çalışmalarına kaynak olacağı, aynı zamanda suça sürüklenen çocuklar hakkında toplumsal duyarlılığın arttırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmada, öncelikle teorik kaynaklar ve yapılmış araştırmalar literatür taraması yapılarak incelenmiş ve kuramsal ve kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra belirli tarih aralığında, Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı olan Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde herhangi bir nedenle yargılanmakta olan çocuklara; kişisel bilgi formu, şiddet eğilimi ve benlik saygısı ölçekleri yüz yüze görüşme tekniğiyle uygulanmıştır. Suça sürüklenen çocuklara yönelik elde edilen veriler SPSS programı ile test edilmiş, elde edilen sonuçlar tablolar halinde gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışma sonuç ve öneriler bölümü ile tamamlanmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Suça sürüklenen çocuklarda benlik saygısı ile şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışmada, suça sürüklenen çocuklarda şiddet eğilimleri ve benlik saygıları arasındaki ilişki ve belirtilen alt problemlere cevaplar araştırılmak istenmiştir. Bu çalışmada; suça sürüklenen çocuklardaki benlik saygısı ve şiddet eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığı incelemekte ve benlik saygısı ile şiddet eğiliminin suça sürüklenmedeki etkisi ölçülerek sorunların nedenlerine ve engellenmesine yönelik bakış açılarının ortaya konulması ve literatüre katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Suç ve çocuk konuları evrensel konulardır. Fakat her ikisi içinde henüz herkesin üzerinde fikir birliğine vardığı bir tanım yoktur. Suç, bazı kişilerin tutumları ve davranışları ile bu kişilerin içinde yer aldıkları toplumun normları arasında yaşanan çelişkidir. Bu kişilerin istekleriyle toplumun belirlediği normlar arasında yaşanan sosyal çelişkiler ve uyumsuzluklar bulunduğu sürece suçta ortaya çıkabilecektir. Çocuklar tarafından işlenen suçların sayısı her geçen gün artmakta olup bu durum çocuk suçluluğunun önemini ortaya koymaktadır. Bu durum son zamanlarda araştırmacılar için önemli bir çalışma alanı olmuştur.

12-18 yaş aralığı çocukların gelişimi açısından önemli bir çağdır. Bu çağ bireyin yaşamının önemli bir dönemini oluşturur ve birçok açıdan zorlukları olan bir dönemdir. Bu dönem içerisinde çocukların, kişilikleri ve davranışları şekillenir. Bireyde oluşan bu kişilik ve davranış özellikleri kişinin toplumsallaşma sürecini etkiler. Toplumsallaşma süreci ise kişinin toplumsal norm ve kurallara uygun davranışlar sergilemesi üzerinde etkilidir.

Çocuk suçluluğu toplum düzenini derinden etkileyen bir olgudur ve ülkemizde suça sürüklenen çocuk ve ergen sayısı gitgide yükselmektedir. Çocukların suç işlemesi ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda daha çok çocuk suçluluğunu tanımlamak yerine çocukların suç işlemesine sebep olan faktörler incelenmiştir. Çocuğu suça iten davranışları test edebilmek için kişisel, ailevi ve çevresel özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu özelliklerin hiçbiri çocuğun suça sürüklenmesinde tek başına etken olmayıp diğer unsurlarla birlikte birleştiğinde suça ortam hazırlamaktadır.

Suça sürüklenen çocukların, benlik saygılarının ve şiddet eğilimlerinin gelişim alanlarını doğrudan etkileyebileceği ve suça sürüklenmesinde aktif rol alabileceği söylenebilir. Bu açıdan yapılan çalışma ile ülkemizdeki çocuk suçluluğu artışında; kişisel olarak çocukların özellikleri, benlik saygıları ve şiddet eğilimleri göz önünde bulundurularak suça sürüklenen çocukların profillerinin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu profillerin oluşmasını etkileyen bazı faktörler ortaya konarak geliştirilerek ve uygulanabilecek farklı programlarla çocukların suça yönelten ve onlarda riskli davranışlar oluşmasından koruma ve karşılaşabilecekleri problemler konusunda etkin çözümler ortaya koyabilme yeteneği edinmelerine yönelik adımlarının, çocuklar için erken olarak tabir edilebilecek dönemde atılması ve ortaya çıkacak sonuçlarının tahlil edilmesi önemli görülmektedir.

Bu çalışmada, 12-18 yaş aralığında yer alan ve suça sürüklenen çocukların profillerinin incelenmesi, çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması, benlik saygılarının ve şiddet eğilimlerinin birlikte ele alınması bakımında önemlidir. Yapılan çalışma, çocukları suça iten nedenlerin ve durumların belirlenmesi, gerekli önlemlerin alınması ve çocuk suçluluğunu önleme programlarının geliştirilmesi, literatüre katkıda bulunması ve toplumsal duyarlılığın arttırılması açısından son derece önemlidir.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları

Araştırmanın örneklem grubu olan 12-18 yaşları arasında ve suça sürüklenen çocukların, kişisel bilgi formu, şiddet eğilimi ölçeği ve benlik saygısı ölçeği maddelerini yanıtlarken samimiyetle davranarak düşünce ve duygularını doğru bir şekilde yansıttıkları varsayılmıştır.

Araştırmada, katılımcıların kişisel özellikleri ve suç ile ilgili özellikleri 'Kişisel Bilgi Formu' ile şiddet eğilimleri 'Şiddet Eğilimi Ölçeği' ile benlik saygısı düzeyleri ise 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği' ile ölçülmüş ve ölçeklerden elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

Araştırmada elde edilen örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 20 Kasım 2018 – 20 Temmuz 2019 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı olan Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde herhangi bir nedenle yargılanmakta olan 12-18 yaş aralığında bulanan suça sürüklenmiş 144 çocuk ile sınırlıdır.

Araştırma, Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde yargılaması yapılan belirli suç türleri ile sınırlıdır. Ayrıca araştırma, Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde dosyası bulunan her çocuk için değil; hâkimlerin sosyal inceleme raporu talep ettiği çocuklar arasından seçilmiş olup; veriler bu çocuklar ile sınırlıdır.

Araştırmadan elde edilmiş olan bulgular Kişisel Bilgi Formu, Şiddet Eğilimi Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı ölçeklerinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Suç

Suç, günümüzde geçerliliği koruyan en önemli toplumsal sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Suç, ilk çağlardan beri toplumsal bir sorun olarak algılanmış ve psikoloji, sosyoloji, biyoloji, hukuk, din gibi farklı disiplinler tarafından değişik şekillerde yorumlanmıştır.

Evrensel bir olay olan suç, eski dönemlerden beri varlığını sürdürmektedir. İnsanların her birinin istek ve ihtiyaçları farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar da insanlar arasında çelişki ve çatışmaları ortaya çıkartmaktadır. Toplum içerisinde yaşamak, diğer insanlarla olan çatışmaların artmasına ve bu da insanların suça sürüklenmesine sebep olabilmektedir. Bireyler bir arada yaşadıkça çeşitli davranış kalıpları içerisine girerler, bu kalıpların içerisinde olmayan davranışlar bireyler arasında çelişkiler ortaya çıkmasına sebep olabilmekte, bu çelişkiler de bireylerin suça sürüklenmesine yol açabilmektedir. Toplum içerisinde olan bireylerin davranışları farklılıklar gösterirken suç kavramı, genel bir kavramdır. Bu sebeple suç kavramını tam olarak ortaya koyabilmek için bilimsel bir yaklaşımla ele almak daha uygun olmaktadır (5).

İnsanın toplumsallaşma sürecine ait olan basamakları aşamaması sonucunda veya içinde yer aldığı toplumun kurallarına uyamaması sonucu suç davranışı ortaya çıkmaktadır. Suçluluk bu sebepten dolayı insanların bulunduğu hemen her yerde mevcudiyetini korumaktadır (6).

Suç kavramı toplumdan topluma, zamandan zamana, hatta bireyden bireye değişiklik arz ettiği için genel bir tanımlamasının yapılması oldukça güçtür (7). Bu durum suçun göreceliğini ifade eder. Bir yerde suç olarak görülen bir fiil, farklı bir yerde suç olarak görülmeyebilmektedir ya da bir zaman dilimin de suç olduğu kabul edilmeyen bir davranış ileriki zamanlarda suç olarak değerlendirilebilir veya bunun tam tersi de söz konusu olabilir (8).

Suç, adını Latince “crimen” sözcüğünden almıştır ve literatürde; bir toplumun ya da devletin oluşturduğu kanunlar tarafından, yapılması yasaklanan ve cezalandırılan

eylem olarak tanımlanmaktadır (9). Kanun koyucu ve ceza hukuku açısından ise kanun ile ceza ihtiva eden bütün davranışları ifade etmektedir. Bu temel ilke, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasında bulunmaktadır: Kanun tarafından açıkça suç olarak belirlenmemiş fiillere ceza verilemeyeceği ve güvenlik tedbiri alınamayacağı açıkça belirtilmiştir (10). Suç olarak belirlenen fiiller kanun ile ortaya konmaktadır. Bir kanun ile ortaya konan ve tanımlanan bir suç fiili yine kanun ile ortadan kaldırılabilmektedir. Buradan hareketle kanunda hukuka aykırı olarak belirlenmiş bir davranış suç olarak kabul edilmektedir (11). Ülkemizde, suç ve cezalar Türk Ceza Kanunu ile belirlenmiştir. Türk Ceza Kanununda bir fiilin kanun ile belirlenmedikçe suç olarak kabul edilemeyeceği açıkça belirtilmiş durumdadır (12).

Psikoloji, antropoloji, tarih, sosyoloji, ekonomi ve siyasi bilimler alanlarından yararlanarak yapılan açıklamalar, bireyin davranışlarına ve sosyal, ekonomik ve politik bağlamlarına, özellikle de insan davranışı ve sosyal çevre arasındaki etkileşimlere odaklanmaktadır. Dolayısıyla suç ve suç davranışını açıklamak için, hem insan davranışına hem de toplumsal çevreye dikkat etmek gerekir (13).

Görüldüğü gibi; hukuksal bir çerçevesi olmakla birlikte kültürel ve toplumsal durumda olan suç, birçok olayın bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Buradan hareketle hukuksal olayların toplum içerisinde varlığı her dönem devam etmekte olan sosyal ortamların ortaya çıkardığı bir sonuç suç olarak ortaya çıkmaktadır. Alfieri'nin "suçu cemiyet hazırlar, fert işler" sözü çok iddialı bir cümle olsa da bu konuyu en güzel açıklayan sözlerden biridir (14).

Tarihsel olarak bakıldığında; eski Yunan düşünürleri suça nedensel açıklamalar getirmişlerdir. Platon suçun kaynağını ihtiras, zevk ve cahillik olarak belirlemiştir. Aristo yoksulluğun suça neden olduğunu savunmuştur. Hipokrat için ise suç akıl hastalığının göstergesiydi (15). Suçluluk dürtüleri suçlu olmayan bireyler tarafından kontrol edilebilirken, bu türdeki bireyler toplum içerisinde zararsız davranışlar sergilemektedirler (16).

Suç kavramı, karmaşık bir yapıya sahiptir ve bu özelliğinden dolayı bilim insanlarının üzerinde uzlaşmış oldukları tek bir suç kavramı tanımı bulunmamaktadır. Konuyla ilgili olarak farklı bilim insanları farklı açıklamalar getirmiştir. Suçun tasvirini ve tanımını yapan değişik bilim dalları ve bilim insanlarının suç eylemi ile ilgili ortak

paydada buluştuğu nokta, suçu toplum normlarından sapan bir davranış olarak tanımlamasıdır (17).

2.2. Çocuk

Suç kavramında olduğu gibi çocuk kavramı da farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlanmış olup üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımı bulunmamaktadır. Çocukluk kavramına yönelik olarak farklı bilimlerin ortak bir şekilde belirttiği gibi çocukluk doğum ile başlamaktayken, çocukluk döneminin bitişi ile ilgili belirgin bir dönem ortaya konulmamıştır. Çocuk veya çocukluk döneminin toplum için ifade ettiği anlam ise göreceli bir hal almış, zamandan zamana, toplumdan topluma değişiklikler arz etmiş durumdadır. Bu sebeple çocuk, tarif edilmesi zor bir tanıma sahiptir (18).

Çocuk, kendi kararlarını kendisi veremeyen, bebeklik döneminden yetişkinlik dönemine geçiş aşamasını ifade eden, bireyin henüz yetişkin sayılamayacağı bir dönemdir. Çocuk kavramı kültürel şartlara, toplumsal koşullara göre farklılıklar arz etmesinden dolayı zamanın ve yerin koşullarına göre tanımlanması gerekmektedir (19). Çocukluk dönemi doğum ile başlamaktadır ve insanın gelişim basamaklarından ilkidir. Sözlük tanımına göre çocuk ise bebeklik ve ergenlik dönemleri arasında kalan çağ olarak tarif edilmektedir (20).

Çocukluk çağı, insan yaşamının ilk bölümünü oluşturmaktadır. Çocuk, hangi toplumda, hangi zamanda doğarsa doğsun, ailesi varlıklı veya varlıksız olsun, ruh ve beden sağlığı ne durumda olursa olsun bireyin sağ olarak dünyaya gelmesi başlamaktadır (21).

Çocuk, hemen her açıdan başkalarına bağlı bir yapıdadır. Öncelikle anne ve babasına bağlı olan çocuk, anne ve babasının olmaması durumunda ise çevresinde bulunanlara veya bu konuda hizmet vermekte olan kurumlara ihtiyaç durmaktadır. Kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılayana kadar başka insanların bakımına ve korumasına ihtiyaç duyan çocuğun bu durumu yetişkinlik aşamasına kadar farklı derecelerde de olsa devam etmektedir. Çocuk, yetişkinlik dönemine gelinceye kadar farklı ihtiyaçlar içerisindedir. 18 yaşına kadar olan bu dönemde 2-7 yaşları arasında olan döneme ilk çocukluk, 7-11 yaşları arasında olan döneme son çocukluk, 12-18 yaşları arasındaki döneme ise ergenlik dönemi adı verilmektedir. Çocuğun ihtiyaçları bu dönemlere göre farklılık göstermektedir ve çocuk değişen ihtiyaçlarına göre birilerine ihtiyaç duymaktadır (22).

Birleşmiş milletler tarafından yapılan tanımlamaya göre 18 yaşına gelinceye kadar herkes çocuktur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi md. 1'de kanun ile çocuğa daha erken yaşta reşit olma durumu tanınmamışsa her birey 18 yaşına kadar çocuk sayılmaktadır (23). Türk Ceza Kanununa (TCK) göre ise çocuk 18 yaşına gelmemiş olan birey olarak tanımlanmıştır (24). Çocuk Koruma Kanununda da çocuğun tarifi yapılmakta, 18 yaşından önce reşit olma durumu yaşansa bile 18 yaşını doldurmamış bireyin çocuk olarak tanımlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Türk Medeni Kanunu da çocukluk aşamasını sağ olarak doğmak şartıyla anne rahmine düştüğü andan başlatmaktadır ve bu dönemi hak ehliyetinin başlangıcı olarak tanımlamaktadır (25).

2.3. Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu 20. Yüzyılın başlarından itibaren önemli bir araştırma alanı olmuştur. Suçların önemli bir bölümü çocuklar tarafından işlenmekte olup bu durumda çocuk suçluluğu kavramının önemini ortaya koymaktadır (26).

Genel olarak belirlenmiş suç tanımı içerisinde çocuk suçluluğunu açıklamak ve bu hükümlere göre çocukları yargılayarak cezalandırmak mümkün değildir (27). Literatürde "Juvenile Delinquency" olarak ifade edilen ve "reşit olmayanın suçluluğu olarak açıklanabilecek kavram içerisine ergenlik döneminin bittiği 18 yaşına kadar olan dönemdeki çocuklar dâhil olmaktadır (28). Bu şekilde bir adlandırma batı literatüründe de kabul edilmiştir ve belirli bir yaş altındaki bireylerin suç ile olan ilişkilerini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (29).

Çocuklarda görülen suç işleme davranışları, problemli evre olarak kabul edilebilecek ergenlik döneminde daha yoğun olarak görülmektedir. Bu devre bir geçiş evresi gibidir. Bu yönüyle çocuklarda görülen suç işleme davranışlarının yetişkinlere göre farlı olduğunu söylemek mümkündür (30). Literatüre göre antisosyal davranışlar ile suçluluk, ergenlik döneminde yaygın olarak görülmektedir (31). Bu dönem; psikolojik, sosyal ve zihinsel olarak yetişkin bireylere göre farklı gelişim özelliklerinin olduğu dönemdir. Ergenler anlama, karar verme ve muhakeme etme süreci bakımından, oldun davranışlar içerisinde bulunmamaları, genç bireyin kendisi ile birlikte çevresinde bulunan diğer bireylere de zarar verici davranışlar içerisinde olmalarına neden olabilmektedir. Böylece çocukların düşünmeden, dürtüsel ve acele kararlar alması çocuğun suç işleme eğilimini ve suça karışma oranını artırmaktadır (32).

Çocuk yaşta suça sürüklenen ve suç işlemeye başlayan bireyler yetişkinlere göre daha uzun bir suç kariyerine sahip olmaktadırlar. Bu da yetişkinlik döneminde suç işleyenlere göre çocuk suçluların daha ciddi bir tehlike grubunda olmalarına sebep olmaktadır (33).

Suç işleyen çocuklar ile yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların çoğunda kavramsal konular üzerinde durmak yerine çocukların suça sürüklenmelerine sebep olan faktörlerin belirlenmesi amacıyla araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Çocukları suça üten nedenleri sosyolojik, biyolojik ve psikolojik nedenlere bağlayarak açıklayan bu araştırmalarda biyolojik yaklaşımlar üzerinde duran araştırmacılar, suç ihtiva eden davranışlar sergileyen çocukların beyin patolojisinin olduğu, endokrin dengesizliklerinin bulunduğu ve bu çocuklarda kalıtımsal sorunların bulunduğu üzerinde durulmaktadır. Çocuk suçluluğunu psikolojik olarak açıklayan araştırmacılar, psikolojik patoloji üzerinde dururken, konuya sosyolojik açıdan yaklaşanlar ise çocuğun içerisinde bulunduğu sosyal yapı üzerinden açıklama yoluna gitmektedirler (34).

Genel kabul görmüş durum çocuk suçluluğunun tek bir boyutunun olmadığı, farklı özellikleri içerisinde barındırdığıdır. Çocukların kişilik özelliklerinden içerisinde bulundukları toplumsal sınıflar, çocukların almış oldukları eğitim, eğitim gördükleri kurumun yapısı gibi birçok özellik çocuğun suç işlemesine zemin hazırlamaktadır. Çocuğun suç işlemesi; yetişkin birinin suç işlemesinden farklı olarak aile, çevre ve toplum gibi faktörlerin çocuk üzerinde oluşturdukları etki sonrasında çocuğun düşünmeden yaptığı davranış olarak görülmektedir. Bu anlamda çocuk suçluluğu sosyal uyumsuzluğun dışa yansıması olarak kabul edilmektedir (35).

Suça sürüklenen çocukların aile yapıları ile ilgili ortaya konulmuş çalışmalara bakıldığında belirgin özelliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu ailelerin ortak özellikleri arasında genelde yoksul aileler olmalarıdır. Bu aileler aynı zamanda çok çocuğu olan ailelerdir ve çocuklar aile denetiminden uzak kendi başlarına başıboş bir şekilde büyümektedirler. Çocuklara uygulanmakta olan disiplinde belirli bir düzen yoktur, bazen çok fazla disiplin bazen de çok az disiplin uygulanmaktadır. Aileler tarafından çocuklara şiddet uygulanmaktadır. Ayrıca ebeveynlerden birinin, özellikle babanın suç işlemeye yatkın olması çocukların da suç işleme eğilimi içerisinde olmasına sebep olabilmektedir (36).

Ceza hukukundaki gelişmeler neticesinde çocukların yetişkinler ile aynı özelliklerde olmadıkları görülerek suç işleme bakımından çocukların yetişkinlerden ayrı tutularak değerlendirilmesinin yapılması öngörülmüş, düzenleme metinleri bu görüşe göre ele alınmıştır. Ülkemizde suç teşkil eden fiil işleyen çocuklar için yapılan düzenlemeler 1945 yılından itibaren başlamıştır. 1979 yılında ise çocuklar ile ilgili ortaya konan yasalar ile suç işleyen çocukların durumları kanun ile farklı bir statüye kavuşturulmuştur (37).

Çocuk suçluluğu ile ilgili olarak birçok uzman, suç konusunda çocukların yetkin nitelikte bulunmadıklarını, çevre ve gelişim ile ilgili bir takım unsurların etkisi içerisinde bulunduklarını vurgulamak amacıyla "suça sürüklenen çocuk" şeklinde bir kavramlaştırmaya gidilmesini önermektedirler. Kanun koyucularda, uzman görüşünden yola çıkarak 2005 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanununda "suça sürüklenen çocuk" kavramının tanımını yapmıştır. Suça sürüklenen çocuk; Çocuk Koruma Yasasına göre, "hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan veya işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbiri kararı verilen çocuk" şeklinde tanımlanmaktadır (38).

Gerek batıda, gerekse de Türkiye'de suça sürüklenen çocukların durumlarıyla ilgili olarak yapılmış olan hukuki düzenlemelerin ortak yönü; çocuğu cezalandırmaktan çok çocuğu koruyarak ve onun ıslahını sağlayarak topluma kazandırmayı esas almaktadır.

2.3.1. Hukuki Açıdan Çocuk ve Çocuk Suçluluğu

a. Ulusal Hukuk Sisteminde Çocuk

- Anayasa: Çocukların yetişkin bireylerden farklı olarak özel korunması çok önemlidir. Birçok anayasada olduğu gibi bizim anayasamızda da çocukların özel olarak korunmasına yönelik gereken önem verilerek çocuklarla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Anayasamızda "çocuk hakları" kavramı 41. ve 61. maddelerde düzenlenmiştir.

Anayasamızın 41. maddesinde çocuğun korunması, "ailenin korunması ve çocuk hakları" şeklinde düzenlenmiştir. Bu şekilde bir düzenleme ile amaçlanan ailenin refah ve huzurunun korunması, anne ve çocukların daha iyi hukuki koşullara kavuşturulması, aile planlaması yapılarak bu planlama aileye öğretilmesi için gerekli işlemlerin yapılmasıdır. Maddede ailenin Türk toplumunun temel taşı olduğu ifade edilerek ailenin

korunması ile çocuğun da bu korumadan yararlanacağı belirtilmiştir. Anayasanın 41. maddesinin 3. Fıkrasına göre; bütün çocuklar bakım ve koruma hizmetlerinden yararlanma, çocuğun yararına açık bir şekilde aykırı olmadığı sürece anne ve babası ile doğrudan ve kişisel ilişki kurarak bu ilişkiyi devam ettirme hakkı bulunmaktadır. Devlet, çocukları şiddet ve istismarın bütün türlerinden; gençleri de uyuşturucu ve alkolden, suçluluk, kumar gibi istenmeyen alışkanlık biçimleri ile cehalet durumundan koruma konusunda gerekli önlemleri almaktadır.

Anayasanın 61. maddesiyle devletin korunma gereksinimi olan çocukların topluma yeniden kazandırılabilmesi için bütün tedbirin alacağı hüküm altına alınmıştır. Anayasada bulunan bu düzenlemeler ile çocukların suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılması amaçlanmıştır (39).

- Türk Medeni Kanunu: Bu kanun 18 yaşını doldurmamış bireylerin çocuk olduğunu kabul etmekte ve reşit saymamaktadır. Reşit durumda bulunmayan bireylerin hak ehliyetleri de sınırlı olmaktadır. Reşit durumda olmayan çocuğu temsil etmek ve onun haklarını korumak açısından ebeveynlerin çeşitli hak ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu hak ve yükümlülüklere velayet denmektedir. Velayet ile tanınmış olan hak ve yükümlülükler kanunla düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu md. 346'ya göre, eğer bir çocuğun fiziksel, zihinsel veya ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkileyecek ya da çocuğun yararına olmayan herhangi bir durum bulunuyorsa; çocuğun ebeveynleri, çocuğu içinde bulunmuş olduğu söz konusu olumsuz durumdan kurtarmaya veya çıkarmaya istekli olmamaları durumunda, çocuğun korunabilmesi amacıyla gerekli olan önlemleri hâkimin alması kanunla belirlenmiştir. Türk Medeni Kanunun 347. maddesinde ise, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyecek bir durum veya tehlike varsa, çocuğun ailesiyle birlikte yaşaması aile huzurunu bozacak durumdaysa ve bu durumu düzeltebilecek herhangi bir çözüm bulunmuyorsa, hâkim çocuğu aile yanından alınarak onun farklı bir aile veya bir kuruma yerleştirilerek orada yaşamasına karar verebilir (40).

- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu: TCK'da çocuk terimi, 18 yaşın altındaki bireyi tarif etmek için kullanılmıştır. Bu tanım içerisinde bulunan çocukların cezai sorumlulukları düzenlenirken, yaş gruplarına göre bir ayrım yapılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nda çocuk, 12 yaşını doldurana kadar cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Çocuk suç ihtiva eden fiili işlediği esnada, 12 yaşını doldurmuş olsa dahi 15 yaşını doldurmamışsa kısmi olarak cezai ehliyete sahiptir. Bu durumda işlemiş olduğu suç

fiilinin hukuki açıdan anlamı ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığına ve davranışlarını kendisinin yönlendirme becerisinin yeterince gelişmiş olma durumuna bakılmaktadır. Eğer yaptığı suç fiilinin bilincinde ve ortaya çıkacak sonuçları anlayabilecek durumdaysa ceza, belirli bir indirim uygulamak suretiyle verilmektedir. Çocuk suç fiilini işlemiş olduğu esnada 15 yaşını doldurmuş durumda olup da 18 yaşını henüz doldurmamışsa gerçekleştirmiş olduğu suç fiilini anlayabilecek ve bu fiilden dolayı ortaya çıkacak sonuçları kavrayacak durumda olduğu kanun tarafından kabul edilmiştir. Bu durumdaki çocuğa yine belirli bir oranda indirim uygulanmakla birlikte ceza verilmektedir (24).

- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK): Bu kanun 2005 senesinde kabul edilmiştir. Kanuna göre çocuk, ergenlik dönemine daha önce girmiş olsa bile 18 yaşını henüz doldurmamış olan kişidir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ile suça sürüklenmiş çocukların korunarak teminat altına alınması bu kanun ile gerçekleştirilmiştir. Kanunun 5. Maddesinde çocukları destekleyici ve koruyucu tedbirler yer almaktadır. Bu tedbirler kapsamında çocuğa danışmanlık hizmeti verilmekte, onun bakımı, eğitimi, barınma ve sağlık hizmetleri sunulmakta ve çocuğun öncelikle aile ortamından korunması amaçlanmaktadır (41).

- 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun: Bu kanunun 41. maddesinde çocuk yerine küçük kavramı tanımlanmıştır. Madde 41'e küçük, "suçu işlediği tarihte, henüz 15 yaşını bitirmemiş kimseleri kapsar" şeklinde tanımlanmaktadır. Kanunda küçük teriminin kullanılması, 15-18 yaş arasındaki çocuklar ile 12-15 yaş arasındaki çocukları ayırmak için kullanılmıştır. Buradan hareketle 12-15 yaşları arasındaki çocukların işlemiş oldukları suç fiilinin farkında olup olmama durumları temel unsur olarak alındığı, 15-18 yaşları arasında olan çocuklarda bu farkındalığın bulunduğu prensibinin kabul edilmiş olduğu söylenebilir. Farklı bir anlatımla bu kanunda cezai sorumluluk bakımından iki ayrı dönem kabul edilmiş, cezai ehliyetin belirlenmesinde yaş esası dikkate alınmıştır (42).

Evrensel bir sorun olan suç bütün toplumlar açısından çözüm bulunması gereken bir problemdir. Bu evrensel ve toplumsal sorun yetişkinlerden kaynaklı olabildiği gibi çocuklardan da kaynaklanmaktadır. Hatta bu durumdan en yoğun biçimde etkilenenler de çocuklardır. Suça sürüklenen çocuğun suç olgusunun ardından önemli olan, suça sürüklenme nedenlerini araştırıp onu incitmeden, örselemeden, çocuğun yüksek menfaatini göz önünde bulundurularak yargılamaktadır. Bu nedenle çocukların yetişkin

bireylerden farklı hukuk kurallarına tabi olup bu kurallara göre ayrı mahkemelerde yargılanıyor olmaları gerekmektedir. Suça sürüklenen çocukların yetişkin bireylerden farklı olarak yargılamasını yapacak olan mahkeme ise çocuk mahkemeleridir.

Çocuk mahkemeleri, yargıcın ve savcının özel eğitim aldığı, sosyal çalışma görevlisinin çocuğun içerisinde bulunduğu durum hakkında rapor hazırlayarak yargılamayı yönlendirdiği, suça sürüklenen çocukların yargılandığı özel bir mahkemedir (43). Çocuk mahkemeleri, suça sürüklenen çocukları denetim altına alma konusunda sorumlu olan adalet sisteminin en önemli aşamalarındandır. Çocuk mahkemelerinin amacı, genel itibariyle çocuğun korunarak, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılmasıdır (44).

Çocuk mahkemelerinin ilk örneği 1899 senesinde Amerika Chicago'da kurulmuş olan mahkemedir (45). İngiltere'de çocuk mahkemeleri 1905 yılında kurulurken, 1911 yılında Kanada ve Portekiz'de, 1912 yılında Belçika ve Fransa'da, 1919 yılında Avusturya'da, 1920 yılında Hindistan'da, 1922 yılında Hollanda'da, 1923 yılında Almanya, Brezilya ve Japonya'da, 1924 yılında Yunanistan'da, 1926 yılında Meksika'da, 1928 yılında Şili'de, 1934 yılında ise İtalya'da çocuklara özel mahkemeler kurulmuştur (44).

Türkiye'de ise bu yöndeki çalışmalar 1940 yılından itibaren başlanmıştır. Çocuk mahkemelerinin kurulması ile ilgili 1945 yılında kanun teklifi hazırlanmışsa da yasa kabul görmemiştir. 1979 yılında 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Ancak ilk çocuk mahkemesinin kuruluşu 1987 yılına rastlamaktadır. Bu tarihte Ankara'da kurulmuş ve bir yıl sonrasında İstanbul, İzmir ve Trabzon olmak üzere toplam dört ilde faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. 2005 senesinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte mahkeme sayıları artış göstermiştir (46).

b. Uluslararası Hukuk Sisteminde Çocuk

Çocuklara yönelik uluslararası düzenlemeler;

- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme,
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi,
- Beijing (Pekin) Kuralları (Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları),

- Riyad İlkeleri (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri)

- Havana Kuralları (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları) gibi yasal düzenlemelerden oluşmaktadır.

- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS): Bu sözleşme dünya tarihinde en çok kabul görmüş olan insan haklarına dair hazırlanmış belge özelliği taşımaktadır. Bu sözleşme 1989 yılında onaylanmış olup; BM üyesi olan tüm ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu sözleşme üzerinde hiçbir şekilde değişiklik yapılamamasına yönelik belli kurallar ve sorumluluklar belirlenerek bu platformda ülkeler arası mutabakat sağlanmıştır. Sözleşme; doğdukları yerin neresi olduğu, kim oldukları; dilleri, dinleri, toplumsal kökenleri veya cinsiyetlerinin ne olduğuna bakılmaksızın dünyadaki tüm çocukların haklarını kapsamakta ve tanımlamaktadır (47).

Sözleşme; 14 Eylül 1990 tarihinde Türkiye tarafından imzalanarak 23 Aralık 1994'te Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak, 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. ÇHS; çocukları korumak için evrensel ilke ve amaçlar belirlerken çocukların ihmal, her türlü istismar ve kötü muamelelerden uzak tutulmasını ve sakınılmasını temel ilke olarak kabul etmiştir. Bir insan hakları yasası niteliğinde olan bu sözleşme uluslararası hukukta çocukların haklarını korumayı amaç edinmiş en kapsamlı sözleşme olma özelliğini taşımakta ve 18 yaşından küçük olan bütün bireyleri çocuk tanımlamasının kapsamına almaktadır. Bu sözleşme çocuk hakları konusunda yasal düzenlemeler yapılmasını sağlayan ilk belge olma özelliği taşırken bir yandan da insan haklarına yönelik yapılan sözleşmeler içerisinde en çabuk kabul edilen ve yürürlüğe giren belge olma niteliğindedir (48).

Çocuk Hakları Sözleşmesi genel olarak çocukların zihinsel ve fiziksel açıdan tam bir olgunluğa erişmemiş olmaları nedeniyle doğum öncesi veya sonrası dönemlerinde gerekli ve uygun görülen yasal korumayı kapsayan çocuklara özgü koruma ve güvence ihtiyaçları üzerine kurulmuştur (49).

Bu koruma ve güvencenin sağlanabilmesi için Çocuk Haklarına Dair Sözleşme bazı temel prensipler üzerine kurulmuştur. Bu sözleşme içerisinde dört adet temel hak tanımlanmıştır:

Ayrımcılığın Önlenmesi: Bu ilke 2. maddede yer almakla birlikte çocukların kendisinin veya anne-babalarının dil, din, renk, cinsiyet, ırk, siyasal veya farklı düşünceler, statüler veya doğuştan gelmiş olan farklılıklardan ötürü hiçbir ayrım gözetilmeksizin çocukların eşit görülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Yaşama ve Gelişme Hakkı: Bu ilke 6. maddede konu edilmiştir. Maddeye göre yaşama ve gelişme hakkı, çocukların yaşam ve gelişimlerinin gözetilerek çocukların fiziksel ve ruhsal açıdan bütüncül bir korumayı ve tüm tehditleri bertaraf etmeyi kastederek taraf devletlere sorumluluk yüklemektedir.

Çocuğun Yüksek Yararının (Güvenliğinin) Korunması: Bu ilke ile çocuğun üstün yararının her şeyden önce tutulmasını, çocukların refah, koruma ve bakımını sağlamayı hedefleyerek sözleşmenin taraf devletlerine güvenlik, sağlık ve personel sayısında gerekli yeterlilikleri sağlamayı yükümlülük olarak sunmaktadır. Bu hususta özel veya kamusal sosyal yardım kuruluşları ya da mahkemeler de çocukların yüksek yararını gözeterek faaliyetlerde bulunmalıdır.

Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi: Bu ilkeye göre, çocuğu ilgilendiren mevzularda düşünce ve fikirlerini dile getirmesi ve paylaşması garanti altına alınmalı ve çocuğun yazı ve olgunluk seviyesine de dikkat ederek çocuğun düşünce ve fikirlerine özen göstererek önem vermelidir. Böylece çocuk kendisi ile ilgili herhangi bir idari veya adli bir kovuşturmada yasal temsilci aracılığıyla ya da doğrudan dinlenme hakkı garantilenmiştir (50).

- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi: Bu sözleşme, Strasbourg'da 25.01.1996 tarihinde imzalanmış, 01.07.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemiz tarafından da 09.06.1999 tarihinde imzalanmış ve 18.01.2001 tarihinde onaylanarak 01.02.2001 tarihinde 24305 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Bu sözleşmeye göre 18 yaşını doldurmamış bireyler çocuk olarak kabul edilmekte ve onlara yönelik uygulanmaktadır. Söz konusu sözleşmenin amacı çocukların üstün yararlarını korumak için sahip oldukları hakları geliştirmek ve usullere ilişkin haklar tanımak ve söz konusu hakların çocuklar tarafından direkt ve diğer kişiler ya da organlarca adli mercii önünde kendilerini ilgilendirmekte olan davalarda bilgilendirilmelerini ve söz konusu davalara katılabilmelerine izin verilmesi gerektiğini içermekte ve bu hususları kolaylaştırmaktadır (51).

- Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları): Bu kurallar, ön söz, altı bölüm ve 30 maddeden oluşmaktadır.

Beijing Kuralları; Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar adı altında yer almakla birlikte Çin'in başkenti olan Pekin'de 1984'te kabul edilmesi sebebiyle 'Pekin Kuralları' olarak da bilinmekte olup 1985 yılında Milano'da onaylanmıştır. Beijing Kuralları'na göre sözleşmeyi onaylayan devletler, kendi ülkelerinde yaşayan çocuklar için yaşam standartlarını iyileştirmeli ve çocukları suç olgusundan uzaklaştırmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler. Çocukların yanlış yollara sapmaması için aileler desteklenmeli; suça sürüklenen çocukların ise insancıl şartlarda yargılanabilmesi için gerekli önem ve özen gösterilmelidir. Çocuğun işlediği suçun hukuki anlam ve sonuçlarının yanı sıra psikolojik ve ahlaki sonuçlarını da algılayabilecek yeterliliğe sahip olup olmaması dikkate alınarak cezai ehliyet yaşı belirlenmelidir. Soruşturma ve kovuşturma aşamasında çocuğun yaftalanmaması için gizliliğe önem verilmeli; bu bağlamda suça sürüklenen çocuğun kimlik bilgileri hiçbir şekilde yayımlanmamalıdır. Çocuğun gözaltına alınması durumunda ilk ve ivedi olarak ebeveynleri veya bakımından sorumlu kişilere haber verilmeli, çocuğa yasal temsilci atanmalı ve çocuğun yasal hakları her aşamada çocuğa hatırlatılmalıdır. Eğer idari yollarla çözüme kavuşabilecek bir sorun varsa ilk olarak bu yolla sorunun çözüme kavuşması sağlanmalı, mahkeme ikinci plana alınmalı, çocuğun tutuklanması bir zorunluluk olarak görülüyor ise de tutukluluk süresi olabildiğince en aza indirilmelidir. Çocuklara özgü polis birimleri kurulmalı ve çocuklarla iletişim kalitesini arttırmak ve çocukların örselenmesini azaltmak için bu alanda çalışan polislere 'çocuk psikolojisi' alanında eğitim verilmelidir (52).

Beijing Kurallarının üçüncü bölüm 16. maddesinde bahsedilen sosyal araştırma raporları önemsiz ve tali derecedeki suçlar dışında yargılayan makam tarafından tüm vakalarda çocuğun içinde bulunmuş olduğu yaşam koşulları, suçun işlendiği ortamın şartları hususunda yeterli araştırma yaptırılması gerekmektedir. Hüküm öncesi raporlar ve sosyal araştırma raporları vazgeçilmez ve çok önemli belgelerdir. Bu raporlar çocuğun ailevi ve sosyal geçmişi, öğrenim durumu, eğitim tecrübesi, akran ve çevre durumu gibi konuları işlemekte olup hâkim bu raporlar sayesinde çocuğu daha bütüncül ele alabilecektir. Söz konusu belgeleri bazı hukuk sistemlerinde mahkemeye bağlı

çalışmakta olan sosyal servisler ve personel hazırlamaktadır. Sosyal araştırma raporlarını hazırlatmak için geçici tahliyeden sonra çocuğun gözaltında tutulması ile görevli kimseler de görevlendirilebilse de bu raporların daha nitelikli olabilmesi için bu hususta eğitim almış ve nitelikli kimselerin hazırlaması daha doğru bulunmaktadır (53). Bizim ülkemizde de sosyal inceleme veya sosyal araştırma raporları çocuk veya çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesinde çalışmakta olan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanmaktadır.

- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri): Riyad ilkeleri; 14.12.1990 tarihinde Genel Kurulun Kararıyla kabul edilmiş olup; bu ilkeler çocuk suçluluğunun önlenmesi amacıyla bölgesel, ulusal ve uluslararası strateji ve yaklaşımlarla oluşturulmuştur. Bu ilkeler ilk olarak ücretsiz olarak sunulacak eğitim ile birlikte her çocuğun temel insani haklara sahip olduğu göz önüne alınarak ihmal edilen, istismara uğrayan, marjinal şartlarda yaşayan, uyarıcı veya uyuşturucu madde kullanımına sürüklenen, kendi başına bırakılmış, sosyal risklere açık çok sayıda çocuğun varlığını bilerek ve toplumun esenliğini dikkate alarak hazırlanmıştır (47).

Riyad ilkeleri suç olgusunun ve çocuk suçluluğunun engellenmesi amacıyla bütün toplumlar için uygulanabilir ve geçerli olan genel kurallardan oluşmakta ve bu kuralları uygularken de çeşitli kişi, kurum ve kuruluşları belirterek onlara yükümlülük yüklemektedir. Tüm bu ilkeler ve kurallar 7 ana başlık ve 66 maddede toplanmıştır (54).

Riyad İlkeleri kapsamında çocuğun cezaevi benzeri kapalı bir yerde tutulmasının en az düzeye indirilmesi planlanmıştır. Sözleşmeye taraf olan devletler çocuklara veya gençlere yönelik uygulanan cezaların aşağılayıcı veya onur kırıcı olmamasına özen göstermeli, çocukların refahını arttırmayı amaçlayan yasalar tasarlamalı, çocukların yargılama sürecinde daha adil olunabilmesi için uluslararası iş birliği içerisinde çalışılmalı ve çocuklara özgü yargı ve ceza kurumları oluşturulmalıdır. Çocukların eğitilmesinin esasa alınmasının yanı sıra çocuklara destek kadrosu içerisinde bulunanlara her yönden destek verecek olan kurallar tespit edilmeli ve bu sayede çocuklar güvence altına alınmalıdır (55).

- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunmasına İlişkin Kurallar (Havana Kuralları): Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların, kötü muamelelere ve her türlü yoksunluklara karşı savunmasız olduklarının farkında

olunarak, çocukların kapalı bir kurumda kaldıkları süreçte ve daha sonrasında kendilerine karşı olan tutum ve davranışlarda daha özenli davranılması ve özel bir koruma altına alınmaları ile birlikte hak ve esenliklerinin de güvence altına alınması gerektiği BM'nin 8. kongresinde kabul edilerek, 1990 yılında 45/113 sayılı karar ile Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunması hakkında BM Asgari Kuralları (Havana Kuralları) kabul edilmiştir (56).

Bu kapsamda Havana Kurallarının temel ilkeleri şunlardır: Ulusal veya uluslararası düzlemde kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan haklara sahip olan çocukların, özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları dönemde de sahip oldukları hakların korunmasına önem verilmeli ve gerekli hassasiyet gösterilmelidir. Çocuğun cezalandırılmasına yönelik tüm süreç boyunca tüm işlemlerin yasal yollarla yapılmasına ve yetkili makamların çocukların kişisel haklarının korunması amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasına dikkat etmesi gerekmektedir. Zorunluluk dışında çocuğun tutuklanması en son çare olarak görülmeli ve tutuklanması durumunda ise bu sürenin en asgari şekilde belirlenmesi gerekmekte olup tutuklu ve hükümlü çocukların aynı yerde kalmamasına dikkat edilmelidir (55).

2.3.2. Çocuk Suçluluğu Nedenleri

Çocuk suçluluğunu daha yakından tanıyıp anlayabilmek için öncelikle çocukların suça sürüklenmesinin altında yatan nedenleri bulmak gerekmektedir. Daha önceleri çocukların içinde bulundukları yaş döneminin (ergenlik dönemi) etkileri olan akran etkisinde kalma, ebeveynlere olan bağlılığın azalması gibi durumların çocukları suça iten sebepler olarak görülse de zamanla bunları destekleyen ve etkileyen çevresel nedenlerin varlığından da bahsedilmiştir. Yanlış ve yetersiz eğitimden, katı disiplin yöntemlerine, sevgi yoksunluğundan, çocuk istismarına, gecekondulaşmadan göçle birlikte gelen kültürel çalışmalara, ekonomik sorunlar, çocuğun erken yaşça çalışma hayatına atılması, ailelerin parçalanması gibi olumsuz etkilerin çocuğu suç eylemlerine ittiği görülmektedir (57). Bu bağlamda çocuk suçluluğunun nedenleri bireysel nedenler, çevresel nedenler ve ailesel nedenlerden oluşmaktadır.

a. Bireysel Nedenler: Suça katılımda bireysel faktörler arasında yer alan nedenlerden en güçlüsü bireyin yaşıdır. Kriminolojiye bakıldığında suça katılımın yaşın ilerlemesiyle azaldığı yaygın olarak görülmektedir. Suç türlerinin çoğunun adolesan ve ilk yetişkinlik dönemlerinde işlendiği, yaşın ilerlemesiyle beraber de suç işleme oranı

düşüş eğiliminde olmaktadır. Yaş-suç dağılımı tüm suç türleri ve tüm coğrafi yerleşkeler için genellenebilir (58). Psikolojik açıdan yaklaştığımızda ise kişiliği hakkında ihtiyaçlarını karşılama konusunda bocalama ve karmaşa yaşayan ve duygusal açıdan tatmin edilmeyen çocuklar eksik kalan yönlerini kapatmak amacıyla suça yönelmektedirler. Bunun yanı sıra suç işleyen çocukların sosyopatik, nörotik, şizofrenik ve psikotik özellikler gösterdiği belirlenmiştir (59).

Yavuzer; çocukta görülen düşük zeka seviyesinin de suçluluğa itilmede etkisinin olduğunu kabul etmekte ve suçluluğun yalnızca zeka geriliği ile ilgili olduğunu söylemek yerine zeka geriliğinin öğrenim yoksunluğu ile de birleşmesiyle beraber suçluluğun da içinde bulunduğu bir üçgenin oluştuğunu ve suça itilmenin nedenini bu komplike üçgenin bütününe bakarak yorumlamanın daha anlamlı olacağını belirtmektedir (60).

Genetik açıdan ise iç salgı bezlerindeki anormalliklerin bireylerde kişilik bozukluklarına sebebiyet verdiğini, kişiliğin oluştuğu dönemde eğitimin ve çevrenin etkileriyle kişilerin suç işlemeye yöneldikleri ileri sürülmektedir. Bunun dışında çocukların ve gençlerin günlük tükettikleri yiyeceklerin içerisinde bulunan fosfatı fazlaca tüketmeleri dolayısıyla yanlış beslenmelerinin de davranış bozukluklarına neden olacağı ve bu durumun da çocuğu suç faktörüne iteceği belirtilmektedir. Başka bir araştırma ise erkeklik hormonu olan androjen ile saldırganlık ve suç olgusu arasında ilişki olduğunu söylemektedir (61).

Sonuç olarak; ister doğuştan ister sonradan kazanılmış olsun, isterse de genetik açıdan çocuğa aktarılmış bulunsun, fiziksel veya psikolojik bozukluklar bulunan çocukların, hayatlarının belli bir döneminde suça karışacakları, suç işlemenin doğuştan olmadığı söylenebilir (62).

b. Çevresel Nedenler: Çocuğun toplumsallaşma süreci aileyle başlayıp, arkadaş çevresi ve okulla devam edip şekillenmektedir. Çocuklar ortalama 6-7 yaşlarındayken okul hayatına başlarlar ve bir çocuğun eğitim-öğretim süreci bir meslek edininceye kadar devam eder. Bu süreçte çocuğun aldığı öğretimin dışında aldığı eğitimin de çocuğun fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimi ve kişiliğinin oluşmasında yadsınamayacak faydaları olacaktır. Victor Hugo'nun "Bir okulun yapılması, bir hapishanenin kapanması demektir" sözü de eğitimin suç olgusunu engellemekte olduğunu desteklemektedir (63).

Okullar, topluma uyum ve uygunluk tanımlamalarının net olarak öğrenildiği, ailede edinilmeye başlanan kimliğin geliştirildiği ve şekillendirildiği, çocuğun "istikbal" fikriyle tanıştığı yerlerdir. Okul sistemi, sorumluluklar, yazılı ve yazısız kurallar ve edinilen roller ile çocuğa geleceğinde içinde bulunacağı bürokratik toplumu yansıtan bir modeli sunarak çocuğu geleceğe hazırlamaktadır. Çocuğun akranı olan kişilerle etkileşimine fırsat sunarak bir ortam oluşturmasına imkân vererek rol model alacağı ve taklit edeceği kişilerle karşılaştırmaya olanak sunmaktadır. Okul her ne kadar çocuk suçluluğunu tek başına bitiremese de, çocuk ve genç suçluluk oranını azaltma ve önlemede önemli bir role sahiptir (59).

Okulun çocuk suçluluğunu azaltmada büyük bir etkisinin olduğu yadsınamaz ancak okul hayatıyla beraber başlayan bir sorun olan okul başarısızlığı önemli bir problem ve güçlüktür. Akademik başarısı düşük olan çocukların başarıları, gerçek yeteneklerinin altında seyretmekte olup okulda başarısız olan bir çocuk ödevlerini hazırlamakta ihmalkâr davranır, ödevlerinin özensiz ve dikkatsiz hazırlar. Otoriteyi reddeder ve sınıf arkadaşlarıyla da uyumlu olmayı başaramaz ve sürekli tartışır. Sınıftayken derslere ya çok az katılır ya da kendisini dersten tamamen soyutlar (64). Okul başarısızlığı, bunların yanı sıra çocuğun farklı şekillerde anti sosyal davranışlar göstermesine ve suça yönelmesinde önemli bir nedendir. Bu durum da çocuğun öğrencilik yaşamı süresince devam eder. Çocuğun akademik başarısı düştükçe, suça sürüklenme olasılığı artış gösterir (56).

Akran Grupları ve arkadaş çevresi bireylerin sosyalleşmesinde etkilidir. Çocuklar toplumsal davranışlarının bazılarını akran ve arkadaş grupları içerisinde kazanmaktadır. Her yaştaki çocukta akran gruplarının etkileri gözlenir fakat çocukların akran gruplarından en çok etkilendiği dönem ergenlik dönemidir. Adolesan dönemde olan gençler kimliklerini yeniden oluştururken arkadaşlarından, okul grupları ve ortamından, ailelerinden etkilenirler. Bu dönemdeyken gençler ailelerinden çok arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi sever ve arkadaşlarına daha çok zaman ayırırlar. Duygu ve düşüncelerin paylaşımları aileden çok arkadaş grubuyla yapılır, arkadaşlar çocuğun yaşamında önemli bir yer kaplar ve ailenin çocuk üzerindeki denetimi giderek azalır. Bu sebeplerle de çocuğun suç sayılabilecek suç niteliğinde olan davranışlara yönelimi başlar (65).

Çocuğun suça yönelmesini etkileyen bir diğer faktör ise çocuğun sosyalleşmesini de aksatan, okul hayatı süresince ve bu süreci kesintiye uğratacak veya

okul hayatının sonlanmasına neden olacak şekilde iş yaşamına girmesidir. Çocuğun iş hayatına erken atılmasının çarpık kentleşme, işsizlik, göç, yoksulluk, düşük eğitim seviyesi, çocuğun eğitiminin aile içinde önemsenmemesi, bozuk aile ortamı, ailenin ekonomik yoksunluk içinde olması, işverenin ucuz işgücü kullanmak istemesi gibi nedenleri vardır. Çocuğun olması gereken yaştan önce iş yaşamına başlaması, çocuğu çeşitli çevrelerle iletişime geçmeye, ekonomik güdülenmelere çok önce maruz kalmasına, olumsuz etkilere karşı direnmesini sağlayacak manevi destek mekanizmalarından uzak kalmasına sebep olarak çocuğun suça sürüklenmesinde önemli bir etken olmaktadır (66).

Çocukların ve gençlerin eğlenmek ve zaman geçirmek için kitle iletişim araçlarıyla çok fazla vakit geçirmeleri de birtakım bozuklukları beraberinde getirmektedir. Günümüze baktığımızda insan hayatının vazgeçilmez parçalarından olan ve toplumsal değişime oldukça fazla etki eden bu kitle iletişim araçlarının toplumun geneline ve insanların yaşam şekillerine yön vererek kişilerin davranış ve tutumlarını, inançlarını, fikirlerini etkilemektedir. Özellikle internet, video ve televizyon gibi hem görsel hem de işitsel araçlar insanların hayatlarını doğrudan etkilemekte ve söz konusu olumsuzluklara yol açmaktadırlar (67). Özellikle televizyonlar çocukların gördükleri tüm şeyleri gerçek sanmasına, iyiyi temsil eden çizgi film kahramanlarının karşılaştıkları zorluk ve güçlükleri şiddet uygulayarak ve saldırganlığa başvurarak yapması, çocukların da karşılaştıkları zorluk ve güçlüklerde şiddete yönelmesini meşru kılmakta ve olağanlaştırmakta, çocukları şiddete özendirmekte, çocukların bilinçaltlarında bunu normalleştirerek suça yönelmelerine neden olmaktadır. Televizyonların yanı sıra çocukların oynadığı şiddet içerikli bilgisayar oyunları da başka bir tehlikedir. Söz konusu oyunlar da aynı şekilde çocukların bilinçaltlarına şiddetin başvurulabilecek doğru davranışlar olduğu mesajını vermektedirler. Cinsel ve porno içerikli oyunlar ise bazı çocuklarda nefret veya suçluluk duygusu oluşumuna, bazılarında cinsel açıdan aşırı derecede uyarılmaya, bazılarında ise normal dışı davranışlar göstermesine ve cinsel içerikli suçlara yönelmesine sebep olabilmektedir (68).

Çocuk suçluluğunun artışına sebep olan nedenlerden birisi de göç faktörüdür. Başka bir şehre göç eden göçmenlerin geldikleri şehre uyum sağlamakta zorlanmaları, göçün ilk zamanlarında ekonomik ve sosyal açıdan sorunlar yaşanması, ailenin bir gecekonduya yerleşmesi ve sağlıksız bir ortamda çocuklarını büyütmeye çalışmaları, bu

gibi durumların aile içi problemlere ve çatışmalara yol açması, yaşanan ekonomik sıkıntılar sebebiyle okul çağındaki çocukların iş hayatına atılmak zorunda kalması ve çocukların sokak kültürüne alışması ve göçün buna benzer olumsuzluklara sebep olması çocukların suça itilmesine sebep olmaktadır (65).

Göçlerle beraber bunlar dışında şehirde altyapı hizmetlerinin yetersiz kalmasına, göçle gelenlerin şehir yaşamına adapte olmasında güçlük yaşamasına, sokakta yaşayan insanların artmasına, artan nüfusla beraber işsizliğe, yoksulluğa ve kültür çatışmasına sebep olmaktadır. Göç ile beraber kentlere gelen kişilerin genellikle 15-24 yaş aralığındaki gençlerden oluştuğu ve bu gençlerin de çoğunun erkek olduğu, bu topluluk içerisindeki kişilerin kent yaşamına tutunmaya çalışması sürecinde karşılaştıkları güçlükler sebebiyle çocuklar suça sürüklenmektedirler (69).

c. Ailesel Nedenler: Aile, bir birey üzerinde en etkin toplumsal grup olmakla beraber bireyin en yakın olduğu ve toplumsallaşma sürecini başlattığı bir kavramdır. Bir çocuğun ilk ve doğal çevresinin ailesi olması dışında çocuğun tecrübelendiği ilk yerdir (70).

Aile kavramı çocuğa üye ve bir birey olduğu bilincini vererek ve güven duygusunu geliştirerek çocuğun dengeli bir birey olmasını, sosyal biri olarak toplum içerisinde kabullenilmesini sağlamaktadır. Aile, çocuğun içinde bulunduğu toplumun kültür değerleri için bir model oluşturarak, çocuğun toplum içerisinde kabul gören davranışları özümsemesini sağlar ve bu sayede çocuğun toplumla bütünleşerek sorun yaşamasının önüne geçer ve sorunlarının çözümünde yardımcı olur (71).

Çocuğa kattığı değerler dışında çocuğun suça sürüklenmesinin nedenlerinden biri olan ailenin çocuk suçluluğu üzerine etkileri ise şunlardır;

Öncelikli nedenlerden birisi çocuğun aile içerisinde istenmeyen çocuk konumunda olmasıdır. Burada istenmeyen çocukla ilgili olarak anlatılmak istenen çocuğun doğumundan önce ailenin çocuk sahibi olmak, çocuğun gelişimi hususunda verecek oldukları özveriye maddi, manevi, kültürel ve toplumsan açıdan olarak hazır ve istekli olup olmamaları durumudur. Bu durum çocuğun ilk izlenimlerini, çocuğun genel olarak tüm yaşantısını, çevresiyle olan ilişkilerini, nesnelere, diğer bireylere ve tüm hayatına karşı olan tutum ve davranışlarına önemli oranda etki etmektedir (72).

Anne-babalarıyla sağlıklı ve nitelikli ilişkiler kuramayan veya toplum tarafından kabul görmeyen evlilik dışı ilişkilerden olan çocukların antisosyal davranışlar

edinmeleri daha kolay olabilmektedir. Bunun dışında ailenin çocuğuna gerekli ve yeterli vakti ayırmaması, çocuğa karşı aşırı olumsuz eleştiri içerisinde olması çocukların suça yönelmesinde bir etken olabilmektedir (73).

Çocukların suça yönelmesindeki etkenlere bakıldığında her bir olgunun alt nedenleri arasında çocuk ihmali veya istismarının bulunduğu ve bu durumların çocuğu suça iten-sürükleyen en büyük etmenlerden birisi olduğu görülmektedir. İhmal ve istismara balı olarak gelişen diğer bir sorun ise çocukların evden kaçma gibi olumsuz davranışlar edinmesidir. Evden kaçma davranışı çocuğun ebeveynlerinin tutum ve davranışlarına karşı antisosyal olarak nitelendirilen bir tepkidir ve bu durum çocuğun toplumsallaşma sürecinde yetersiz kalmasına sebep olabilmektedir. Yapılan araştırmalar çocukların ihmal edilmesini-istismara uğramasıyla evden kaçma davranışları arasında önemli bir ilgi bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bunlara ek olarak aile bireylerinden bazılarının yani çocuğun rol model alabileceği kişilerden bazılarının suça karışmış olmaları, alkol veya uçucu-uyuşturucu maddeye bağımlı durumda olanları, aile içerisinde suçun bir meslek halinde algılanması ile çocuğa o yönde öğretilmesi de çocuğun suça sürüklenmesine etki eden ailesel nedenlerden birisidir (74).

Ailenin içinde bulunduğu ekonomik durum da çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilmekte ve çocuğu suça teşvik edebilmektedir. Çocuk suçluluğu ile ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki ailenin ekonomik durumunun iyi veya kötü olması açısından farklı şekillerde ele alınmaktadır. Düşük sosyoekonomik durum, yetersiz koşullar çocuğun kişiliğinde önemli ve derin izler açabilmekte, kendisinin güvensiz bir durumda olduğunu hissetmesine sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra ekonomik durumu kötü olan ailelerin çocukları erken yaşta eğitim hayatlarını yarıda bırakarak çalışma hayatına atılmalarına neden olabilmekte ve dolayısıyla çocukları sokaktan gelen tehlikelere karşı korumasız bırakarak çocuğun suça sürüklenmesine zemin oluşturabilmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek aileler ise çocuklarına karşı çok özgürlükçü ve müsaade edici davrandıkları için çocuğun kanunlara uyma ve belirli toplumsal kuralları benimsemede güçlük çekmesine sebep olabilmektedir (75).

Çocuk suçluluğunun diğer bir nedeni ise “Parçalanmış aile” kavramıdır. Bu kavram; ailede ebeveynlerden birisinin veya her ikisinin de ölümü veya boşanmış olmaları veya ayrılık, terk etmek gibi sebeplerle aile bütünlüğü bozulmuş olma durumu, anne-babadan birisinin veya her ikisinin de olmaması durumu olarak açıklanabilmektedir (74). Parçalanmış durumdaki aile faktörü çocuğun ebeveynlerinin

sevgi, ilgi ve terbiyesinden yoksun kalması nedeniyle çocuk suçluluğunda önemli bir etkendir. Ancak ailenin parçalanmış aile özelliği göstermesi çocuğu doğrudan suça itmemekle beraber, çocuğun "parçalanmış aile sendromu" yaşayarak bunun neticesinde toplumsal uyumunun bozulmasına ve bunların sonucunda sapma davranışları göstermesine etki etmektedir (76).

Aile içindeki bireylerinin eğitim durumları da çocukların suça sürüklenmesinde önemli etkenlerden birisidir. Söz konusu ailelerin genel olarak eğitim seviyeleri ya çok düşüktür ya da örgün olarak eğitim-öğretim hayatına hiç katılmamışlardır. Çocukların eğitimlerine ilk başlanan yer olan aile ortamında eğitim genellikle gelenek, görenek, töreler ve alışılagelen yöntemlerle sağlanmaktadır. Okuma-yazma dahi bilmeyen ebeveynlerin çocuğunu bilimsel yollarla tanıma ve onun hakkında aydınlanma olanağı bulunmamaktadır (56).

Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalarda, çocukların suça sürüklenmesine etki eden bir diğer neden ise aile içerisinde yaşayan bireylerin sayısı ve yaşanılan konutun niteliğidir. Sağlıksız ve küçük olarak nitelendirilebilecek konutlar ve aile içerisinde çok fazla bireyin yaşaması çocukları suça iten dolaylı veya doğrudan sebeplerdendir. Bu tür sebepler ilk öncelikle çocuğun eğitim durumunu etkilemektedir. Ailenin çok fazla bireyden oluşması ebeveynlerin çocukların gözetim ve takibi hususunda eksik ve yetersiz kalmalarına yol açar (27).

Çok çocukluluk ve aile içi kalabalık nüfus ebeveynlerin çocukların bakım ve gözetimi dışında genel olarak sorumluluklarını yerine getirmede sorunlara, maddi yetersizliğe, çocuklara ayrılan zamanın azalmasına, çocuğun toplumsallaşma ve öğrenme sürecinde sorun yaşamasına ve daha çok sapma davranışları geliştirmesine zemin oluşturabilmektedir (77).

Bu alanda yapılan bir çalışmada elde edilen bulgular "İncelenen suçlu çocuk gruplarından, mala karşı işlenen suçlarda %86.8'inin şahıslara karşı işlenen suçlarda %81.4'ünün, cinselliğe karşı işlenmiş suçlarda ise %76'sının, beş kişilik veya beşten fazla bireyden oluşan ailelerden geldiklerini" ortaya koymaktadır (63).

Ailenin çocuğu terbiye etme yöntemi ve cezalandırma anlayışı da çocukların suça yöneliminde başka bir etkendir. Doğru yöntemlerle terbiye edilmeyen çocukların daha sonraki süreçlerde kendi ailesine veya yaşadığı topluma zarar verdikleri bilinmektedir. Suça sürüklenen çocukların anne ve babalarının sert bit disiplin anlayışı

olan, suça karışmış, alkol bağımlısı, evliliklerinde sorunlar yaşayan, yetersiz rol model olan, çocuğun kişilik gelişimine menfi etki eden sert bir yapıda oldukları ve çocuklarının doğru terbiye edilmesi hususunda yetersiz veya etkisiz kaldıkları görülmektedir. Bu bilgilere dayanarak aile içi yaşam kalitesinin ve niteliğinin, sorumluluk bilincine sahip olan anne ve babalarının varlığının, anne ve baba birlikteliğinden çok daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır (56).

Bedensel cezalara başvuran, çocuğa karşı sevgi ve ilgi göstermeyen, özellikle baskıcı ailelerde büyümekte olan çocuklarda kızma, öfke hisleri ve saldırganlık belirtileriyle karşılaşılmaktadır. Çocukların bu duygularını doğrudan anne ve babasına yansıtması, ebeveynler tarafından yasaklandığı ve engellendiği için çocuk öfke, kızma ve saldırganlık hislerini içine atmaktadır. Bu duyguları içine atma davranışı gösterdiği için bu durum çocuklarda nörotik bir yapıya bürünmekte ve çocuk hedefini aile dışında aramaya başlamaktadır. Söz konusu bu iç çatışmaların farklı dışavurum yöntemleri vardır ve bunlardan biri de suçtur (78).

Ebeveynlerin baskıcı ve katı disiplinlerinin yanı sıra çocuğa yönelik olumlu bir rol model olmamaları, aşırı hoşgörülü ya da umursamaz olmaları, çocuğu tamamen dürtü ve istekleri doğrultusunda serbest bırakmaları da çocuğun olumsuz, itaatsiz olmalarına, başkalarının zararına olacak şekilde bencilce davranışlar sergilemesine ve çocuğun suça sürüklenmesine sebep olacaktır (70).

2.3.3. Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Suçluluğu

Sanayileşmenin 19. Yüzyıldan itibaren başlaması ile birlikte çocuk emeği de iş gücü piyasasının içerisine dâhil olmaya başlamıştır. Bu tarihlerde bir bölgeden diğerine göçler de hızlanmış, geleneksel ailenin yerini çekirdek aile almıştır. Bütün bu gelişmeler sonrasında yaşanan I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında çocuk suçluluğu artmaya başlamış, çocuk suçluluğu hemen hemen bütün ülkelerin gündemine gelen önemli bir sorun olmuştur (79).

1956'dan beri çocuk suçluluğunda yükselme eğiliminin yaşandığı Kanada'da Curt Griffiths ile Alison Hatch'in 1992 yılında yaptıkları araştırma sonuçlarına göre 1880-90 yılları arasındaki on yıllık dönemde şiddet içeren çocuk suçluluğu iki kat artış göstermiş, mala ilişkin suçların da üçte ikisi yine çocuklar tarafından işlenir hale gelmiş olduğu belirlenmiştir. Batı Avrupa ülkelerinde yapılan araştırmalarda, Almanya'daki gençliğin yaklaşık olarak %20'sinin şiddet ihtiva eden suçlara katılmış olduğu, mala

karşı işlenmiş olan suçların da 1/3'ünün yine gençlerce işlendiği tespit edilmiştir. İsviçre, ülkede uygulanan sosyal yardım programları ile ünlenmiş bir ülke olmasına rağmen 1992 yılında yayınlanan Paul Friday Raporları ile bu ülkede çocuk suçluluğu oranlarında çoğalma eğilimi olduğunu ortaya koymuştur. Çocukların işlemiş olduğu suç sayısında en hızlı artışın yaşandığı ülke Ameri Birleşik Devletleridir. 1950-80 yılları arasında İsrail'de çocukların işlemiş olduğu suçların sayısında önemli bir artış yaşanırken, bu tarihten sonra bu oranda göreceli olarak düşüşler yaşanmıştır (49). Rusya'da çocukların işlemiş oldukları suç adedi yetişkinlerin işledikleri suç adedine göre ¾ oranında daha fazla olmuştur. Çocukların işlemiş oldukları suçlara bakıldığında gasp ve cinayet az durumdayken, tecavüz, soygun ve hırsızlık daha yüksek seviyededir (80).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, çocuk suçluluğunu artıran değişkenlerden biri kentlerdir. Araştırmalar neticesinde, erkek çocuklar daha çok şiddet ve hırsızlık suçları işlerken, bu suç olaylarının önemli bir bölümü şehir merkezlerinde yaşanmakta, suç ihtiva eden davranışlar gösteren çocuklarda alkol, sigara ve madde kullanımı da artış göstermektedir (28). Kentleşme ile birlikte insanları yoldan çıkaracak seçenekler meydana gelmiştir. İsveç ve Japonya gibi gelişmiş kapitalist toplumlar diğer toplumlara nazaran daha az suç işlese bile çocuk suçluluğundaki artış önlenememiştir (81).

Her geçen yıl artış gösteren çocuk suçluluğu konusunda ülke yönetimleri tarafından ivedilikle önlemlerin alınması ve her ülkede çocukları suça iten sebepler farklı olmakla birlikte çocukların suça yönelmelerini hızlandırıcı etki gösteren faktörlerin en aza indirilmesi artık zorunlu hale gelmiştir. Kültürel farklılıklar, çocuk suçluluğunun sebeplerinin anlaşılmasında ve çözüm yollarının ortaya konmasında önemli toplumsal faktördür.

Afrika'da çocukları suça yönelten faktörler; işsizliğe bağlı olarak çocukların yoksulluk ve açlıktan kaynaklanan olarak kötü beslenmedir. Afrika'daki nüfusun çoğu yoksulluk içinde yaşamaktadır. Nüfusunun çoğu çocuklardan ve gençlerden oluşmaktadır ve çocukların işlemiş oldukları suçların konuları arasında yoğunlukla hayat kadınlığı, kaçakçılık, soygun ve hırsızlık gibi suçlar bulunmaktadır. Genç nüfusun toplam nüfus içerisinde suç ihtiva eden davranışları daha fazla göstermekte olduğu Asya ülkelerinde ise çocukların suça sürüklenmelerinin ana nedeni çarpık şehirleşme olarak görülmektedir. Latin Amerika'da derin mali kriz ekonomik problemleri beraberinde getirmiştir. Gençler ekonomik problemler sebebiyle işsizlik sorunu yaşamaktadırlar.

Arap ülkelerinde ise çocuk suçluluğu ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Bazı ülkeler ekonomik olarak refah yaşarken bazılarında ise ekonomik krizler hâkimdir. Ekonomik anlamda güçlü olan Arap ülkelerinde çocukları suça yönelten faktörler kentleşme ve göç iken ekonomik olarak sıkıntı yaşayan ülkelerde ise çocukları suça yönelten faktörler ekonomik problemlerden kaynaklanmaktadır (80).

Son yıllarda bazı ülkelerde sosyal hizmetler azalmış ve nüfus çok daha kırılgan bir hal almıştır. Yoksulluklar artmış, barınma sorunu ve işsizlik tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Aile yapısındaki değişim ile birlikte, sosyal hizmet kurumlarında ve eğitim imkânlarındaki kırılmalar da çocukların suç ihtiva eden davranışları sergilemelerinde önemli bir etken olmuştur. İşsizlik ve buna bağlı olarak gelir seviyesindeki düşüş de birçok ülkede çocukların suça sürüklenmelerinde önemli bir etken olarak görülmektedir (80).

Dünyanın diğer ülkelerine benzer şekilde ülkemizde de birçok anlamda değişimle birlikte dönüşüm yaşanmaktadır. Ülkemiz gelişmekte olan ülkeler arasında yer almakta olup diğer gelişmekte olan ülkeler gibi her geçen gün ekonomik, politik ve toplumsal olarak değişimler göstermektedir.

Ülkemizde toplumsal olarak değişim olumlu ve olumsuz yönleriyle yaşanmış, bu değişim genel olarak suç işleme oranında artışa sebep olurken aynı yönde değişim çocuk suçluluk oranlarına da yansımıştır (82). Modernleşme ve endüstrileşme süreçlerinin hızlandırdığı kontrol edilemeyen göç durumu, kentleşmenin çarpık olarak gerçekleşmesi, işsizlik ve buna bağlı olarak yaşanan yoksulluk gibi olumsuzlukları beraberinde getirmiş ve çeşitli sapmalara neden olarak çocuk suçluluğu oranında önemli bir artışa sebep olmuştur. Ancak, ülkemizin kayıtların mevcut sisteminde etkin bir şekilde tutulamamış olması, bilgilerdeki eksiklikler, kurumlar arası koordinasyonun olmaması ve adli makamlara intikal etmeyen olaylar gibi nedenlerden dolayı çocuk suçluluğu hakkında elde edilen bilgiler tam gerçeği yansıtmamakta ve veriler bunu tam olarak ortaya koyamamaktadır (83).

Türk hukuk sisteminde yetişkinler ile çocukların suç işleme durumları birbirinden ayrılmış durumdadır. Benzer durum Türkiye dışında diğer birçok ülkede de aynı şekilde yerleşmiş durumdadır. Yetişkinlerin işlemiş oldukları suçlardan dolayı katlanmak zorunda oldukları cezai sorumluluklar ile çocukların işledikleri suçlardan dolayı cezai sorumlulukları aynı değildir (84). Türkiye'de çocukların suç ihtiva eden

davranışları yapmaları durumunda çocuk mahkemelerinde görülen davalarda çocuğun ruhsal durumunun yanında, yaşı gibi özellikleri de dikkate alınarak davalar karara bağlanmaktadır. Çocukların suç işlemelerinden dolayı çıkartıldıkları mahkemelerde alanında uzman olan kişiler tarafından çocuğun gereksinim duyacağı tedavi rehabilitasyon gibi hizmetlere yönlendirilmesi de yapılmaktadır. Dünyada kurulmuş olan ilk çocuk mahkemesinin 1899 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde kurulmuş olmasına karşılık ülkemizde ilk çocuk mahkemesi 1987 yılında kurulmuştur. Çocuk mahkemeleri il ya da ilçenin mülkü sınırı ile sınırlı durumdadır. Çocuk mahkemelerinde mahkeme başkanının yanında pedagog, hizmet uzmanı, psikolog gibi üyeler bulunmaktadır (85).

Ülkemizde çocuk mahkemelerinin kurulmasından sonra beş yıllık bir dönemde işlediği suçlardan dolayı hüküm alan çocukların sayısında azalmalar yaşanmasına rağmen, daha sonraki yılarda bu sayı artmaya başlamıştır (86). Türkiye'de Ankara ve İstanbul'da çocuklar için hazırlanmış özel cezaevleri bulunurken, diğer illerde çocuklar yetişkin suçluların bulunduğu cezaevlerine yerleştirilmektedir. Hakkında verilmiş olan ceza kesinleşmiş olan çocuklar ayrıca Ankara, İzmir ve Elazığ illerinde bulunan ıslahevlerine de yerleştirilmektedir (87).

Ülkemiz çocuk suçları ile ilgili hukuksal süreç üzerinde uluslararası sözleşmelerin de önemli bir payı bulunmaktadır. Bu konuda ülkemiz tarafından da kabul görmüş en önemli uluslararası kaynak 14.10.1990 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmenin ilkeleri doğrultusunda ülkemizde çocukların suç işlemekten korunması ve suç işleyen çocukların tekrar topluma kazandırılması için çalışmalar yapılmaktadır ve bu konudaki sorumluluk Türkiye Cumhuriyeti devletine aittir (88).

Ülkemizde suça sürüklenen çocuklar ile ilgili yapılan istatistikler maalesef iyi durumda değildir. Yaşanan hukuksal olaylar konusunda resmi mercilere zamanında bilgi verilme düzeyinin düşüklüğü, yeteri miktarda kayıt tutulamıyor olması gibi sebeplerden dolayı bu konudaki istatistiklerin tam olarak gerçeği yansıtamaması, çocuklar tarafından gerçek suç işleme oranının biraz daha fazla olması ihtimalini de akıllara getirmektedir. Bu verilerin daha sağlıklı olması, çocuk suçluluğu ile daha etkin müdahale edebilmek açısından önem arz etmektedir.

Ülkemizde suça sürüklenen çocuklarla ilgili istatistikî veriler; Türkiye'de ilk defa Devlet İstatistik Kurumu, 2006 ve sonrasında ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan "Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri" çalışması ile elde edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun son yıllarda yaptığı çalışmalarla çocuk suçluluğunun durumunu incelemek için gerekli olan istatistikî bilgiler daha sağlıklı olarak elde edilmeye başlanmıştır (89). Türkiye'de suç işleyen çocukların sayısal verileri ile ilgili diğer bir kaynak da ceza infaz kurumunun suçlu giriş verileri ile ilgili istatistikleridir.

2013 yılında TÜİK elde ettiği verilere bakıldığında güvenlik kurumlarına getirilen ya da gelmiş olan çocuk suçlu sayısı 273.571'dir. Bu verileri 2012 yılındaki verilerle kıyaslandığında 2013 yılında 2012 yılına göre çocuk suçluluğunun %11.6 oranında yükseldiği görülmektedir. Suç sürüklenen çocukların yaşlarına göre dağılımları değerlendirildiğinde, çocukların yaklaşık %57.9'luk kısmının 15-17 yaşları arasında %25'luk kısmının 12-14 yaşları arasında, %17.1'lik kısmının ise 11 yaşından daha küçüktür. 2013 senesinde güvenlik birimine getirilen ya da kendisi gelen çocukların cinsiyet dağılımlarına bakıldığında ise %31.4'ü kız, %68.6'sı erkek çocuğu olarak şekillenmiştir (90).

Türkiye'de suça sürüklenen çocukların suç türlerine göre dağılımları da önemlidir. Adalet Bakanlığına bağlı olan Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün 2017 verilerine göre ülkemizde suça sürüklenmiş çocukların en yoğun şekilde işlediği suç olarak "malvarlığına karşı suçlar" olduğu anlaşılmaktadır. Bu suç halk arasında yağma, kapkaç, hırsızlık şeklinde bilinmektedir. Çocukların bu tür suçlara sürüklenmesinde en büyük etkenin; yoksulluk ve maddi olarak gelir dağılımının adaletsiz olduğu düşünülmektedir. %45 ile mala karşı işlenmiş suçları takiben %17.6 ile hürriyete karşı işlenmiş suçlar izlemektedir. Buna göre suç, "şantaj, tehdit, konut dokunulmazlığını ihlal, kişiyi hürriyetten yoksun bırakma" gibi davranışları kapsamaktadır. Devamında ise %12 ile "vücut dokunulmazlığına karşı suçlar" şeklinde izlemektedir. Diğer veriler ise tablo 1'de görülmektedir (91).

Tablo 2.1. Açılan Davalardaki Suç Dağılımları (2017) (91)

İsnat Edilen Suç Türü	Açılan Davalardaki Suç Sayısı	%	Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı						Toplam
			T.C. Uyruklu				Yabancı Uyruklu		
			12-15 Yaş		15-18 Yaş				
			E	K	E	K	E	K	
Malvarlığına karşı suçlar	44.499	44.8	18.556	1432	22.174	1341	921	75	44.499
Hürriyete karşı suçlar	17.539	17.6	6747	606	9235	604	330	17	17.539
Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar	11.935	12.0	3631	766	6655	708	164	11	11.935
Kamunun sağlığına karşı suçlar	6531	6.6	1408	177	4650	223	72	1	6531
Şerefe karşı suçlar	3372	3.4	830	377	1712	422	26	5	3372
6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun	2040	2.1	594	17	1363	30	36		2040
Adliyeye karşı suçlar	1940	1.6	408	137	1194	168	29	4	1940
Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar	1603	1.2	750	27	763	12	51		1603
Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar	1214	1.2	326	26	807	41	14		1214
Bilişim alanında suçlar	1162	1.2	621	22	497	21	1		1162
Genel tehlike yaratan suçlar	983	1.0	314	9	635	18	7		983
2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	772	0.8	255	15	412	67	18	5	772
6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun	710	0.7	148	1	560	1			710
Kamu güvenine karşı suçlar	694	0.7	124	49	284	67	127	43	694
5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu	682	0.7	200		348	5	129		682
3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu	658	0.7	199	17	373	58	11		658
Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar	622	0.6	254	87	227	52	2		622
Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar	521	0.5	182	14	277	31	14	3	521
Hayata karşı suçlar	406	0.4	110	5	263	13	15		406
Genel ahlaka karşı suçlar	368	0.4	143	24	157	17	27		368
Kamu barışına karşı suçlar	182	0.2	48	4	118	11	1		182
Diğer	977	1.9	266	31	593	64	21	2	977
Toplam	99.410	100	36.114	3848	53.297	3974	2016	166	99.410

2.4. Benlik Kavramı ve Benlik Kavramının Gelişimi

2.4.1. Benlik Kavramı

Bireyin gelişim sürecinde kendisine yönelik değerlendirmeleri, kişisel, eğitsel ve mesleki açıdan ilerleyen dönemlerde oldukça önemli sonuçlar meydana getirmektedir. Yapılan araştırmalar da benlik değerlendirmesi ve bununla ilişkili diğer kavramlar araştırmacıların önemli ilgi alanlarından biri olmuştur. Bu kavramlardan biri benlik kavramıdır (92). Benlik kavramının tanımlanmasına yönelik araştırmalar yapılmış ve bu konu üzerinde farklı araştırmacılar farklı tanımlamalar üzerinde durmuştur.

Benlik (self), psikoloji literatüründe çok rastlanan ve psikoloji disiplininin kapsamına giden bir kavramdır. Benlik inceleme işlemleri 1980'li senelerde William James tarafından başlatılmıştır. William James'i takip eden araştırmacılar bu alanda önemli sayılacak çalışmalar gerçekleştirmiş olmalarına karşın benlik kavramının üzerinde mutabakata varılmış bir tanımı görülmemektedir (93).

Kişi, ne olduğunu ve ne yapabileceğini kendine sordukça kendisi hakkındaki algı düzeyini yükselterek benlik kavramına ulaşmaktadır. Benlik kavramı, bireyin ne olduğu, ne yapabileceği konularındaki yargılarını ifade etmektedir (94).

Benlik kavramı ile birey yeteneklerinin, zekâsının, potansiyelinin, değerlerinin, bedeninin sınırlarını algılayarak kavrar. Farklı bir anlatımla kendi sınırlarının bilincine erişir (95).

Benlik kavramı ile birey kendi kendisinin kapasitesini algılayacak yargılar geliştirmektedir. Bu yargılar ile birey kendi gerçeğinin ne olduğunu anlama fırsatı bulur. Birey benlik kavramı ile kendisini algılaması, kavraması ve tahlil etmesine yönelik geliştirdiği yargılarıdır. Bireyin kendisine yönelik tahlilleri gerçek benliğini oluşturmaktadır. Aynı zamanda benlik, bireyin başkalarını algılayarak tahlil etmesini, yapılandırmasını ve tüm bunlara kendince tepki göstermesini de sağlayan önemli bir dayanak olarak görülmelidir (96). Benlik, gerçeklerin bilincinde olmak, hayata karşı uyum sağlayabilmek, dış uyaranları anlamak, idrak etmek, ayırt etmek, depolamak, düşünmek, hatırlamak; kavramları yorumlamak, çare üretebilmek, ileriye yönelik plan yapmak, savunma mekanizmaları gibi hedefleri yerine getirir (97).

Yörükoğlu kişilik, benlik ben gibi kavramların genellikle birbirinin yerine kullanıldığını vurgulamaktadır. Bireyi kendi yapan, başka bireylerden farklı kılan duygu, tutum ve davranışlarının tamamını, bireyin kendisini nasıl gördüğünü ve

kendisine nasıl değer koyduğunu anlatır. Kısacası benlik, bireyin kendisini algılama ve kavrama şekli olarak tanımlanabilmektedir (98).

2.4.2. Benlik Kavramının Gelişimi

Benlik, dinamik bir süreç halinde gelişmektedir. Bu özellik benlik kavramının bireyin çevresinde yaşananları algılaması ile ilgilidir. Bireyin içerisinde bulunduğu toplum tarafından kendisinin kabul edildiğini algılama gereksinimi onun benlik düzeyi üzerinde etkili olmaktadır. Bireyin çevresinde oluşan ve onun memnun olmasına ya da memnuniyetsizliğine sebep olan durumlar onun kendi kendine değer vermesini de sağlamaktadır (95).

Benlik kavramının en öne çıktığı ve benlik arayışının başladığı dönem ergenlik çağıdır. Ergen çocuklar bu dönemde duygularını ve vücut değişimlerini takip ederek kendisinin ne durumda olduğunu ve durumda olmak istediğini arayışa girmektedir Ergen yaşta bireyin vücudunu algılamaya başlaması da onun benlik anlayışı ile ilgilidir. Bu dönemde benlik kavramı sürekli olarak inişli çıkışlı dalgalanmalar göstermektedir. Çünkü ergenlik dönemindeki kişi kendine yakışacak olan bir kimliği arayış içerisindedir. Kendisini sürekli olarak tartmakta, değerlendirmekte ve eleştirmektedir. Kendisini ebeveynlerinden ve çevresinde olan bireylerden ayıran özellikleri belirginleşmekte ve bu da kendi benliğini yeniden gözden geçirmesine sebep olmaktadır (95).

Dinamik bir yapıda olan ve insan ömrünün ileriki dönemlerinde de devam etmekte olan benlik kavramı ergenlik dönemi ile birlikte ilk yetişkinlik dönemi için önemli bir algıdır. Bu algı bireyin başkaları ile olan iletişiminden akademik başarısına kadar birçok değişkeni etkileyebilmektedir. Bu dönemde ergende oluşacak pozitif benlik saygısı düzeyi ergenlik dönemi ile birlikte daha sonraki yaşam dönemleri için bireyde olumlu sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır (95).

Ergen, başka insanlarla ilişkilerini sınayarak özgürce kendi benliğine ilişkin deneyimlere girmektedir. Başka bir şekilde bahsedilecek olursa, ergen bu dönemde çeşitli ihtimallerin test edildiği bir oyun oynar. Bu oyun, onun toplum içerisinde alacağı sorumluluk şekillerini içerdiği gibi karşı cinsle olan ilişkilerini de içerir (99).

Brant, Browfain ve Ames benlik kavramını, kişinin yaşamına ahenk içerisinde devam etmesinde unsur olduğunu vurgulamışlardır. Ergenin karşı karşıya kaldığı sorunlarla başa çıkabiliyor olması onun ileriki yaşamı için önemli bir gelişme olduğu

anlamındadır. Bu dönemde ergenin kendisini yetersiz, başarısız gibi algılaması da onun gelecek yaşamına olumsuz yansıyacak durumlardır. Bu durumda olan ergen gelecek ile ilgili planlarını yapmakta zorlanacaktır (95).

Benlik saygısı ile benlik kavramı birbirine bağlı olarak geliştiği için ayrı olarak ele alınması doğru değildir. Çünkü her ikisi arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki vardır. Tüm bunların yanında, bireysel değerlendirmelere tabi olan benlik ve benlik saygısı kavramlarının her bireyde farklı değerlendirmelere sebebiyet vermesi de mümkündür. Bu farklılıkların yanı sıra benzerliklerin varlığından da söz edilebilir. Kişiler yaşadıkları toplumun değer yargılarından etkilenirler. Bu değer yargılarından etkilendikleri için kişisel tahliller ortaya konmaktadır. Bundan dolayı benlik saygısı ile ilgili yapılan değerlendirmeler farklı farklı olsa da yapılan tahlillerde ele alınmış olan kriterler birbirine benzemektedir (100).

2.5. Benlik Saygısı Kavramı ve Benlik Saygısının Gelişimi

Bireyin kendisini ne şekilde değerlendirdiği ile ilgili olan, benliğin beğenilme ya da beğenilmememe durumu onun benlik saygısını (self-esteem) ifade etmektedir.

Lewin, hayatı bir sahne olarak tarif etmiş ve bireyin bu sahnede oynamış olduğu oyunun niteliği ile oyun içerisindeki rolünden elde ettiği doyum onun benlik saygısını belirlediğini vurgulamıştır (95).

Benlik saygısı, kişide bulunan biliş düzeyini, duyuşlarını ve şemalarını kapsar. Yani, sahip olunan benlikten memnuniyet derecesi ile ilişkilidir. Literatür tanımı ise öz değer, bireyin kendisini algılaması, kendine güven, öz, benlik tasarımı gibi terimleri ihtiva etmektedir (101).

James, psikoloji literatüründe benlik saygısı kavramını tanımlamış ve kavram üzerine araştırma yapmış ilk araştırmacıdır. James'in değerlendirmesine göre birey performansının başarılı olduğunu değerlendiriyorsa benlik saygı düzeyi yüksek olur (102). Ancak birey benlik durumundan hoşnut değilse ve bu durumu kendini eleştirme yönünde kullanıyorsa o bireyde benlik saygısının düşük olduğu söylenebilir.

Coopersmith, kişinin kendisi ile ilgili devamlılığı bulunan değerlendirmeye yönelik tutumun benlik saygısı olduğunu belirtmektedir. Yörükoğlu'na göre kişinin kendi benliğini onaylaması ile ortaya çıkan beğeni durumuna benlik saygısı denir. Farklı bir anlatımla birey kendini olduğundan farklı görmeyerek, ne durumda olduğunu

benimseyip kabul etmiş olmaktadır. Birey benimsediği benlik durumunu severek ruh halini de bu durumuna göre şekillendirmektedir (103).

Kişinin kendisini yeterli görmesi olumlu olarak değerlendirilebilecek bir kişilik özelliğidir. Bu durumda olan birey kendisini toplum tarafından kabul edilebilir olarak algılamaktadır, kendisinin saygı duyulacak biri olduğunu düşünür ve topluma yararlı olduğu kanısını taşımaktadır. Benlik saygı düzeyi düşük olan bireylerde bu durum ta tersi olmaktadır. Benlik saygısı düşük olan birey kendisini değersiz olarak algılamaktadır. Kendine güveni düşen birey toplumun da kendisine karşı aynı düşüncelere sahip olduğunu düşünmektedir (95).

Benlik saygısı yüksek olan insanlar, karşılaştıkları değişik görüşler karşısında kendilerine ait olan görüşleri savunmaktadırlar. Bu durumda olan bireyler kendi düşünce yapıları ile ulaşmış oldukları durumun en iyi durum olduğunu öne çıkartırlar. Bunun sebebi bu tür bireylerin kendi kapasitelerini yüksek olarak görmeleridir ve kendileri ile ilgili pozitif düşüncelere sahip oldukları için başarılı sonuçlara ulaşırlar (103). Düşük benlik saygı düzeyi olan birey sosyal gruplara katılmaktan çok bu grupları uzaktan izleme eğiliminde olmayı ve pasif kalmayı, arka planda olmanın yalnızlığını tercih ederler. Bu tutumları sosyalleşmelerini engeller. Diğerleri ile dostça ve besleyici ilişkiler kurma ihtimalleri azalır.

Yaş ile benlik saygısı arasında pozitif korelasyon vardır. Yani yaşın ilerlemesi ile benlik saygısının arttığı saptanmıştır. Küçük yaşta olanlarla ergenler arasındaki benlik saygı düzeyi arasındaki farklar incelendiğinde bu oranın ergenler lehine daha yüksektir. Rosenberg 1967 yılında yapmış olduğu araştırmalarda 14 yaşındaki bireyin benlik saygısı düzeyinin 12-13 yaşları arasındaki bireye göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir (104).

Bireydeki benlik duygusunun gelişimi ilk çocukluk yılarına rastlamaktadır. Çocuk ilkokul döneminde benlik seviyesinin farkında olmaya ve benliğine kendi kendine şekil vermeye başlar. Bu dönemden sonra ise duyuşsal, bilişsel, fizyolojik değişiklikler ergende benlik saygısını etkilemektedir.

Coopeersmith, kişide oluşan benlik saygısını dört etkene bağlamıştır (99):

Birinci etken, kişinin kendisi için önemli olduğunu düşündüğü kişilerden görmüş olduğu kendisini kabul edecek davranışlardır

İkinci etken, kişinin kendi başarısı ile gelmiş olduğu konumdur,

Üçüncü etken, kişiye yönelik olarak başkaları tarafından yapılmış olan değerlendirmelere karşılık bireyin kendisi tarafından geliştirilen tutumdur,

Dördüncü etken, kişinin kendisi tarafından ve başka bireyler tarafından kendisine verilen hedeflere ulaşma düzeyidir

Bireyin okul çevresi onun benlik saygısında önemli bir etkendir. Çocuğun yaşıtları ile beraber yaptıkları onun çeşitli beceriler kazanmasını sağlarken, çocuk aynı zamanda yeterlilik duygusunu kazanır ve toplum tarafından kabul edildiği hissine sahip olur. Kendisinden beklenenleri karşılayamayan çocuğun benlik saygısı da düşmektedir (105).

Rogers da benlik saygısını incelemiş ve kavramın tanımına dair açıklamalarda bulunmuştur. Rogers, benlik saygısının sahip olunan benlik kavramı ile ilgili olduğunu söylemektedir. Bu kurama göre kişinin sahip olduğu gerçek benliği ile ilgili görüşü benlik saygısını etkilemektedir.

Psikososyal teoriler ise benlik saygısını dört aşamada incelemektedir:

(a) temel kabul,

(b) şartlı kabul,

(c) gerçek-ideal benlik uyuşması,

(d) kendini değerlendirme.

Kişinin sahip olduğu benlik saygısı aynı zamanda kişinin etkileşim içerisinde olduğu sosyal çevresinden ve çevreden alınacak olan kabulden de etkilenmektedir. Kişi onay görmek, sosyal çevre ve toplumun oluşturduğu ortama ayak uydurabilmek için kendi benliğine dair beklentiler geliştirebilmektedir (106). Bu beklentilerin karşılanamaması durumda ise kişinin benlik saygısında düşüş gözlenebilmektedir. Ancak bu durum yine kişinin kendisine dair sahip olduğu şemalara dayanmaktadır.

Benlik saygısının etkileri ile ilgili yapılmış olan araştırmalarda yüksek benlik saygısı olan bireylerin kendilerini saygın hissedip, kabul edilebilir nitelikte olduklarını hissettiklerini, yeniliklere açık, etkili iletişim kurabildiklerini, bu özelliklerinden dolayı toplum içerisinde daha araştırmacı bir yapıda olarak daha etkin toplumsal görevler üstlendikleri belirlenmiştir. Buna karşılık düşük benlik saygısı olan bireyler, güven problemi yaşadıkları, karamsar eğilimli oldukları, diğer bireyler ile ilişki kurmakta

zorlandıkları, kendisini suçlamaya yatkın olup daha utangaç durumda oldukları görülmektedir (92).

Tözün'ün tanımlamasına göre bireyde oluşan benlik saygısı, onun benlik imgesi ile ideal benliği arasındaki farkın değerlendirilmesidir. Ona göre erken çocukluk döneminde ailelerin etkisiyle çocukların benlik saygısı düzeyi şekillenmektedir (107).

Literatürde benlik saygısı ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Benlik kavramının beğenilip onaylanması ile oluşan beğeni durumuna benlik saygısı denir. Bireyde oluşan yüksek düzeydeki benlik saygısı onun olduğundan daha yüksek niteliklerde olduğunu göstermemektedir (98).

Rogers, benlik saygısının bireyin çevresi ile olan ilişkilerini şekillendirici etkisinin olduğunu, bireyin kendi düşüncelerini gerçekleştirmede önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır. Rogers'a göre hayatın ilk yıllarında Positive Regard yani Olumlu Saygı ile Self Regard yani Benlik Saygısı ihtiyaçları çok önemlidir. Bu iki ihtiyaç kişilere bebeklik dönemlerinden itibaren kazandırılmaktadır. Sevgiye ihtiyacı olan çocuğun bu isteğini ilk alacağı kişi annesidir. Anne çocuğunu değerli olarak görmektedir. Annenin bu davranışı çocuğa da geçer, farklı bir anlatımla çocuk benimseme, sahip çıkma, koruma duygularını içselleştirerek kendi değer yargılarını kazanır.

Benlik saygısının başladığı dönem ilk çocukluktur. Daha sonraki yıllarda da gelişim göstermektedir. İlkokul döneminde çocuk, kendi benlik durumunun farkına varmaktadır. Sonrasında benlik durumu daha da şekillenmeye başlar. Ortaokul dönemi ile daha sonra yaşanan dönemlerde duygularında, düşünce yapısında ve dış görünüşündeki farklılıklar ergenler açısından benlik saygısının göstergesidir. Benlik saygısı ile bireyin yaşı arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır. Ergenlik döneminde bulunan bireylere kıyasla daha küçük yaşta olanların benlik saygısı düzeyi daha düşüktür. Rosenberg, yapmış olduğu araştırmalarda, 12-13 arasındaki yaşlarda benlik saygısının düşük, daha sonra ise benlik saygısı düzeyinin yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Bireyin gelişiminin hayat boyu sürmesi benlik saygısının yaşamın her döneminde önemli olduğunu gösterir. Ergenlik dönemi birey için gelişim dönemini ifade ettiği için bu dönem benlik saygısı için önemli bir yaşam dönemini ihtiva etmektedir ve bireyin kişilik oluşumunu doğrudan etkiler (108).

Houser, benlik saygısını, kişinin kendisine biçtiği değer olarak tanımlamıştır.

Çağlar, 1993 senesinde yaptığı araştırmada benlik saygısının hayat boyu artıp azalarak değişim gösterdiğini keşfetmiştir. Bireyin, yakın çevresinin ve dış çevresinin benlik saygısındaki değişim üzerinde oldukça etkisi vardır.

Benlik Saygısı Ölçeğini geliştiren Rosenberg ise yüksek benlik saygısını bireyde kendisi ile ilgili tutumun olumlu olduğunu, tersi durumda ise bireyin kendisi ile ilgili olumsuz bir tutum içerisinde olduğunu vurgulamaktadır (109). Benlik saygısı yüksek bireyler, özgüveni yüksek, hayata daha olumlu bakan, karşılaştıkları sorunlara dirençli, başarma inançları yüksek kişiler olup, benlik saygısının düşük bireyler; daha karamsar, özgüvenleri ve başarma inançları olmayan kişilerdir (108). Düşük benlik saygısına sahip olan insanlar karşılarına çıkan güçlükler de vazgeçmeye müsait, motivasyonu hızlı düşen kişiler olup, benlik saygısı yüksek insanlar pes etmeyen, yeni yollar arayabilen, içsel motivasyonları yüksek kimselerdir. Benlik saygısı bireysel motivasyonu arttırır. Bireyin mevcut durumu ile hedefleri doğru orantılıdır. Daha iyisini hak ettiği veya daha iyisini başarabileceği düşüncesi kişilerde benlik saygısını arttırmaktadır. 6-7 yaşlarında başlayan kendilik değerlendirmesi ve kendisini çevre ile karşılaştırma yaşam boyu sürmektedir (110).

Bireylerde oluşan benlik saygısı yüksek, orta ve düşük olmak üzere üç sınıfta görülmektedir.

Özgüvenleri yeterli, başarmaya olan inanç düzeyi yüksek, karşılaştığı durumlara karşı pozitif yaklaşabilen bireyler yüksek benlik saygısına sahiptir. Özgüvenleri zayıf, negatif kendilik düşüncelerine sahip bireyler ise benlik saygıları yüksek bireylerin tam zıt özelliklerine sahiptirler ve benlik saygıları düşüktür. Bu iki düzeyin ortalaması benlik saygı düzeyinde olan bireylerin orta düzeyde benlik saygısına sahip oldukları söylenebilir. Kendilikleri hakkındaki düşünceleri ne olumlu ne de olumsuzdur (110). Orta benlik saygısına sahip bireyler kendileri hakkında yoğun his ve düşüncede değillerdir. Bundan dolayı, yüksek benlik saygısına sahip olan insanlar gibi çok pozitif, girişimci, özgüveni oldukça yüksek kişiler değillerdir. Çeviklikte yüksek benlik saygısına sahip bireyler gibi olamazlar. Kendilerini göstermek yerine keşfedilmeyi beklerler. Keşfedilmedikleri takdirde çıtalarının altında bir yaşam sürebilirler.

Copersmith'e göre benlik saygısı bireyin kişiliğini ve hayatını etkiler. Benlik saygısı düzeyi sahip olunan bilgi, beceri ve tecrübelerden fayda sağlayabilmeyi etkiler.

Bireyin benlik saygısı düzeyini ise 4 temel faktör belirler:

1. Değer verilen kişiler tarafından ilgi görme düzeyi, saygı duyulma düzeyi,
2. Edinilen toplumsal statü ve kazanılan başarılar,
3. Bireyin kendine hedefler belirlemesi ve hedeflerine ulaşabilmesi,
4. Bireyin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri ile diğer insanlar tarafından yapılan değerlendirmelerin paralel olması.

Copersmith, bunlarla birlikte kişinin sahip olduğu fizyolojik durumunun da duyuşsal durumunda ve benlik saygısı düzeyinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bireyin fiziksel açıdan iyi olması prestij ilgi ve kişisel beceri kazandırdığı için yüksek özgüveni ve yüksek benlik saygısını beraberinde getirir. Fiziki açıdan kötü durumda olan bireyler tolumdan görecekleri negatif tepkiler ile birlikte bu durumlarından dolayı kendilerini yetersiz olarak görerek benlik saygısı düzeylerinin düşmesine sebep olabilirler (111).

Yani, benlik saygısı bireyin kendisi hakkındaki algısıdır ve sahip olunan bilgi, beceri, içerisinde bulunulan sosyal statü, maddi düzey benzeri değişkenler de benlik saygısında etkili olmaktadır (109). Benlik saygısı yaşamdaki birçok değişkene göre şekillenerek oluşur.

William James, bireyde oluşan benlik saygısının onun başarısı ile girişimleri arasındaki oranda olduğunu belirtmiştir. Benlik saygısı ile ilgili çalışmalar yapan kuramcılar ise bireylerin benlik saygısı düzeylerinin değişken olduğunu savunmaktadırlar (112).

Rosenberg, öğrencilerin benlik saygı düzeylerini tespit etmek amacıyla lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada azınlık durumda olanların okulda yüksek benlik saygı düzeylerinin olduğunu, buna karşılık aynı öğrencilerin sosyal yaşamları içerisinde de düşük seviyede benlik saygılarının olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmanın sonucundan hareketle benlik saygısı ile sosyo-ekonomik düzey arasında bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Ailedeki ekonomik düzey ile benlik saygısı arasında pozitif korelasyon vardır. Yüksek ekonomik düzey benlik saygısı açısından erkekleri daha çok etkilemektedir. Bireyin kendisini becerikli, başkaları tarafından değer verilen, başarılı ve mühim görmesinin düzeyi onun benlik saygı seviyesini oluşturmaktadır (113).

Yavuzer, bireyin içinde bulunduğu durum ile olmak istediği durum arasındaki farkı düşünürken yaşadığı duyguları benlik saygısı olarak tanımlar (63).

Benlik saygısı, akıl sağlığı için çok mühim bir kavramdır (114). O yüzden benlik saygısı ile ilgili pek çok çalışma yapılmış ve bağlantılı olduğu konular belirlenmeye çalışılmıştır (115).

Benlik gelişmesi benlik saygısını, benlik saygısı gelişimi ise benliği etkiler. Benlik saygısı, tutum ve davranışların değişimi ile diğer kişileri de etkilemektedir (116).

Benlik saygısı, kişinin benliğine duygu olarak ne hissettiğidir. Kişinin kim olduğu ile ilgili çıkarımlarıdır. Kendi ile ilgili çıkarımlarını beğeniyor ve değerli görüyor olmasıdır. Bireylerin kendinde beğenmediği yönler olabilir, kendilerini tamamen beğeniyor da olabilirler. Benlik saygısı, kişinin kendisini düşük veya yüksek gördüğünün değerlendirmesini yapmadan tamamıyla kendinden memnun olma halidir. Yani, kendisini olduğu hali ile kabullenmenin ve kendisine güvenmenin sonuncudur (98).

Benlik saygısı, yaşamının devamlılığı için toplumda önemlidir. Abraham Maslow'un ismini verdiği ihtiyaçlar hiyerarşisine göre kendini gerçekleştirme olan en üst mertebeye ulaşabilmek için alt tabakalardaki sosyal ve entelektüel ihtiyaçlar içerisinde yer alan benlik saygısı sağlanmalıdır. Yine ihtiyaçlar hiyerarşisine göre benlik saygısının sağlanabilmesi için de alt tabakalardaki birincil olan fizyolojik ihtiyaçların karşılanması gerekir. Bunlar yaşamın devamlılığını sağlayan açlık, susuzluk, cinsellik ve kendini koruma gibi ihtiyaçlardır (117).

"Benlik saygısı, kişinin kendisini ifade etme şeklidir." Benlik saygısının duyuşsal, zihinsel, toplumsal ve fizyolojik açıdan kavramları bulunmaktadır. Kendini değerli bulma, yetilerini sergileyebilme, başarı elde etme, sevilme ve kendisinin fiziki şartlarını kabullenme durumu onun benlik saygısını geliştirebilmektedir (118).

Benlik kelimesi bazı kaynaklarda ego olarak tanımlanmaktadır (119). "Ego" kelimesi zaman zaman "benlik" kelimesi yerine kullanılsa da bu kavramların işlevleri birbirlerinden farklıdır. Sullivan da bu görüşü desteklemektedir (120). Ego, benliğin temelidir. Freud da ego'yu, id ve süperego'nun ortasında tanımlamıştır. Ego, benlik içinde öz farkındalığın merkezi konumundadır (121).

Harter'a göre, benlik saygısı kişilerin bir alandaki başarısı ve önem verdikleri kişilerin kendilerini nasıl gördükleriyle ilgili olan algıları olarak iki şekilde ele

alınmaktadır (122). Benlik saygısı yüksek olanlar başarılı oldukları alanlarda kendilerine güvenirler. Benlik saygısı az olanlar ise yapabilecekleri ile ilgili şüphe duymaktadır (123). Yapılan araştırmalarda, insanlara yararlı olmanın benlik saygısı üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (124). Böylece, insanlar kendilerini sosyal açıdan çevreleri ile uyumlu hissetmekte ve pozitif düşünerek sakin kalmaktadır (125). Yani, prososyal davranış gösterip çevreye yararlı olan insanlar kendilerine pozitif bir bakış açısı geliştirmekte ve böylece benlik saygıları yükselmektedir (126). Gönüllü işlerde daha çok yer alan ergen grupların benlik saygısının, daha az yer alanlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (127). Ergen gruplarda da prososyal davranışlarda bulunup yarar sağlamanın benlik saygılarını pozitif yönde etkilediğini Fu, Padilla-Walker ve Brown'un yaptıkları araştırmalar ortaya koymuştur. Yani, prososyal davranış ve benlik saygısı arasında pozitif korelasyon mevcuttur (128).

2.5.1. Benlik Saygısının Türleri

Kişinin kendini algılayışının olumlu oluşu, toplumda kendisini yeterli hissetmesi, değerli ve önemli olduğunu düşünmesi benlik saygısının tanımlaması olup kişinin kendisinin yaptığı bütün olumlu değerlendirme yüksek benlik saygısı türü olarak geçer. Yüksek benlik saygısına sahip kişiler pozitif yönde ilerleyip pozitif kişilik özellikleri gösterir. Örneğin çaba göstermenin başarı getireceğini bilir, nitelikli iletişim kurar, hayatın amacını çözmeye yönelik yaşar, depresyona karşı psikolojik sağlamlık gösterirler ve sosyal bağlamda kabul görürler (129).

Yüksek benlik saygısının tam zıttı düşük benlik saygısıdır. Kişi negatif özelliklerine odaklanır. Negatif özelliklerini telafi için agresif, güvensiz ve problemli kişilik özellikleri gösterir (129).

9-11 yaşlarından 17-18 yaşlarına kadar olan ergenlik döneminde bilişsel, duyuşsal ve fizyolojik birçok değişimler olmaktadır ve bu değişimler erkekler ile kızlarda farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu değişimlere ergenlerin verdikleri tepkiler de farklı farklı olmaktadır. Bu tepkilerle birlikte ergenlerde ortaya çıkan kaygı ve endişe onun benlik saygısının düzeyini etkileyen önemli bir unsudur. Bu dönemde kız çocuklarında anksiyete ile birlikte yeme bozuklukları, depresyon, içselleştirilmiş aşırı tepkiler görülebilmekteyken, erkek çocuklarda duygular daha çok dışa vurulmakta, saldırganlık gibi kendisi ve çevresi için risk oluşturacak davranışların ortaya çıkmasına sebep olabilen fiiller ortaya konmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak

ergen erkeklerde daha bastırılmış duygular yaşanırken, kız çocuklar bu durumlarını daha fazla yansıtmaktadırlar. Baldwin ve Hoffman'da yapmış oldukları çalışmalarda ergenlik döneminde kız ve erkek çocukların benlik saygısı düzeylerinin farklılık gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Coleman ve Hendry ise yaptıkları çalışmalarda benlik saygısı yüksek olan ergenlerin daha üreten olduklarını, zorluklarla mücadelede daha istekli ve başarılı olduklarını, beden sağlıklarının daha iyi durumda olduğunu, çevrelerinde bulunan yaşıtlarından gördükleri baskılara karşı daha mücadeleci olduklarını tespit etmişlerdir (130).

Benlik saygısı, fiziksel görünüm, sanatsal yetenekler ya da akademik uzmanlık benzeri benlik durumunun öne çıkan bir alanının ele alınarak değerlendirilmesine benzer özel ya da öne çıkacak şekilde ele alınmasına benzer olarak genel de olabilir (131). Bireyin genel olarak kendini değerli hissetmesi *genel benlik saygısı* olarak tanımlanmaktadır (132). Bireyin fikirlerin ortalaması veya toplamı genel benlik saygısı olarak ele alınmamaktadır. Sosyal yeterliliğin ya da akademik başarının genel olarak benlik saygı düzeyine ne kadar etki edeceği, kişinin bu alanları ne kadar önemsediğine bağlıdır (133). Özel benlik saygısı bireyin ortaya koymuş olduğu davranışlar ile bu davranışların sonuçlarıyla daha sağlam bir etkileşim içinde bulunabileceğini ve bilişsel bir bileşene sahip olduğunu ifade etmesine rağmen, genel benlik saygısı, genel psikolojik iyilik ile ilişkili görünmekte ve doğasında duygusal olmaktadır (134).

Özel benlik saygısı alanlarını başlıca şu şekilde açıklanabilir:

Görev benlik saygısı: Kişilerin, değerleriyle ve çalışmaları sırasındaki yetkinlikleriyle ilgili düşünceleridir. Kişi, işini yapmada kendisini ne kadar uzman hissederse, kendi iş performansıyla ilgili düşünceleri de o denli olumludur ve aynı zamanda yaptıkları işler de daha aktif olarak uygulamaya koymaktadır (135).

Sosyal benlik saygısı: Farklı sosyal seviyelerdeki bireylerin kendilerinin benliğiyle ilgili değerlendirmeleridir. Bireyin başka bireylere karşı açık olmada kendine güveni ve başka bireylerle profesyonel ilişkinin yanında kişisel ilişki ile etkileşim sağlama yeteneği yüksek sosyal benlik saygısı olarak ifade edilebilir (136). Bireyler, kendi yeteneklerini, fikirlerini ve sosyal kimliklerini başka bireylerle kıyaslarlar ve etkileşim halinde oldukları diğer bireylerden kendilerini düşük düzeyde görmeleri durumunda, benlik saygı düzeyleri de bu durumdan negatif şekilde etkilenecektir (92).

Akademik benlik saygısı: Bireyin, yeterliliğiyle ilgili değerlendirmelerini (137) ve akademik anlamda yeteneklerini belirlemektedir (138).

Açık benlik saygısı: Bireyin kendisi ile ilgili bilinçli olarak ortaya çıkan öz-değerlendirmeci düşünce ve duygularının tamamı olarak görülen benlik saygısıdır.

Örtük benlik saygısı: Son zamanlardaki sosyal-bilişsel çalışmaların ileri sürdüğü otomatik bileşeni belirtir. Bu durumda benliğin bilinçdışı, otomatik yönü 'örtük benlik saygısı' olarak tanımlanmaktadır (139). Kişinin kendini ve kendisiyle ilgili objeleri bilinçaltında değerlendirmesidir. Bilinçaltının gücü, Freud tarafından ortaya konulmuştur ve otomatik süreçlerin veya bilinçaltının, bireyin tutum ve davranışlarının birçoğunda ciddi bir rolü olduğu anlaşılmıştır. Bu anlamda, bilinçaltı süreçlerle alakalı çalışmaların bir bölümü, örtük benlik saygısı araştırmalarının açıklayıcısı olarak görülmektedir (140).

Açık benlik saygı düzeyi ile örtük benlik saygı düzeyi arasındaki ilişkinin zayıf olması şeklinde bir uzlaşma vardır. Pelham ve arkadaşları, bunun asıl sebebini, birçok kişinin, benlikleriyle ilgili bilinçdışı ve otomatik çağrışımlarına, kısıtlı iç gözlem ulaşıma sahip bulunmalarıdır (141). Düşünürler, sadece duygusal anlayış yapısı güçlü olan kişilerin, kendi durumlarını analiz ederken duygularına olan güvenlerinin oransız olması halinde, bu kişiler için örtük benlik saygısı ve açık benlik saygısının olumlu bir ilişki olabileceğini söylemişlerdir. Düşük düzeyde örtük, yüksek düzeyde açık benlik saygısı olan bireylerin, yüksek seviyede açık ve yüksek seviyede örtük benlik saygısı olan bireylere göre benlik pekiştirici ve savunmacı oldukları belirtilmektedir. Yüksek düzeyde örtük fakat düşük düzeyde açık benlik saygısı olan kişiler ise aksine, özellikle benlikleriyle alakalı konulara karşı daha da fazla esnek olma eğilimdedirler (142).

Gailliot ve Schmeichel açık benlik saygı durumu kadar kişilik özelliklerinin de önemli bir parçası bulunan örtük benlik saygı durumu, kişinin iyi olmayan düşünce ve duygularla mücadelesini, olumsuz geribildirim ve kişilerarası stresörleri etkileyebileceğini vurgulamışlardır (129).

2.5.2. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Benlik saygısı kavramının özünde birtakım öngörüler mevcuttur. İlk öngörü benlik saygısının değişkenlik göstereceğine dairdir. İkincisi ise benlik saygısının genetik olduğuna dairdir. Yani benlik saygısındaki değişim hem kalıtsaldır hem de durumsal faktörlerden etkilenmektedir. Benlik saygısı düzeyi, kişiden kişiye farklılık

göstermesinin yanında aynı kişi için farklı zamanlarda da farklı özellikler göstermektedir. Bu durum onun kişisel yapısından almış olduğu eğitime, yaşadığı sosyal yapıya kadar birçok değişkenden etkilenmektedir. Bireylerin benlik saygısı düzeyleri birçok faktörden etkilenip yüksek veya düşük olmaktadır (143).

Benlik saygısı üzerinde etkili olan faktörleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Genetik faktörler
- Ebeveyn desteği
- Ebeveyn beklentileri ve tutarlılığı
- Ebeveynlik stili
- Doğum sırası
- Modelleme
- Öz değerlendirmeler
- Geçmiş karşılaştırmalar
- Sosyoekonomik düzey
- Cinsiyet
- Yaş
- Beden İmajı
- Sosyal İlişkiler ve Beceriler
- Aile
- Anne-Baba Tutumları
- Ergenin Ailesi ile İlişkileri
- Başarı
- Sosyal Medya Kullanımı

a. Genetik Faktörler ve Benlik Saygısı: Bireyin ailesinden gelen özellikleri, onun becerilerinden vücut imgesine kadar birçok açıdan kendisini etkilemektedir. Aileden gelen bir beceri ya da güzel kabul edilebilecek beden imgesi bireyin benlik saygısı düzeyinin yüksek olmasına sebep olabilmektedir (144).

b. Anne-Babanın Desteği ve Kabulü ile Benlik Saygısı: Aile bireyleriyle etkileşimde olmak benlik saygı düzeyinin gelişmesinde ilk sıralarda olan bir etkendir. Anne-babanın olumsuz davranışları ve destek olmaması düşük benlik saygısına sebep olur (139). Çocuğu olduğu gibi kabul etmeleri ve çocuğun davranışlarının ebeveynleri

memnun etmek yerine kendi gelişimine yönelik olması durumunda çocuğun ihtiyaçlarıyla çevreden gelen beklentiler birbiri ile uyumlu hale gelir (145).

c. Anne-Babanın Beklentileri ve Tutarlılığı ile Benlik Saygısı: Beklentilerin ve sınırların açık ve net olması, çocuklarda olumlu benlik saygısı gelişimini sağlar. Yüksek ama imkânsız olmayan beklentiler, benlik saygısını pozitif yönde etkiler (146).

d. Ebeveynlik Stili ve Benlik Saygısı: Ebeveynlik tarzı, ailedeki ilişki durumu ve ailenin yapısı gibi konular çocuktaki benlik saygısı düzeyi üzerinde oldukça etkilidir (131). Yapılan araştırmalarda yaşamın ilk dönemlerinde ailenin çocuğun benlik saygısı düzeyine etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır (147). Çocuğun temel olarak bir insan olduğunun ebeveyn tarafından kabulü ve bu kabul kaynaklı oluşan saygılı davranış, pozitif bir ebeveyn tutumudur. Çocuklarda benlik saygısının gelişimine otoriter veya tam tersi olarak hoşgörünün çok fazla olması durumu değil, saygı uyandıran, demokratik bir ebeveynlik stili daha çok katkı sağlamaktadır (146).

Hayatın ilk yıllarından itibaren gelişmeye başlayan benlik saygısı, özellikle bebeğin anne ile kurduğu ilişkinin niteliğine bağlı olarak şekillenir. İlkokul yıllarında çocuğun benliğinin farkına varmasında ve benliğinin şekillenmesinde çocuğun ebeveynleri, arkadaşları ve sosyal çevresi ile kurduğu ilişkiler etkilidir. Ortaokul ve sonrası dönemde ise yaşanan fiziksel, duygusal ve bilişsel değişiklikler ergenin benlik saygısını oluşturmaktadır (148).

Benlik saygısı gelişimini çocukluk döneminde deneyimlenen yaşam olayları, bu yaşam olaylarını algılayış stili ve bu yaşam olaylarına karşı hissedilen duygular etkiler. Kişilerin ileriki yıllarda sahip olunan benlik saygısını çocukluk dönemini ne şekilde hatırladıkları da etkilemektedir (149).

Seatles ve arkadaşlarına göre bireyin benlik saygısı gelişiminde ve kişiliğinin oluşmasında yetiştiği ortam ve koşulları oldukça önemlidir. Elkin, ebeveynlerin tutumunun ve aile ortamının da çocuğun yetişmesinde ön koşul olduğundan söz eder (150). Ebeveyn tutumlarının ergenin benlik saygısı gelişimini nasıl etkilediğini araştıran araştırmacılar ergenlerde oluşan benlik saygısı ile ailelerinin ergenlere karşı olan tutumları arasında ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Ebeveyn tutumlarının ergenlerin benlik saygısı üzerinde cinsiyetlerine göre farklı etkiler yarattığı saptanmıştır. Ebeveyn kontrolü kız ve erkek çocuklarda farklı şekilde benlik saygısının oluşmasına sebep

olmaktadır ve kızlar ebeveyn kontrolüyle daha yüksek benlik saygısına sahip olmaktadırlar (150).

Aile ortamında, çocuğun düşüncelerini paylaşmasının desteklenmesi, benliğinin ailesi tarafından kabul görmesi ve çocuğun koşulsuz olarak sevildiğini hissetmesi benlik saygısını olumlu yönde geliştirmektedir (151). Crocker ve Wolfe'ye göre ailenin yanı sıra fiziksel görünüm, diğer insanlar tarafından bireyin nasıl değerlendirildiği, arkadaş çevresi ile olan iletişim gibi faktörler de benlik saygısı gelişimi üzerinde etkilidir (106).

e. Doğum Sırası ve Benlik Saygısı: Çocuğun diğer kardeşleri arasında hangi sırada doğmuş olması ile benli saygısı arasında doğrudan bir ilişki bulunmamakla birlikte ailenin tek çocuğu olanlar, ilk veya son çocuklarda aileden gördükleri ilgi seviyesindeki farklılıklara göre benlik saygısı düzeyi de değişebilmektedir. Bu durumla paralel olacak şekilde ailenin tek çocuğu olanlar ailede fazla sayıda çocuk olanlara göre daha fazla seviyede benlik saygısı geliştirmektedirler (146).

f. Modelleme ve Benlik Saygısı: Yaşamın zorluklarından kaçınmak yerine bu zorluklar ile mücadele ederken bu durumu çocuklarının da fark etmesini sağlayan bireylerin çocuklarında da benzer eğilimler söz konusu olabilmektedir. Ebeveynlerin bu tutumu çocuk için önemli bir rol model oluşturmaktadır. Yaşamın zorlukları ile mücadele etmeyen ebeveynler ise çocuklarına yaşam sorunları ile mücadelede olumsuz bir model olurlar (146).

Çocukların kendileri ile ilgili düşünceleri doğuştan gelen bir durum değildir. Bunu yaşamları içerisinde kendileri algılamaktadırlar (137). Altı yaş civarından itibaren ebeveynlerin yaptığı sosyal karşılaştırmalar, çocukların yaşıtlarına kıyasla kendi yetenekleri ile verilerin elde edilmesini sağlamaktadır. Bireyin kişisel özelliklerinin diğer bireylerden başka olduğu çocukluktan itibaren yapılan sosyal karşılaştırma ile anlamaya başlar ve böylece kültürel işlemi benimser. Bu benimseme ise, 'kimin daha iyi, kimin daha hızlı' şeklinde yarışma yolu ile yapılır (152). Benlik saygısını yaşla birlikte artan sosyal karşılaştırmalar ve buna bağlı olarak yapılan öz- değerlendirmeler şeklindedir. Rosenberg, insanların benlik saygısının birçok faktörden etkilendiğini ifade etmiştir. Sosyolog Charles Horton Cooley'e göre bireylerde oluşan benlik saygı düzeyi yalnızca öz-değerlendirmelerden değil, diğer bireylerin değerlendirmelerinden de etkilendiğini söylemiştir (153). İnsanlar, yaşam akışı içerisinde; toplum içinde kendilerine yer bulma, sosyal çevrelerine uyum sağlama, ortaya koymuş oldukları

davranışların kabul edilmesi gibi birçok değişkeni bir arada yaşamaktadırlar (154). Benlik saygısının oluşması ve gelişmesinde yaşam içerisinde; bireyin yetenek, bilgi ve becerilerini sergileyebilme, kendisini olduğu gibi kabul ederek içinde bulunduğu durumu kabullenmesi önemli yer teşkil etmektedir (155). Dolayısıyla yaşam içerisinde temas halinde olunan kişiler kişi hakkında yaptıkları değerlendirmeler ile bireyin benlik saygısını sürekli olarak etkilemektedirler (92). Bireyin sosyal bağlamdaki algılamasını kendine yansıtması sebebiyle, çevresel faktörlerdeki değişimler onun benlik saygısının da sürekli bir değişim içerisinde olmasına sebep olmaktadır (95).

Bireyin günlük yaşamında karşılaştığı durumlar, bu durumları algılayışı, değerlendirmesi, karşılaştırması onun benlik saygısı düzeyinin farklılaşmasına sebep olmaktadır (130).

Freud'un desteklediği savunma mekanizmaları da benlik saygısına katkı sağlayan stratejilerden biridir (156). Bireyin yaşadığı çevredeki kültürel ortam, değer yargıları, toplumun geneli tarafından kabul görmüş normların tamamı onun benlik saygısının düzeyi üzerinde etkili olmaktadır (146).

g. Sosyoekonomik Düzey ve Benlik Saygısı: Ekonomik koşullar bireylerin yaşamlarını etkileyen önemli bir faktör olmasının yanında benlik saygısının gelişimi açısından da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bireylerin gelir seviyesinin yüksek olması onların yaşam kalitesini yükseltirken çocukların benlik saygısı düzeylerinin de yüksek olmasına sebep olabilmektedir. Bu etki olumsuz yönde de olabilir. Ergenlik döneminde yüksek gelire sahip ebeveynlerin çocukları içinde bulundukları durumdan olumsuz etkilenerek düşük benlik saygısına sahip olabilir. Sosyoekonomik düzeyin artması benlik saygısı artırmakta, sosyoekonomik düzeyin azalması ise kişiye eksiklik hissettirmekte ve benlik saygısı azalmaktadır (157). Bu duruma paralel olarak yüksek maddi kuvvet yeni sosyo-kültürel imkânlara kapı açabileceğinden, genç bireyin kendisi için bir uğraş oluşturup gelişimine yardımcı olacak değişik etkinliklere katılma şansını yükselteceğinden, gence toplumsal hayatın içinde olmakla birlikte yeni denemeler de sağlayacağından benlik saygısını olumlu yönde etkiler (158). Ailesinin gelir düzeyi düşük olmasından dolayı çalışmak zorunda kalan çocuklar yaşamları çalışmayan çocuklara kıyasla daha zor olsa da bu durum çalışan çocuk için bir özgüven unsuru olmakta, çocuk daha yüksek seviyede benlik saygısına ulaşabilmektedir (158).

Maddiyatın kuvvetli oluşu bazı noktalarda kişiyi çaresizlik duygusundan kurtarabilir. Ancak yine de her çevrenin kendine has kıstasları, sosyal beklentileri ve görünmez normları olduğu için her ekonomik sınıfın kendine has problemleri mevcuttur. İçinde bulunduğu ekonomik sınıfa uyum sağlamak, çevresinin sosyo-ekonomik beklentilerine uymak ve bu beklentileri karşılayabilmek ve çevresinden geri kalmamak istendik davranıştır. Geri kalınması halinde kişide rahatsızlık hissiyatı oluşur. Bunu içsel dinamiklerle düzenleyemeyen kişinin özgüveni ve cesareti kırılabilir. Bu durum da zamanla benliğinde olumsuz etkiler oluşturabilir.

h. Cinsiyet ve Benlik Saygısı: Cinsiyet bireylerin ayrımında kullanılan ilk belirtilerdendir Kadın için farklı yakıştırmalar, erkek için farklı yakıştırmalar söz konusudur. Bu yakıştırmalar hem toplumsal sorunları hem bireysel sorunları beraberinde getirmektedir. Sahip olacakları çocuğun cinsiyeti belli olduktan sonra ebeveynler, odanın rengi, kıyafetlerin rengi, oyuncak çeşitleri gibi birçok konuda tercihlerini kullanmaya yönelmektedirler. Erkek çocuk için mavi kıyafetler ve eşyalar tercih edilirken kız çocuk için pembe eşyalar oyuncaklar alınma yoluna gidilmektedir. Bu durum çocukların daha dünyaya gelmeden bir ayrıma tabi tutulmaları anlamına gelmektedir. Bu tutum erkek ve kız çocuklarının yetiştirilme durumlarına da yansımaktadır. Bu tür farklılıklar çocuğun gelişiminde rol oynamakta ve bireyin benlik saygısını etkilemektedir (159).

ı. Yaş ve Benlik Saygısı: Yaşın benlik saygısına etkisine bakıldığında öğrencilerin yaşının ve sınıf düzeyinin yükselmesine bağlı olarak benlik saygılarının yükseldiği görülmektedir. Yani yaş ile benlik saygısı arasında pozitif korelasyon vardır (158).

Yaş faktörü de benlik saygısı gelişimini etkilemektedir. Artan yaş ile yaş ile benlik saygısı arasında pozitif korelasyon vardır. Örneğin çocukluk çağındaki benlik saygısı ergenlik dönemindeki benlik saygısından daha düşüktür. Horney ergenlik döneminde kişilerin benlikleri hakkında düşündüklerini ve benlik saygısı gelişiminin bu dönemde yüksek noktalara ulaştığını söyler. Rosenberg'e göre ise Horney'in tezinin aksine benlik saygısı gelişimi 12-13 yaş civarında oldukça azdır, bu durum 14 yaşından sonra yükselmeye başlamaktadır (160).

i. Beden İmajı ve Benlik Saygısı: Kişinin kendi bedenini algılayış şekline beden algısı denir. Kişi, fiziksel görüntüsünü değerlendirerek kendisine bir atıfta

bulunur. Çocukluktan ergenliğe geçiş hem duygu dalgalanmalarını hem de birçok fiziksel değişikliği kapsadığından kritik bir dönemdir. Bu dönemde kişi kendisini sık sık eleştirir. Kişinin fiziksel görünüşü nasıl olursa olsun kişinin bedeniyle barışık olması istendik olandır. Beden algısı benlik saygısını etkilemektedir. Ergenlik dönemlerindeki farklılıklara bakıldığında kız çocukları daha çok güzellik, incelik gibi konulara yoğunlaşmaktayken, erkeklerin ise seslerindeki değişikliğin daha az konuşmalarına ve içe kapanmalarına sebep olduğu görülmektedir. Bu evreleri herkes geçirmektedir ve bu sebeple de bu değişiklilerden utanılmaması gerekir (100, 161).

j. Sosyal İlişki-Beceriler ve Benlik Saygısı: Benlik saygısı geleneksel yaklaşımlara göre sosyal ve kişiler arası öğrenme kaynaklı olarak şekillenir. Bireylerin benlik saygısı gelişimini sosyal yaşam, okul, iş yaşamı ve aile benzeri faktörler etkilenmektedir (92).

Yüksek düzeyde benlik saygısı olan bireyler kendilerine yapılan eleştirilerden kaçınmamaktadırlar. Çevresindekilere ve kendisine saygı duyan birey, başkalarının da rahatsız olabileceği davranışlardan kaçınmaktadır. Bu durumdaki bireyin toplum içerisinde başkaları ile iletişim kurması daha kolay olabilmektedir (162). Ergen grubunda bulunanların benlik saygı düzeylerinde karşı cinsten olanlarla ve hemcinsleriyle kurmuş oldukları iletişim de etkili olmaktadır. Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri geliştirmek, bir gruba aidiyet geliştirmek ergenin benlik saygısını pozitif yönde etkiler. Karşı cinsten partneri bulunmayan ergenlerin ailelerinden dolayı benlik saygıları yükselirken, sosyal yaşamın sağlayacağı avantajlar bu tür ergenlerde görülememektedir. Karşı cinsten bir arkadaşı ile duygusal bir ilişki içerisinde olan ergenin benlik saygısının daha yüksek olmaktadır. Ergen bireyin benlik saygısı geliştirmesinde ayrıca ailesinin ve çevresinde bulunanların ona karşı tutumları da etkili olmaktadır (163).

k. Aile ve Benlik Saygısı: İlk eğitiminin alındığı yer olan aile kişisel gelişimin temelini oluşturur. İnsan çevresi ile ilişki içerisindedir. Hem duygusal paylaşımlar hem de maddi paylaşımlar açısından bakıldığında bu şekildeki bir iletişimin en fazla ailede ortaya çıktığı bilinmektedir (164). Aile üyeleri arasında iyi ilişkilerin kurulması, aile bireylerinin sosyal yaşamlarına da olumlu yansımaktadır (165). Türkiye'deki aile yapıları 4 alt başlıkta toplanabilir.

- Çekirdek Aile: En küçük aile yapısını ifade eden bu aile tipinde aile üyelerini anne, baba ile çocuk oluşturmaktadır. Bu tür aile birey odaklı yaşamaktadır. Daha çok kentlerde görülen çekirdek aile üyeleri, eğitimli ve nispeten modern bir yapıya sahiptirler. Bu tip ailede çocuğa önem verilmekte, çocuk ailenin odağı haline gelmektedir (158).

- Geleneksel Geniş Aile: Bu aile tipinde çekirdek aileye ek olarak diğer aile büyükleri de bulunmaktadır. Daha çok kırsal bölgelerde görülen bu aile tipinde bulunanlar iş gücüne dayalı işlerle yaşamlarını sürdürmektedirler ve aile üyelerinin eğitimleri kısıtlı düzeyde kalmaktadır (158).

- Geçiş Ailesi: Bu aile tipinde bireyler daha iyi şartlarda yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla kırsal bölgelerden kente gitme eğilimi göstermektedirler. Bu tür ailelerde geleneksel geniş aile bölünme yaşayarak küçülmektedir.

- Parçalanmış Aile: Bu aile tipinde eşlerden biri ya da ikisinin birden ölmüş olması veya ebeveynler yaşıyor olsalar bile aile bireylerinin bir arada yaşamıyor olmaları söz konusudur. Ailenin bu durumlardan birini yaşaması durumunda çocuklar yaşananlardan olumsuz bir şekilde etkilenebileceklerdir. Böylesi durumlardan birinin yaşanması ile çocukların olumsuz bir hal almaması için ebeveynlerin ve aile büyüklerinin çocukların yanında olması ve çocuğu destekleyerek yalnız olmadığını hissettirmesi gerekmektedir. Yaşanan olumsuzluklar çocukların benlik saygısı düzeylerini olumsuz yönde etkileyebilecektir. Özellikle ergenlik çağında olan bireylerde düşük benlik saygısı oluşmaması için diğer aile bireylerinin sorunlarını dinleyerek ona yardımcı olmaları gerekmektedir. Tersi bir durum ergen bireyin ileriki yaşam dönemlerini de olumsuz etkileyecek bir duruma gelmesine sebep olabilecektir (158).

l. Anne-Baba Tutumları ve Benlik Saygısı: Medinnes, ergen bireyde gerçekleşen benlik saygı düzeyinde annenin rolüne göre babanın rolünün daha geri planda olduğunu, bunun sebebinin de çocuğun yetiştirilmesi sırasında babadan çok anneyle zaman geçirmesine ve annenin çocuğu yetiştirme tarzının önemli olduğunu ileri sürmektedir. Gecas ve Schwalbe, ebeveyn tutumları ile ergen bireyde gelişen benlik saygısı düzeyinin ilişkisinin olduğunu belirtmişler ve cinsiyetin benlik saygısı açısından ebeveynlik kontrolünden nasıl etkilendiğini araştırmış olup ergen erkeklerin benlik saygılarının ebeveyn kontrolünden daha fazla etkilendiğini; ergen kızların benlik saygılarının ebeveyn desteği ve katılımına daha fazla bağlantılı olduğunu tespit etmiştir.

Bunun tanında ergen bireyin benlik gelişimine yalnızca ebeveyn davranışları değil, aile içerisindeki atmosferin de etkisi bulunmaktadır. Uyumlu bir birlikteliğin olduğu aileler ve çocuğuna anlayışlı olan ona sevgi ve saygı ihtiva eden davranışlarda bulunan ana-baba tutumunun olduğu aileler benlik saygısının oluşumu açısından istendiktir. İyi aile ortamının benlik saygısını olumlu etkilediğini araştırma sonuçları da desteklemektedir (95).

- Eşitlikçi ve Demokratik Anne-Baba Tutumu: Çocuğa karşı güven duymak, ona hoşgörülü ve destekleyici bir yaklaşımı içeren anne-baba davranışı çocuğun gelişimi açısından olumlu sonuçlar doğuracak davranış şekilleridir. Bu tutum tarzı demokratik tutum olarak tanımlanmıştır (166).

Demokratik tutum sahibi anne-babalar çocuklarının ortaya koymuş oldukları davranışlara daha akılcı yaklaşmaktadırlar. Bu şekilde davranan anne-babalar çocuklarının bir birey olduğunu kabul ederek ona karşı ayrı bir birey olarak davranmakta, çocuklarının bağımsız bir kişilik yapısına sahip olmasını sağlamaktadırlar (167). Demokratik yapıda ebeveynler çocuklarının kendine has tutumlar ortaya koymasına izin verir ve çocuklarının gelişim dönemlerine dikkat ederek, gelişim dönemlerinin farklı özelliklerine göre çocuklarına yardımcı olmaktadırlar. Çocuklar bu şekilde daha özgür yetişmesi sağlanabilmektedir. Kişisel becerileri gelişen çocuğun kendini geliştirmesi de artık daha kolaylaşmaktadır. Demokratik tutum içerisinde bulunan ebeveynler çocuklarının temel gereksinimlerini karşılayarak onların yaşamlarını kolaylaştırırken, çocuklarının kendilerini geliştirmelerini sağlamaktadırlar.

Demokratik aile tipinde çocuklar ailelerinden kendilerine yönelik olan desteğin farkında olarak yaşamaktadırlar. Çocuk aile bireyleri ile aynı haklara sahiptir ve kendine ait fikirlerini aile içerisinde açıkça ifade edebilme imkânına sahip olduğunu bilmektedir. Aile içerisinde çocuğa karşı konulmuş kurallar bulunmakla birlikte bu kurallar katı olmaktan uzak, daha esnek yapıda kurallar olmaktadırlar ve bu kurallar çocuğa açık bir şekilde ifade edilerek çocuğun bu kurallara uygun şekilde davranması sağlanmaktadır (167). Bu aile tipinde çocuğa karşı duyulan güven, ona gösterilen sevgi ve şefkat, çocuğun da kendisini güvende hissetmesini sağlamaktadır ve bu şekilde aile bireyleri içerisinde sağlıklı ilişkiler ortaya çıkmış olmaktadır. Çocuğa gösterilen ilgi, ona yaşam hakkında bilgi verilmesi, çocuğun benlik gelişimi açısından olumlu katkılar ortaya çıkartmaktadır (166).

Çocukları ile iyi iletişim içerisinde olan anne babanın çocuğa sağlamış olduğu aile ortamında çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişiminin yanında topluma ayak uyduracak, uyumlu özellikleri de gelişmektedir. Bu şekilde yetişen çocuklarda yüksek benlik saygısı gerçekleşebilmektedir (105).

- Aşırı Otoriter ve Baskıcı Anne-Baba Tutumu: Yüksek düzeyde otoriter ve baskıcı ebeveyn tutumunu sergilen ebeveynler çocuğa baskı yapmaktadır. Anne- baba çocuklarına karşı kontrollü davranışlar sergiler. Anne-babaya itaat temelli bir tutumdur. Ebeveynler, çocuğun davranışlarını değerlendirip, çocuğa şekil vermeye çalışıp çocuğun tavırlarına standartlar koyarak otoriter bir roldedir ve bu durumda olan çocuk, kendisini ailesine itaat etme konusunda mecbur hissetmektedir. Aile içerisindeki kurallar çocuğa açıkça ifade edilmemekte, sadece dikte edilerek çocuğun bu kuralları kabullenmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylece ergen çocukların duygu ve düşünceleri bastırılmış olur. Bu tip ailelerde çocukların düşüncelerini açıkça ifade etme olanakları bulunmamaktadır. Çocuklar aynı zamanda kızgınlıklarını da açık bir şekilde ortaya koyamaz. Çocuk istendik olmayan bir davranış sergilediğinde ebeveynleri tarafından dayakla engellenebilir. Bu tarz fiziksel cezalar çocuk ve ergenin öfkesini bastırılmasına ve pasif saldırganlık göstermelerine sebep olur. Sonrasında bastırılmış saldırganlık hali farklı kişilere yansıtılabilmektedir. Ailede cinsiyetler arası, yaşlar arası ve fiziksel güçler arası erkekten kadına, büyükten küçüğe, güçlüden zayıfa doğru bir fiziksel ceza durumu söz konusu olduğu için aile içerisinde saygı kaybolabilmekte, aile bireylerinin birbirlerine kızgınlık hisleri beslemelerine sebep olabilmektedir. Daha çok tek yönlü olan iletişim, güçlü olan tarafın daha zayıf olanlara fikirlerini kabul ettirdiği, aile içerisinde pek faza konuşmanın olmadığı bir yapı hâkim olmaktadır (167).

Otorite ve sık ceza uygulamak, çocuğun sürekli olarak suçluluk duygusu içerisinde olmasına sebep olurken, vicdani duyguları zayıflar. Çocuğun otoriter ebeveynlerine yönelik olarak sürekli bir öfke durumu yaşamasına ve dolayısıyla da düşük benlik saygısı geliştirmesine sebep olabilmektedir (166).

- Aşırı Hoşgörülü ve Şımartıcı Tutum: Yüksek düzeyde hoş görü ve çocuğun şımarmasını sağlayacak bir ebeveyn tutumu, çocuğun gelişimini olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Bu türdeki ebeveynler aslında aşırı düzeyde korumacı olmaktadırlar ve çocuklarının ortaya koymuş oldukları davranışlara bir sınırlama getirmemektedirler. Çocuk istenmeyen bir davranış sergilese bire o davranışın yanlış

olduğu söylenmez. Çocuk isteyerek ya da istemeyerek yanlış tutum içerisinde bulunsa bile ebeveynler bu davranışa karşı olumsuz tutum göstermez (166).

Aşırı hoşgörü sebebiyle gereksinim hissettiği her şeye emek sarf etmeden sahip olabilen ve serbestlik içerisinde büyümüş olan bir çocukta doğru ve yanlış ayrımını yapan bir disiplin anlayışı yoktur. Bu da çocuğun kural tanımadan bütün isteklerinin giderilmesine alışmasına sebep olur. Çocukta fedakârlık yapma, paylaşımcı olma, çevresindekilerle yardımlaşma ve iş birliği yapma benzeri kavramlar zor gelişeceği için çocuk bencil davranışlar göstermeye meyleder. Kendini düşünme durumu toplum tarafından kabul edilir olmadığı için çocuğun başkaları tarafından sevilirliği azalır ve çocuk istendik sosyalliğe ulaşamaz (166).

m. Ergenin Ailesi ile İlişkileri ve Benlik Saygısı: Aile, toplumun temel kurumudur ve aile birliği bu temel kurum içerisinde temel hak ve özgürlükleri olacak şekilde birlikte yaşamaktadırlar. Aile, ait olduğu toplumdan kültürel izler taşır. Aile bireyleri de ait olduğu toplumun kültürel özelliklerini nesilden nesile aktardığı için çift yönlü bir etkileşim söz konusudur. Çocuklar bulundukları yaş gruplarına göre ebeveynlerinden farklı tutumlar sergileyebilirler. Ebeveynlerin davranışlarının çocuk üzerindeki etkileri daha çok çocuğun yaşının küçük olduğu dönemlerde yaşanmaktadır. Çocukların yaşlarının artması ile ebeveynler çocukların tutumlarını daha kalıcı şekilde etkilemektedirler. Çocuğun kişilik özellikleri üzerinde ayrıca ailenin çevresel koşulları ile ailenin kültürel özelliklerinin de etkisi bulunmaktadır (167).

Aile, kendisinin ve toplumun kültürel özelliklerini gelecek nesillere aktaran önemli bir kurumdur. Yeni yetişenlerin geleceğe hazırlanmasında ve toplumsallaşmasında aile etkin bir rol üstlenmektedir.

Aile ergene rol model olarak ergenin kişiliğini, düşüncelerini, davranışlarını biçimlendirir. Bu biçimlendirme aynı zamanda çocukların benlik saygısı geliştirmelerinde de önemlidir. Çocuklarda oluşacak benlik saygısının düzeyini de ailenin yapısı ve çocuklarına karşı davranışları belirlerken, çocuğun yakın çevresinde bulunan kişilerin çocuk hakkındaki değerlendirmeleri de bocuğun benlik saygısı geliştirmesinde etken olmaktadır. Çevreden gelecek destekler, çocuğun yaptıklarının belirli kurallar çerçevesinde olumlu şekilde algılanması, çocuğa anlayışlı davranılması da çocuğun yüksek düzeyde benlik saygısı geliştirmesine vasıta olmaktadır. Bu sebeple

benlik saygısı yüksek ya da düşük olan öğrencilerin başarı durumları aile ve okul çevresinin genci nasıl değerlendirdiğinden etkilenir (168).

Bateson, aile içindeki iletişim türünün kişiliğin oluşmasında en önemli etken olduğunu savunur. Çocuğun ruhen sağlıklı ya da sağlıksız olacağını aile içindeki iletişimin belirler. İletişim, çocuğun kendini değerli hissetmelerini sağlamaktadır. Aile üyelerinin otoriter yaklaşım içinde olmaları ve çocuktaki iç denetim mekanizmasını geliştirememeleri benlik saygısını azaltır hatta yok eder (168).

Ebeveynler, çocuklarının duygu ve düşünceleri ile ne kadar çok ilgilenirlerse çocukları ile aralarında yaşadıkları çatışmalar da o derece azalmaktadır. Ebeveynler, gencin çocuklarının tutum ve düşüncelerini ortaya koymalarına izin vermelidirler. Bunun olmaması gencin düşüncelerini dışa vurmada zorlanmasına sebep olurken bu durum aynı zamanda gencin benlik saygısı üzerinde de olumsuz bir etken olabilir (169). Ergenin aile ilişkileri ergeni doğrudan etkilemekle birlikte dolaylı olarak da ergenin başarısını etkilemektedir. Başarının artması için destekleyici ebeveyn tutumu ve doğru rol model olabilecek öğretmenler gerekir. Çünkü bu etkenler ergenin okul ortamına ve entelektüel faaliyetlere karşı olumlu tavırlar gelişmesini sağlayarak başarıyı getirir (168). Ebeveynlerin, ergenlerin yaşamlarıyla ilgilenmeleri ve gerektiği takdirde onlara moral vererek destek olmaları da gerekir. Bütün gençlerin kendisine rehberlik edecek birilerine ve kendilerine uygun olacak şekilde sınırlamalara ihtiyaçları bulunmaktadır. Fakat bu rehberlik ve işlevsel sınırlamalar da etkili yöntemlerle yapılmalıdır. Ergenlerin disipline olmayı içselleştirebilmesi için ebeveynlerin açıklama ve akıl yürütme yöntemlerini kullanmaları gerekir. Ergenlerle sözel iletişim, aslında bu yaşlarda olan çocuklar için önemli bir disiplin aracıdır. Ergenin yaşamış olabileceği sorunların olumsuz etkilerini ailesi ile kuracağı iletişim ile en aza indirebilir. İletişimle ayrıca ergen ile aile bireyleri arasında sevgi, saygı gibi duygular da gelişmektedir. Çocuğa verilecek fiziksel cezalar, onunla konuşmamak, çocuğun içine kapanmasına, duygularını açıkça ortaya koyamamasına sebep olabilmektedir. Bu şekilde bir davranış aynı zamanda çocuğun sosyalleşmesi konusunda da önemli bir engeldir (169).

Demokratik bir ev ortamının oluşabilmesi için ebeveynlerin hem kişisel sorumluluk almalarını, birey olarak kendince karar vermelerini, inisiyatif almalarını ve çocuklarının kendilerine has davranışlar ortaya koymalarını desteklemeleri hem de otoriteyi kullanmaları, yol göstermeleri gerekir. Bu tutum sayesinde saygı, takdir, sevgi ve kabulün hâkim olduğu bir ev ortamının ergen üzerinde olumlu bir etkisi olur.

Disiplinin kararında uygulanmış olduğu aile içerisinde büyüyen gençler, daha huzurlu ve sorumluluktan uzak oldukları için sorunlu bir halleri de olmamakta ve suça yönelimleri azalmaktadır (169). Aile ortamının bireye kendi benliğini tanımlama özgürlüğü verdiği, ebeveynlerin istendik düzeyde hoşgörü gösterdiği, çocuğun söz hakkının olduğu ve belli sınırlar çerçevesinde olduğu, tutum ve davranışlara saygı duyulduğu bir ortamda çocuk yüksek düzeyde benlik saygısı geliştirir. Bu şekilde yetişen çocuk, hayatının sonraki aşamalarında sorumluluklarının bilincinde bir birey olabilir (168).

Ebeveynlerin tutarsız ve aşırı denetleyici olduğu bir ev ortamı ise ergen için olumsuz faktörlerdir. Bu şekilde olan ergen kuşkucu ve güvensiz hale gelir (168).

n. Başarı: Bireyin zeka seviyesi onun akademik başarısı üzerinde doğrudan etkili olan bir özelliktir. Kişinin zekâsı ile akademik başarısı arasında pozitif korelasyon vardır. Başarı ve zekâ birbiriyle doğru orantılıdır ancak yüksek zekâya güvenip çalışmamak kişiyi başarısızlığa itebilir. Yoğun emek verilmesi durumunda, normal zekâ düzeyindeki kişiler büyük başarılara ulaştırabilmektedirler. Benlik saygısının akademik başarı üzerindeki etkilerine bakıldığında iki değişken arasında orta kuvvette olmakla birlikte pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu görülür. Farklı bir anlatımla yüksek benlik saygısı bulunan bireylerin akademik başarıları da buna bağlı olarak yüksek olmakta veya tam tersi bir durum yaşanabilmektedir (170).

o. Sosyal Medya Kullanımı: Sosyal paylaşım sitelerinde, kullanıcıların kendilerini diğer kullanıcılarla kıyaslayabilme imkânı kıskançlık ve depresyon semptomlarını arttırmaktadır (171). Benlik saygısı düşük kişiler, sosyal paylaşım sitelerinde kendilerini kendilerinden daha üstün gördükleri kişilerle kıyaslama eğilimindedir (172). Bu durum kendilerini kötü hissetmek gibi olumsuz, depresif sonuçlara sebep olmaktadır (173). Liu, Zhoui Yang, Niu, Tian ve Fan'ın Çin'de yaptıkları araştırma da sosyal karşılaştırmanın düşük benlik saygısına sebep olduğunu ortaya koymuştur (174).

Aladwani ve Almarzouq'un 2016 yılında yaptığı başka bir araştırmaya göre, sosyal medyadaki paylaşımların beğenilmesi ve takip edilmesi de benlik saygısını etkilemektedir. Alınan beğeni ve takip sayısının fazla oluşu kişilerin benlikleriyle ilgili düşüncelerini şekillendirmekte ve benlik saygısı da bu oranda etkilenmektedir (175). Ayrıca, sosyal medya kullanımı kişilerin kendilerini ne kadar sevdiğini ve kendilerine

ne düzeyde saygı duyduğunu da etkilemektedir. Benlik saygısı düşük kişiler, partnerleri ile ilişkilerinde kendileri hakkında olumlu düşüncelerden daha çok olumsuz düşünceleri olduğunu varsaymakta ve partnerlerinin kendileri hakkında sahip oldukları olumlu düşünceleri inkâr etmektedir (172). Düşük benlik saygısına sahip kişiler endişeli iken çevrelerindeki kişilerin kendilerine yaklaşmasına da izin vermemektedir. Sosyal paylaşım siteleri kişilere, endişe içerisinde iken diğer kişilerden izole olmaları için imkân vererek ilişkilerini kontrol altında tutabilmelerini sağlamaktadır. Kişilerin yaptıkları paylaşımlarına aldıkları beğenilerin ve takipçi sayılarının artması, düşük benlik saygısı olan kişilerin kendileriyle ilgili daha pozitif düşünceler geliştirmesini sağlamaktadır (176).

Yapılan çalışmalar ile sosyal paylaşım sitelerinde insanların kendilerini daha rahat ifade edebildikleri saptanmıştır (177). Düşük benlik saygısına sahip olan kişiler günlük yaşamlarında kendi düşüncelerini söylemekte ve insanlarla iletişim kurmakta çekimser kalırken sosyal medya kullanımı ile iletişim becerileri gelişmektedir (178).

Sosyal medya kullanıcıları profillerini düzenlerken kendi profilleri ile başkalarının profillerini kıyaslama imkânı bulabilmektedir (173). Bu karşılaştırmalar da kendilerini diğerlerinden aşağıda hissetmeleri, kişilerin benlik saygısını olumsuz etkilemekte ve kişilerde depresif semptomların görülmesine sebep olmaktadır (179). Kıyaslama sonucunun olumlu olması ise kişilerin benlik algısını olumlu etkilenmekte ve kişiler kendilerine daha pozitif bakmaya başlamaktadır (180). Yani, sosyal medya kullanımının benlik saygısı üzerinde hem olumlu hem olumsuz etkileri mevcuttur.

2.5.3. Benlik ve Benlik Saygısı ile İlgili Kuramsal Görüşler

Belirtildiği gibi benlik kavramının benlik saygısı üzerinde direkt olarak etkisi görülmektedir. Bu nedenle benlik kavramı üzerinde detaylı olarak durmak yararlıdır. Benlik ile ilgili başlıca benlik kuramları ise şunlardır:

Freud: Alanın öncülerinden ve psikanalitik kuramın öncülerinden olan Frued benlik konusunda çalışmalar yapmıştır. Kişilik halinin üç bölümden ibaret olduğunu savunmaktadır. Freud tarafından belirtilen bu bölümler id, ego ve süperego olarak adlandırılır. Bu bölümler kişinin gelişiminde değişik zamanlarda oluşur ve birbirlerini etkilerler. Bu durum, kişinin beyninde olan hakiki fiziksel bir yapı olmayıp kişinin davranış ortaya koymasına sebep olan kişilik özelliğindeki değişik süreçler ile güçlerin birbirleri ile olan etkileşim durumunu açıklamak için kullanılabilecek soyut kavramlar

olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilik özelliğinin en basit, ilkel ve ulaşılması en zor olan kısmı "id" de saldırganlık ve cinsellik barındırmaktadır. İhtiyaçları karşılandığında rahatlar ve haz ilkesine göre işler. Kişiliğin akla ve mantığa uygunluğunu simgeleyen "ego" ise kişiliğin gerçekçi kısmını oluşturmaktadır. Kişiliğin başka bir bileşeni olan "süperego" ise sosyal ve aile çevresince aktarılmış olan toplumun doğrularına karşılık gelen geleneksel değerlerdir. Normal bir bireyde id, ego ve süperego bütünleştirici bir özellikledir. Freud, çocuklukta oluşan sevgi, çocuğun kendini sevmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Çünkü Freud'un belirttiğine göre benlik saygısı ego düşüncelerini gerçekleştirebilen çocukluk yaşantılarında kendini gösterir (181).

Psikanalitik kurama göre ego ve benlik, yapı olarak birbirlerine benzerlik göstermekle birlikte farklılıklarda gösterir. Freud'un tarifindeki ego, tam olarak benliği değil de sadece bir parçasını ifade etmektedir. Buradan hareketle benliğin egoya göre daha kapsamlı olduğunu bilinçli ve bilinçsiz yapılanları içerdiğini söylemek mümkündür (182).

Horney: Benlik kavramını farklı bir yorumla ela alan Horney, benliği ideal ve gerçek benlik olarak ikiye ayırmıştır. Ona göre gerçek benlik normal olan bireylerin benlik durumu ifade etmektedir ve bu benliğin olumlu yönleri olduğu gibi olumsuz özellikleri de bulunmaktadır. Diğer yandan nevrotik yani normal olmayan bireyler ise mutlak bir yapıya sahip, değişim göstermeyen, idealize edilmiş bir benliğe sahiptirler. Birey hedeflediği ideal benliği elde etmek için çaba harcar ve istenildiği hedefe ulaşılmadığında öz güvenlerinde azalma meydana gelmektedir (92).

Horney gerçek benliği insanın büyümesi, genişlemesi ve kendini tamamlaması süreci olarak tanımlamaktadır. Gerçek benlik, muhakeme etme, isteme ve karar verebilme yeteneğidir. Kişi aktif ve güçlü bulunduğu dönemlerde karar verebilmekte ve vermiş olduğu kararlarının sorumluluklarını alabilir. Bu durumda içsel bir çatışma durumu yaşanmadan gerçek benlik görevini gerçekleştirebilir. Bunun yanında gerçek benlik güçsüzleştiğinde, kişi kendi benliğine karşı yabancılaşır. Kendine yabancılaşmış olan birey yönetilen durumuna gelir, kendini yöneten biri olmaktan çıkar. Bu durumda kişinin gerçek benliğinde uzaklaşır. Mükemmele ulaşmayı çabalar fakat gittikçe kendine yabancılaşır (183).

Rogers: Rogers kişilik teorisinde, "benlik kavramı" üzerinde durmuştur. Rogers'a göre benlik, kişinin kendinde bulunan kişilik özellikleri hakkındaki

değerlendirmelerinin bütünü ya da özetle bireyin kendine yönelik algıları olarak tanımlanabilir. Rogers'ın geliştirdiği benlik teorisine göre bireyin dışarıdan değerlendirilemeyeceği ve değiştirilemeyeceği savunulmuştur. Bu teoriye göre kişi, benlik kavramına uyacak biçimde davranmaktadır. Benlik kavramı, bireyin kendini bilmiş olduğu ilk tarihten itibaren, çevresiyle etkileşimi neticesinde oluşmaktadır ve kişi etrafını, oluşan benlik kavramına benzeterek algılamaktadır. Birey benlik kavramına uyacak şekilde olan yaşam tarzını benlik ile özümler, uygun olmayanları ise reddeder veya da benlik kavramına uygun hale getirerek değiştirmektedir (184).

Adler: Adler tarafından oluşturulan Adleryan psikoloji**,** bir benlik psikolojisidir. Adler tarafından oluşturulan bu yaklaşımında, davranışı anlamak için üzerinde durulan önemli noktanın sosyal çevre olduğu belirtilmiştir. Adler'e göre ilk kavram, algılama kavramıdır. Bireyler kendilerine yönelik düşünceleri neticesinde yetersizliklerinin ve eksikliklerinin bilincinde olurlar. Bu durumu ortadan kaldırmak için üstünlük çabasına girerler. Steffenhagen ve Burns, psikolojide yer alan benlik saygısı kavramının Adler'in "aşağılık duygusuna karşı üstünlük çabası, gerçekçi olmayan hedefe karşı gerçekçilik, ihmal edilmiş yaşam tarzı yerine şımartılmış yaşam tarzı ve kendiliğe karşı sosyal çevre" gibi Adleryan kavramlarla ilgili olduğunu vurgulamışlardır. Bu yaklaşım, bireyin davranışlarının temelinin benlik saygısı kavramıyla anlaşılabileceğini ve benlik saygısının ise sosyal çevre ile etkileşim sayesinde meydana geleceğini belirtmiştir. Benlik saygısı, bireyin hedeflerini oluşturmayı amaçlar. İnsanın iç dünyasını anlamak için onun çevresi ile sosyal ilişkilerini anlamamız gerektiğini aksi taktirde bireyin iç ruhsal benliğini anlayamayız. Kısacası benlik saygısı, kişinin benliğini meydana getiren kavramların tamamını içerir. Bu kavramlar, "benlik kavramı (zihinsel), benlik imajı (fiziksel) ve sosyal benliktir (kültürel)." Benliğin kabulü, benlik saygısının önemli bir kısmını oluşturur ancak eş anlamlısı değildir. Kendi benliğini kabul etmeyen bireylerin benlik saygısı da gelişemez (185).

Adler, anlamlı bir hayatı olan bireyin benliğini geliştirmek için yaratıcı olması gerektiğini belirtmiştir. Organ noksanlığı, aile faktörü, bazı hastalıklar, doğum sırası, aile içindeki durum, sosyal ilişkiler içerisinde olan reddedilmiş olma gibi durumların benlik saygısı geliştirmede etkin olduğunu, benlik saygısında değişikliklerin açabileceğini savunmaktadır (186).

Adler, bireysel gelişim ve benlik saygısının gelişimi üzerinde aile faktörünün etkili olduğundan söz etmektedir. Kişiye aşırı ilgi gösteren ailelerde kişinin kendisini

diğerlerine karşı üstün görmeye başladığı ve bu durumun zamanla kişilik bozukluğuna sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Zıttı bir durumda, aşırı ihmal edilen ve ilgisiz bir ailede büyüyen kişilerde ise toplumsal düzene uyamama problemi ile yüz yüze kalındığını savunmuştur. Ona göre kişinin dünyaya gelme biçiminin de benlik ve kişilik üzerinde etkileri bulunmaktadır. Misal problemli bir gebelik döneminin yaşanmış olduğu ailelerde, çocuğa beklenenden fazla ilgi gösterildiği, bu durumun beraberinde sorunlar çıkardığı, ilk çocuktan sonra olan çocuklar daha az ilgi ile baskı gördüklerini belirtmiştir. Adler, deneyimli olan ailelerin, ideal tavırlar sergileyerek daha sağlıklı çocuklar yetiştirdiklerini aktarmaktadır (187).

Erikson: Hayatın belirli dönemlerinde kişinin yaşına ve durumuna göre benlik kavramının farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Her evrenin önceki evrelerin etkisiyle şekillendiğini ve benliğin yepyeni bir kimlik kazanmış olduğunu savunmuştur. Erikson benliği, bireyin bulunduğu durumda kendisine ait istekleri, duyguları, tutumları, hatıraları ve görüntüsüyle ilgili değişik yer alma durumunun bilincine varmak şeklinde tanımlanıyor olabileceğini vurgular (188).

Erikson benliğin gelişim evrelerini sınıflandırarak açıklamıştır. Bu duruma "insanın sekiz çağı" olarak adlandırmıştır. Bu sekiz çağ içerisinde yer alan her bir evrenin farklılıkları bulunduğu gibi birbirleriyle alakalı olduklarını belirtmiştir. Ona göre bu evrelerden hangisi yaşanırsa yaşansın bir problem yaşandığında sonraki evrelerde de bu problemin yansımaları gözlenmektedir ve bu durum bireyde kişilik bozukluğuna yol açar. Yaşanılan bu problem sonraki evrelerde düzeltilmez ise bireydeki kişilik bozukluğu devam eder (189).

Maslow: Benlik kavramı alanında çalışmıştır. Kişilik kuramı olarak bilinen Maslow'un kuramında benlik önemli bir yer alır. Bireyin kendini gerçekleştirmesinde benlik saygısının önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Maslow, bireyin ihtiyaçlarının bir hiyerarşi oluşturduğunu belirterek ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidini oluşturmuştur ve bireyin ihtiyaçlarını beş grupta ele almıştır. Bu gereksinimler arasında bireyin en temel fizyolojik gereksinimleri, kendini güvende hissetme gereksinimi, sevilme ve ait olma gereksinimi, etrafında bulunanlardan saygı görme ve saygın olabileceği bir statüye sahip olma gereksinimi ve kendi kendini ispat etme gereksinimidir.

Ona göre kişi, öncelikle alttaki ihtiyaçlarını gidermekte daha sonra üst aşamaya yönelmektedir. İhtiyaçlar hiyerarşisi piramidinde kişinin benlik saygısını geliştirmesi için önce ilk üç ihtiyacı gidermesi gerekmektedir. Aynı zamanda koşulsuz sevgi, kabul görme ve ait olma benlik saygısında çok etkilidir. Bunların yanında Maslow, benlik saygısını bireyin kendisini gerçekleştiriyor olma düşüncesi etrafında ele alır ve kişinin kendi kendisini gerçekleştirmesinin ilk koşulunun benlik seviyesinin yüksek olmasında yattığını savunur (190).

Rosenberg: Benliği tutarlılık ve kararlılık gösteren bir yapı ve aynı zamanda bir tutum olarak ele almıştır. Kişinin nasıl ki nesnelere karşı bir tutumu varsa kendi benlik yapılarına karşı da bir tutuma sahip olduklarını savunmuştur (191). Benlik saygısını ise kişinin kendisine karşı olan olumsuz ya da olumlu tutumları şeklinde ikiye ayırır. Kişinin kendisi ile ilgili düşünceleri pozitifse yüksek benlik saygısına; negatif ise düşük benlik saygısı geliştirmiş olur. Kendisine saygı duyan, toplum içinde kendisini değerli gören kişi yüksek benlik saygısına sahiptir. Ancak kronik bir şekilde kendisini negatif olarak değerlendiren bir birey düşük benlik saygısına sahiptir (192).

Rosenber'e göre birey kimliğini oluşturma aşamasında iken benlik algılarını kullanmaktadır. Kişinin içsel faktörlerinin yanında dışsal faktörler ile birlikte gelişen benlik imgeleri kendisine yönelik tutumun belirlenmesinde rol oyna. Bu tutumun pozitif ve negatif olması benlik saygısını etkiler.

Benlik saygısına yönelik birçok toplumsal çalışma yapan Rosenberg, gerçek benliğin ne olduğuna yönelik hiçbir kuramcının net bir tanımlama getiremediğini ve tam olarak hiç kimsenin gerçek benliğin ne olduğunu cevaplayamadığını belirtmiştir. Fakat her bireyin kendi benlik stilini yarattığını ve yorumladığını ileri sürmüştür. Rosenberg benlik kavramının kuramsal yapısını üç ana kısımda değerlendirmiştir. Bunlar: arzu edilmekte olan, mevcut halde bulunan ve sunulan benliktir. Mevcut durumda olan benlik, bireyin kendini ne şekilde görmüş olduğu ile ilgili olan bölümü; arzu edilmekte olan benlik, bireyin kendini ne şekilde görmeyi istemiş olduğuyla ilgili bölümü; sunulan benlikse, bireyin diğer bireylere karşı kendisini ne şekilde gösterdiği ile ilgili bölümüdür (191).

Sullivan: Sullivan anksiyete kavramına bağlı olarak benlik kavramını tanımlamıştır. Anksiyetinin neticesinde ortaya çıkan dinamizme verilen ad "benlik" veya "benlik sistemi"dır. Anksiyete hayatın başlaması ile birlikte anneden çocuğa

geçmektedir. Daha sonraki senelerdeyse kişinin güvenliği tehlikeye girdiğinde meydana gelen duygudur (94).

Ona göre benlik saygısı kaybedilirse kişi kendisini devamlı olarak koruma tutumu içerisinde olmaktadır. Bu halde olan bireyde anksiyete ortaya çıkaracaktır. Sullivan'a göre 3 tür benlik vardır. Bunlar: iyi olan ben, kötü olan ben ile ben ve ben olmamış olan benliktir. İyi ya da kötü olaylar neticesinde ebeveynin tavırlarına bağlı olarak çocuk "iyi ben", "kötü ben" ya da "benim önemim yok" gibi bir düşünce geliştirecektir. Bu durumda benlik saygısının seviyesini etkileyecektir (116). Sullivan'a göre (94);

İyi ben: Anne ile yaşanan olumlu ve hoş olduğu düşünülen ilişkileri simgeler. Bu şekilde olan ilişkiler neticesinde çocukta kendisine yönelik saygı artar düzeyi yükselir.

Kötü ben: Anne ile birlikte yaşanan ve anne tarafından hoş karşılanmayan tavırlardır. Kaygının var olduğu ancak uç noktada olmadığı belirtilmiştir. İstenmeyen davranışların engellenmesi durumunda ya da bilincin gelişiminde kişiye destek olur. Bireyin "kötü ben" durumunda kendilik duygusu olumsuz etkilenir.

Ben ve ben olmayan - benim önemim yok: Benliğin bilinçaltında kalan kısmını oluşturmaktadır. Kişi bundan kaynaklı olarak aşırı derecede anksiyete duymaktadır. Bu kısmın yapıcı herhangi bir fonksiyonu olmamaktadır. Annenin çocuğuna çok fazla tepkili olmayıp güçlü anksiyete duyduğu zamanlarda oluşmaktadır.

James: William James, psikoloji literatüründe benlik saygısı kavramını ilk araştıran ve bu kavramı ilk olarak tanımlayan araştırmacı olarak kabul edilmektedir. Benlik araştırmalarının önderi olarak bilinen James benlik kavramını iki boyutta incelemiştir. Bunlar, özne ben "bilen benlik" ve nesne ben "bilinen benlik"tir. James bilimin konusunun nesne ben olan "bilinen benlik" olması gerektiğini açıklamaktadır.

- Özne ben: Özne olarak nitelendirilen benliğin, algılama, hissetme, seçim ve plan yapma, hatırlama ve pratiğe geçirme yönüdür. Bireysellik durumuna kendisinin farkında olma halini ifade etmektedir.

- Nesne ben: nesne şeklinde nitelendirilen benliğin, bireyin kendisine ait yeteneklerin değerlendirmesi olduğu belirtilir (193). William James, nesne ben yani bilinen beni de kendi arasında üç bölüme ayırmıştır. Bunlardan birincisi, Maddesel - fiziksel benlik, ikincisi sosyal benlik, üçüncüsü ise manevi - ruhsal benliktir. Maddesel - fiziksel ben; giyecek, yiyecek, mal, eşya, aile ve üretimi barındırır. Sosyal ben;

çevresinden kendisi hakkında edindiği bilgileri (şöhret, ün, onur, gurur gibi) barındırır. Manevi - ruhsal ben; kişinin içsel varlığını, inanç sitemini, duygulanımını yani üst bilişsel kısımları içinde barındırır (194).

Cooley: Benliği farklı bir bakış açısıyla ele almıştır. Cooley'e göre insanlar hayatında başkalarının kendilerini ne şekilde gördüğü konusunda bir izlenim edinirler. Zamanla başkalarının kendisi hakkında geliştirdiği fikirleri zihinlerinde canlandırmaya başlarlar. Bireyler hakkında ortaya çıkarılan bu düşünceler doğru olmayabilirler ancak yine de birey için önem taşımaktadır (195). Cooley, benliği sosyal etkileşimin bir parçası olarak görmüştür. Bunu "ayna benlik metaforu" ile anlatmaya çalışmıştır. Bu metafora göre benlik, diğer kişilerin verdiği reaksiyonların bir yansıması olarak meydana gelmiştir. Birey kendi görünümünü ve davranışlarını gözden geçirirken başkalarının düşüncelerinin hayali yansımasını görür. Bununla beraber kişinin benlik kavramı bu düşüncelere bağlı olarak küçük düşme ve gurur gibi hisleri ortaya çıkarmaktadır (196).

Mead: Mead, benliği "sembolik etkileşimcilik" ile açıklamaktadır. Bu kuramın kökeninde kişinin diğer bireylerle etkileşimi ve iletişimi bulunmaktadır. Mead'in önemle üzerinde durduğu ana kavramlardan biri dildir. Sembolik Etkileşimci Kurama göre dil, bireylerin hissiyatlarının dışavurumunun bir ürünü olması ile birlikte aynı zamanda insan zihninin, benlik etkinliklerinin ve eylem üretiminin gelişiminden sorumludur. Bu şekilde benlik, zihin ve toplum beraber sembolik iletişimden köklenir. Mead tarafından ortaya atılan benlik kavramı bir kilit görevinde insan, iletişim, dil, toplum ve zihin gibi kavramları bir arada tutar. Mead, benliğin doğuştan sosyal olduğunu savunur. Kişinin benliğine ait düşüncelerinin diğer kişilerle olan sosyal etkileşimi neticesinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Benliğin gelişiminde birey, diğer kişilerle iletişime geçer, semboller aracılığıyla dili kullanır ve dil vasıtasıyla da benliğini geliştirir. Bu nedenle sosyal deneyim olmadan benliğin gelişiminin imkânsız olacağını savunmaktadır (197).

2.6. Şiddet ve Şiddet Eğilimi Kavramları

Şiddet, insanlığın başlangıcına kadar dayanan bir kavramdır. Çok yönlü bir kavram olması ve insanların tutumları ile beslenmesinden dolayı tanımlaması oldukça güç bir kavramdır. Bir olgu olarak düşülen şiddet kavramı incelenirken farklı boyutları ele alınmaktadır. Kaynağının ne olduğu, ortaya çıkma şekli ve boyutlarının ne şekilde

olduğu inceleme konusu yapılmıştır. Bütün bu unsurlar şiddet kavramının tanımlamasının ve sınıflandırmasının yapılmasını zorlaştırmaktadır (198).

Şiddet ve şiddet eğilimi kavramları, sözcük anlamı kaba, sert ve katı davranış ve bu davranışlara yönelim olarak tanımlanmışsa da bu yapılan çalışmada suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özellikleri, kendilik algıları ve toplumla kurduğu etkileşim çerçevesinde çok boyutlu ele alınacaktır.

Şiddet konusunda yapılan çalışmalar ve araştırmalarda birçok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımların da farklı bakış açıları, yöntem ve kuramlardan beslendiği görünmektedir.

Şiddet ile ilgili tanımlamaların ortak özelliklerine bakıldığında fiziksel gücün, kötü niyetle kullanılan kaba kuvvet ile şiddete maruz kalma sonucu ortaya çıkmış olan zararın ifade edildiği görülmektedir. Bireysel bir gerçeklik olan şiddet olgusu geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de bütün toplumların üstesinden gelmeye çalıştığı bir sorundur. Şiddet olgusunu tespit edip kontrol altına almak şiddetin tanımlamasını yapmak ve toplum üzerindeki etkilerini belirlemek açısından önem arz etmektedir (199).

Fransızca "violence" kelimesine karşılık gelen şiddet kavramı, bir başkasına baskı ve güç uygulayarak herhangi bir düşünceyi kabul ettirme ya da bir şeyi yaptırma durumudur. Zorlamak, saldırmak, kaba kuvvet uygulamak, kişiye psikolojik veya fiziksel acı vermek, yaralamak, incitmek gibi uygulamaların yoğunluğunu ifade etmektedir. Bu açılardan bakıldığında şiddetin kaba ve sert bir davranış şeklini ifade ettiğini söylemek mümkündür (200).

Şiddet kelimesi Türkçeye Arapçadan geçmiş bir kavramdır. Şemsettin Sami'nin yazdığı Kamus-ı Türki kitabında, şiddet; mükafat ve ceza vermede mübalağa, peklik, sert ve kaba davranış, sıkı, sertlik, ziyadelik ve müsaadesizlik olarak geçer (201).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2002 yılında yapılan tanımlamada şiddet olgusunun kasti bir şekilde uygulanıyor olmasına dikkat çekilmiş, şiddetin bireyin kendine veya farklı kişi ya da kişilere yaralama, ölüm, psikolojik olarak zarar verme, kişi veya kişileri bir şeyden yoksun bırakma, gelişim bozukluğu yapacak derecede uygulanan fiziksel kuvvet uygulanması veya bu şekilde bir uygulama ile kişi veya kişileri tehdit etme olarak tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumuna göre ise şiddet,

birbirinden farklı görüşlerde olan bireylerin birbirlerine bu görüşleri kabul ettirme ve karşısındakini inandırma konusunda kaba kuvvet uygulaması olarak tanımlanmıştır.

Michaud 1991 yılında yapmış olduğu tanımlamada şiddetin bireye verdiği zararların boyutu açısından konuya bakmış ve şiddeti, bireylerin karşılıklı olarak dolaylı veya doğrudan olacak şekilde karşıda bulunanın mallarına, bedensel bütünlüğüne zarar verecek büyüklükteki davranış olarak tanımlamıştır. Erten ve Ardalı ise şiddeti, yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, kişiye zarar vermek, incitecek şekilde davranmak, canını yakma amacıyla zor kullanmak, karşıda bulunan bireyin hakkını çiğneyecek hareketleri ortaya koymak, onu hırpalamak şeklinde tanımlamaktadırlar. Köknel'de karşıdaki birey ya da bireylere uygulanan kaba hareketlerin yoğunluğuna dikkat çekerek şiddeti tanımlamış, genel anlamıyla şiddetin birey veya bireylere zarar veren aşırı hareket olduğunu, özel anlamda ise beden gücünün bireye ve topluma zarar verecek şekilde kötüye kullanılması olarak tanımlamıştır. Öğülmüş, şiddet kavramını tanımlarken bireyin başkasına karşı kullanmış olduğu fiziksel gücün yasal olmamasına dikkat çekmiştir. Haskan'a göre şiddet ise, bir bireyin bilerek başka bir bireye fiziksel ya da psikolojik zarar verme amacı içeren davranışlar bütünü olarak tanımlamaktadır (202).

Bu tanımlamalardan hareketle şiddetin içerisinde kişi veya kişilere karşı uygulanan hareket ve davranışları, güç olgusunu ve kötü niyet duygusunu ifade ettiğini belirtmek mümkündür. Şiddet ile bireyler arasında oluşan uyum ve anlaşmalar zarar görerek bozulmaktadır. Şiddet ile bireyler arasındaki sınırlar da zedelenerek yok olmaktadır. Şiddet içeren hareket uygulayan bireyler sahip oldukları gücü kötü kullanarak toplumsal kurallara aykırı hareket etmektedirler (203).

Tüm tanımlamalardan da görüldüğü üzere şiddet, geçmişten günümüze kadar gelen, insanlık tarihi kadar eski, çok yönlü ve farklı boyutları olan, farklı toplumlarda ve zamanlarda değişkenlik gösterebilen, anlaşmazlıklar ve çatışmaların ürünü ya da sonucu olarak ortaya çıkan sosyal bir gerçekliktir.

Buradan hareketle şiddet eğiliminin bireylerin tutum ve davranışlarından oluştuğunu ifade etmek, şiddetin sadece kaba kuvvet içermediğini, bireyin kendinin haklı olduğunu iddia ederek bunu kabul ettirmeye yönelik düşüncelerinin de şiddet ihtiva ettiğini belirtmek mümkündür (202).

Şiddet içeren hareket birey tarafından başka bir birey veya bireylere karşı uygulanabileceği gibi aynı zamanda bireyin kendi kendisine de uygulanabilmektedir.

Bireyin kendine zarar vereceği eylemlerden en şiddetlisi intihar etmek suretiyle hayatına son vermesidir. Arapçadan Türkçeye geçmiş olan şiddet kavramı da beden bütünlüğüne, can ve mala verilen zararı ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (200). Bu anlamdan hareketle başka bir bireyin onayı olmadan ona baskı ve güç uygulamak, bir şeyi kabul etmesini ya da yapmasını zor kullanmak suretiyle sağlamış olmak, ona saldırmak gibi davranışlar şiddet olarak görülmektedir (204).

Şiddet ve Sağlık Konulu Dünya Sağlık Örgütü 2004 yılı raporunda şiddet üç şekilde sınıflandırılmıştır. Buna göre şiddet, bireyin kendi kendisine uygulamış olduğu, bireylerin birbirlerine karşı uygulamış oldukları ve kolektif olarak uygulanan şiddet olarak üç durumda görülmektedir. Birinci durum olan bireyin kendi kendisine uyguladığı şiddet bireyin bilerek kendi kendisini yaralayacak bir davranışta bulunması, intihar etmesi veya intihar girişiminde bulunmasıdır. İkinci tür olan bireyin karşısındaki birey veya bireylere uyguladığı şiddet, aile bireylerine ya da yabancı bireylere uygulanan zarar verici hareketleri ifade etmektedir. Üçüncü tür şiddet ise ekonomik, politik ve sosyal olarak daha büyük grupları ya da ülkelerin şiddete karşı yönelimlerini kapsayan şiddet ise kolektif şiddet sınıfında tanımlanmaktadır.

Toplumsal problemlerin başında gelen ve toplumsal yönü ağır basan şiddet hareketleri toplumdan topluma farklılık arz etmektedir ve her toplumda farklı şekilde yorumlanmaktadır. Bu sebeple her topluma göre ayrı özelliklerle tanımlanmaktadır. Bazı toplumlarda şiddet maruz görülen, onaylanan bir hareket olarak görülebilmekteyken bazı toplumlarda ise tamamen reddedilen bir durum olarak görülmektedir. Bu sebeple toplumların şiddete bakışlarının iyi tahlil edilmesi gerekmektedir. Çünkü toplum tarafından kabul edilmiş olan şiddet çok daha farklı sakıncalar ortaya çıkartabilmektedir (203). Eğer toplumda kabul gören bir şiddet durumu varsa ve toplum bunu haklı olarak görüyorsa toplumun şiddet eğilimi yüksektir ve bu durum içinde bulunulan topluma ve bireylerine zarar verecektir. Bu durumda şiddet olgusunun üstesinden gelmekte başarısız olunacaktır.

Yukarda farklı açılardan değinilmiş olan şiddetin tek bir sebebinin olmadığını, sonuçlarının ve etki alanının çok geniş olduğunu belirtmek mümkündür. Psikolojik ve sosyal bir olgu olan şiddet, bireylere olduğu kadar toplumun tamamına da zarar veren bir davranış biçimidir. Bu sebeple şiddeti sadece bir bilimin alanına dâhil etmek yerine sosyoloji, psikoloji, sosyal antropoloji gibi bilimlerin inceleme alına dâhil ederek disiplinler arası bir olgu olarak görmek yerine olacaktır (203).

2.6.1. Şiddetin Nedenleri

Şiddeti ve şiddet eğilimini önlemek için yapılacak çalışmalardan önce şiddetin nedenleri ve şiddete kaynaklık eden faktörler detaylı bir şekilde irdelenmelidir. Şiddeti ve şiddet eğilimini sadece bir sebebe bağlamak ya da bir nedenle açıklayabilmek doğru olmayacaktır. Şiddet eğilimine sebep olan hem bireysel hem de toplumsal birçok faktörler bulunmaktadır. Bu nedenle şiddet, belli bir nedenle açıklanamayacak kadar karmaşık bir konudur.

İnsanların davranışlarında şiddetin ortaya çıkma nedenlerini ve şiddete yönelik eğilimin varlığını etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Şiddet içeren davranışları tahlil ederken bireylerin aile ve sosyal yaşam şekillerini de dikkate almak gerekmektedir (205). Haskan'a göre şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler arasında, kültürel, ekonomik ve sosyal sebepler bulunmaktadır ve bir toplumdaki şiddet içeren hareketleri tahlil etmek için o toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin iyi bir şekilde tahlil edilmesi gerekmektedir (202).

Tezcan'da şiddet içeren hareketlerin sadece bir sebebinin olamayacağını vurgulamıştır. Ona göre de şiddetin toplumsal, ekonomik ve psikolojik sebepleri bulunmaktadır ve bu sebeple şiddeti tek bir sebebe bağlı olarak açıklama yönündeki çalışmalar bilimsellikten uzaktır (206). İçli de şiddet içeren hareketlerin kaynağını açıklarken üç ana etmen üzerinde durmuştur. Bu üç temel etmen arasına aile, çevre ve medya bulunmaktadır. Aile çocukların örnek almış oldukları en küçük birimdir. Aile içerisinde şiddet içeren davranışların olması çocukların da şiddet eğilimi içerisin de olmalarına sebep olmaktadır. Benzer şekilde çevre de çocukların davranışlarını şekillendirirken örnek aldığı sosyal birimlerdir. Şiddet konusunda medyanın rolü ise şiddet içeren hareketlerin medya tarafından meşru şekilde gösterilmesi şeklindedir. Kanunlara ve toplumsal normlara uygun olmayan davranışların çeşitli programlar ve filimler vasıtası ile doğruymuş gibi gösterilmesi çocukları bu konuda yanlış yönlenmelerine sebep olabilmektedir (207).

Köknel'e göre ise şiddetin toplumsal, ruhsal ve bedensel pek çok sebebi bulunmaktadır ve bu sebeplerin hiçbiri ayrı düşünülmemelidir çünkü bu sebepler arasında kuvvetli ilişkiler bulunmaktadır. Günlük yaşantımızda karşılaştığımız şiddet davranışlarının ardında insanlık tarihi boyunca süregelen bir birikim bulunmaktadır (205).

Bu açıklamalar doğrultusunda, şiddet ve bireylerde ortaya çıkabilen şiddet eğilimine sebep olan nedenler biyolojik ve psikososyal teoriler ile sosyal öğrenme kuramları çerçevesinde açıklanabilir.

2.6.2. Şiddetin Nedenini Açıklayan Kuram ve Teoriler

a. Biyolojik Kuram: Şiddetin nedenlerini açıklayan biyolojik teorilerin ana düşüncesi; şiddetin insandan insana miras yoluyla geçen, kalıtsal olarak aktarılan ve insanın genlerinde olan bir davranış olduğunu açıklamasıdır.

Bu kurama göre şiddet içeren davranışların ortaya çıkmasında endokrin sistemi ile merkezi sinir sisteminin etkisi bulunmaktadır. Bu kurama göre limbik sistem kişinin tutum ve davranışlarını yönetmektedir ve bu sistem insanların sinir sistemindeki şiddetin bulunmuş olduğu yeri karakterize etmektedir (208).

Şiddet davranışlarının genel anlamda limbik sistemle beynin temporal ve frontal loblarıyla alakalı olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin canice adam öldüren suç işlemiş olan bireylerin beyin omurilik sıvılarında 5-hidroksindolasetikasit seviyelerinin normal bireylere kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanında norepinefrin ve L-dopa seviyelerindeki artış saldırı içeren davranışları daha yoğun hale getirmektedir. Bunlara ilave olarak uyuşturucu, alkol benzeri maddeler dürtülerin kontrol dilmesinde ve muhakeme etme yeteneğinin azalmasında, kriminal ve saldırgan davranışların ortaya konulmasına sebep olmaktadır (209). Ayrıca yapılan diğer çalışmalarda da cinayet işleyenler ile şiddet içeren eylemler neticesinde hüküm giyenlerin beyin fonksiyonlarında hasar olduğu belirlenmiştir (210).

Yapılan çalışmalarda şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar ile cinsiyet hormonlarının ilişkili olduğu tespit edilmiş, buna ilave olarak saldırgan davranışlar ortaya koyan bireylerde beyin kabuğunda hasar bulunduğu belirlenerek, bu bölümün şiddet içeren davranışlar ortaya koyma konusunda etken rolü olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçların tutarlı olması ile birlikte şiddet içeren tutumların doğuştan geldiğini reddeden sosyal psikologlar bu görüşten etkilenerek biyolojik unsurların şiddet içeren hareketler konusunda etkili olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Hayvanlar üzerinden yürütülen çalışmalarda beynin belirli bir kısmına elektrik uyarını verilmiş, bu uyaran sonrasında hayvanlarda şiddet içeren davranışlarda yükseliş olduğu belirlenmişken, hayvanların beyninin farklı bölgelerine elektrik uyaranı verilmesi

sonrasında şiddet içeren davranışların görülmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmalar da şiddet ile beynin bir bölümün şiddet ile ilgili olduğunu kanıtlar niteliktedir (210).

Ayrıca cinsiyet ve hormonlar, beyin bölgeleri haricinde; artmış fizyolojik uyarılma, cinsel uyarılma ve kullanılan bazı ilaçların da şiddet davranışı üzerinde etkili olabileceği belirlenmiştir (211). Biyolojik teorilerin yukarıda açıkladığı nedenlerden ötürü; bireylerin çevrelerine saldırganca davranışlar sergileyebileceği, şiddet eğilimlerinin yüksek olabileceği ve belirtilen biyolojik durumların etkisiyle daha kolay bir şekilde şiddete meyil edebilecekleri belirtilmiştir.

Biyolojik kuramlar, nesnel ve somut verileri içerdiği için önemlidir; fakat şiddeti incelerken insanın zihinsel, duygusal ve sosyal sürçlerini ihmal ettiği için yetersizdir (116). Bu sebepten şiddetin, sadece biyolojik kuramsal bakış açısıyla ele alınması şiddeti tam anlamıyla açıklamayacaktır.

b. Psikososyal Kuram: Psikolojik nedenler, psikotik, non-psikotik bozuklukları olanlar ve paranoid ve anti-sosyal kişilik bozuklukları, vb. psikolojik rahatsızlıkları bulunanların şiddet eğiliminin daha fazla olduklarını kabul etmişlerdir (209).

Sigmund Freud, insanın doğuştan iki temel dürtüsünün olduğunu, bu dürtülerin ise libido ve saldırganlık dürtüleri olduğunu belirtmiştir. Yaşama isteği, devamlılığı ve gücünü tetikleyen dürtü libidodur. Saldırganlık davranışı, libidonun engellenmesi sonrasında ortaya çıkmaktadır. Freud, bu dürtülere ek olarak thanatos terimini ortaya koymuştur. Freud'a göre şiddetin temelinde, thanatosun negatif enerjisinin dış dünyadaki nesne ve bireylere yöneltilmiş olmasıdır. Freud, bunun sebebini bireyin kendini yok etmesi ile ilgili iradesinin yaşam içgüdüsü ile mani olunup thanatosun enerjisini başka bireylere aktarmasıdır (212).

Şiddeti psikolojik olarak etkileyen diğer bir etmen engellenmedir. Engellenme insanları şiddette teşvik eder fakat her engellenme şiddet davranışları yaratmaz (213). Şiddetin engellenmeden kaynaklı bir dürtü olduğunu ileri süren, engellenme-saldırganlık hipotezini savunan bilim insanları, Freud'dan farklı şekilde saldırganlık içeren davranışların doğumla birlikte geldiği fikrini benimsememişlerdir. Bu hipotezi savunanlara göre şiddet fiili, amaca ulaşmak için yapılan davranış ile gayretin engellenmesi neticesinde ortaya çıktığını belirtmektedirler. Bu fikri destekleyen Berkowitz'e göre bireyler üzerindeki engellenme öfkeye sebep olmakta olup saldırgan davranışlara neden olmaktadır. Engellenme neticesinde beliren öfke ile birlikte şiddet

fiili arasında ise doğrusal bir bağ bulunmaktadır. Fakat Berkowitz her engellenmenin tek başına şiddet davranışına sebep olmadığını belirtmektedir. Engellenmenin şiddet davranışına yol açabilmesi için aynı zaman olumsuz duygulanım ortaya çıkartması gerektiğini savunmuştur (214).

c. Sosyal Öğrenme Kuramı: Bu kuram, şiddet içeren davranışların sonradan öğrenilmiş olduğunu ve bu şekilde bir öğrenmede çevre ve aile gibi dışsal etkenlerin rolünün olduğunu belirtmektedir. Bu kuram, şiddetin ve saldırganlığın nedenlerini dürtülerde veya içgüdülerde aramak yerine, çevrede saldırgan tepkilere yol açan uyarıcılar üzerinde yoğunlaşır (215).

Bu kurama göre iki öğrenme süreci bulunmaktadır. Bu süreçlerden birincisi edimsel koşullanmayken, ikincisi ise taklit etme ve model olarak almadır. Bandura'nın tanımlamasına göre edimsel koşullanma durumunda, ödüllendirilmiş olan veya olumlu sonuçlar ile pekiştirilmiş olan davranışların daha sonraki zamanlarda tekrarlanma ihtimali yüksektir. Ödüllendirilerek pekiştirilmiş olan davranış tekrarlanarak bireylerin davranışlarının içerisine dâhil olmaktadır. Buna karşılık ödüllendirmenin olmaması pekiştirme yaşanmamasına ve bu davranışın tekrarlanmayarak bireylerin davranışlarının içerisine girmemeye başlamaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre ikinci tür öğrenme süreci olan taklit etme ve model alma sürecinde ise bireyler aile bireylerinden birini veya birkaçını, çevrelerinde olanları, filmlerde gördükleri taklit ederek onların davranışlarını benimsemekte ve daha sonra fırsat bulduklarında bu davranışı sergilemektedirler. Bu kuramın savunucularına göre çocuklar, çevrelerinde bulunanların ödül veya ceza alma durumlarını taklit ederek daha sonra benzer davranışlar sergileyebildiklerini vurgulamaktadırlar (216).

Bandura ve Ross saldırganlık konusunda etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yaptıkları deneysel çalışmanın sonucunda saldırgan modelin çocuk davranışları üzerinde iki tür etkisinin olduğunu belirlemişlerdir. Birinci etkiye göre çocuklar model ile birlikte yeni saldırı türleri öğrenmişler, ikinci etkide ise saldırgan davranışların sayıca artmasıdır (217).

Bandura'ya göre çocuklar saldırgan yapıda olsun olmasın bütün davranışları öğrenebilmektedirler. Bandura'nın fikirlerini kabullenen diğer araştırmacılar da çocukların izlemiş oldukları davranışlardan etkilendiklerini çocukların görmüş olduğu davranışlar içerisindeki mesajları kendince alabildiklerini vurgulamışlardır. Buradan

hareketle diğer araştırmacılar da Bandura gibi çocukların başkalarının davranışlarından etkilendiklerini ve bu davranışları öğrendiklerini vurgulamışlardır (217).

2.6.3. Şiddet Türleri

Günümüzde şiddet üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda şiddet, farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Şiddet denilince genellikle fiziksel olarak zarar verme akla gelmektedir. Oysaki fiziksel şiddetin yanı sıra şiddet olgusunu; şiddeti uygulayan kişi, şiddet nedeni ve şiddetin yöneldiği kesimler açısından farklı bakış açılarıyla değerlendirdiğimizde psikolojik, ekonomik ve cinsel olarak farklı başlıklar altında kategorize etmek mümkündür.

a. Fiziksel Şiddet: Şiddet türleri içerisinde en fazla akla gelen şiddet türü olan fiziksel şiddet durumunda, bir kişi tarafından karşısındaki kişiye kasti bir şekilde fiziksel olarak zarar vermek amacıyla gerçekleştirmiş olduğu fiilleri içermektedir (203). Fiziksel şiddet başka bir şekilde tanımlanacak olursa; kaba kuvvetin, karşıdaki bireyi sindirecek şekilde, onu korku içerisinde bırakacak şekilde kullanılmasıdır. Tekmeleme, tokat atma, itme, ısırma, çimdikleme, bir cisim ile saldırı gerçekleştirme, boğaza sarılma, evden uzaklaştırma, silah veya kişiye zarar verme ihtimali olan başka bir şey ile yapılan tehdit gibi davranışlar fiziksel şiddet olarak değerlendirilmektedir (218).

b. Psikolojik/Duygusal Şiddet: Şiddet ilk akla geldiği gibi bireye sadece fiziksel manada zarar oluşturacak bir olgu değildir. Şiddet bazı zamanlarda insan bedenine zararı olmayan, etkilerinin gözle görülmediği hallerde de bulunabilmektedir. Psikolojik/duygusal şiddet çok önemli sonuçlara sebep olabilen, bireyi duygusal ve zihinsel anlamda yıpratan bir şiddet türüdür. Psikolojik şiddet türünde diğer şiddet türlerine benzer şekilde uygulayan ile maruz kalan arasında güç eşitsizliği bulunmaktadır. Bireyler kendi çıkarlarına olacak şekilde bu güç eşitsizliğini kullanarak psikolojik şiddet uyguladıkları bireyi ya da bireyleri duygusal ve psikolojik manada yıpratmaktadırlar. Bazı hallerde de eşit şart ve konuma sahip kişilerin birbirlerine uygulamış oldukları şekillerde de psikolojik şiddet yaşanabilmektedir (219).

Bireyin duygusal yapısından yaralanarak o kişiye yapmayı arzu etmediği bir şeyi yapmaya razı ederek psikolojik baskı uygulamasıdır. Aşağılamak, küfür etmek, alay etmek, dedikodu yapmak, tehdit içeren hareket yapmak, eziyet etmek, lakap takmak, hakaret etmek, küçümsemek, kızmak, başkalarının yanında küçümsemek, küçük düşürücü hareket yapmak, dışlamak, bireyin moralini bozacak konuşmalar yapmak,

kasıtlı olarak duymamak ya da dinlememek benzeri davranış türleridir. Psikolojik şiddet de en az fiziksel şiddet kadar karşıdaki bireyi zedeleyen ve inciten, belirlenmesi oldukça zor olan ve bireyde oluşturduğu travmanın boyutlarının anlaşılması güç olan ve gözle görülemeyen bir şiddet türüdür (220).

c. Ekonomik Şiddet: Ekonomik şiddet türü içerisine de birçok farklı davranış girmektedir. Bireyin üzerinde baskı oluşturarak onun parasına istemediği halde el koymak, ekonomik anlamda başkasına muhtaç durumunda olan bireye gereksinimlerini gidermesini sağlayacak maddi kaynaktan mahrum etmek, ebeveynlerin çocuklarının temel gereksinimlerini karşılayabilmesi olan kaynağı ona vermemesi, bireyi maddi çıkar sağlamak amacıyla istemediği bir işte çalıştırmak gibi davranışlar ekonomik şiddetin kapsamı içerisine girmektedir (221).

Kişinin iş hayatından atılması, çalıştığında çalışma hayatını bilerek sabote etmek, gelir sahibi olmasına izin vermemek, parasını tasarruf etmesine mani olmak da ekonomik şiddetin başka boyutlarıdır. İşyeri sahibinin çalışanın maaşını, hak etmiş olduğu maaşı veya terfiyi zamanında vermemesi ekonomik şiddetin diğer bir yönüdür (206).

d. Cinsel Şiddet: Bu şiddet türünde yapılan fiillerin hedefinde bireyin cinselliği bulunmaktadır. Bu cins fiiller sadece davranış değil, bireye karşı takınılan tavırlar, onu küçük düşürebilecek, aşağılayacak hareketler, zorbalıklar da bu gruptaki hareketlere örnek teşkil etmektedir (222). Bireyi isteği dışında öpme, ona müstehcen sözler söyleme, sarkıntılık etme, sıkıştırma gibi davranışların zorla ve istemeden yapılması durumunda cinsel şiddet gerçekleşmektedir. Bireyi istemediği halde cinsel ilişkiye zorlama, onu kadınlığını veya erkekliğini aşağılama, tecavüz, cinsel olarak bireyi korkutmak gibi hareketler de cinsel şiddet içerisinde bulunmaktadır. Telefon gibi iletişim araçları ya da sözlü olarak devamlı cinsel içeriği olan tacizlerde bulunmak, cinsel organlara zarar vermek, namus ve töre gibi nedenlerle kişiye baskı uygulamak ve öldürmek" gibi örneklerde cinsel şiddet uygulamalarıdır (223). Cinsel şiddet ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen sayısal veriler, kadınların erkeklere oranla daha çok mağdur olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu durum cinsel şiddete sadece kadınların maruz kaldığı anlamına gelmemelidir. Sadece tek bir cinsiyet grubunun mağdur olduğunu belirtmek yanlış olur.

3. MATERYAL VE METOD

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları (Kişisel Bilgi Formu, Şiddet Eğilimi Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği), verilerin toplanmasında izlenen yol ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada suça sürüklenen çocuklarda şiddet eğilimlerinin ve benlik saygılarının incelenmesine yönelik ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli kullanılacaktır.

İlişkisel tarama modeli birden fazla değişken (iki veya daha fazla değişken) arasında birlikte değişimin olup olmadığını ve bu değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Taramanın neticesinde ortaya çıkan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak değerlendirilmez; fakat bu doğrultuda birtakım ipuçları vererek bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde diğer değişkenin kestirilmesinde faydalı sonuçlar verebilir. Karşılaştırma ilişkisel tarama modelinde, ilişki belirlemede en az iki değişken olmalıdır. Sınanacak bağımsız değişkene göre gruplar oluşturulur ve bağımlı değişkene göre aralarında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılır (224).

3.2. Evren ve Örneklem

Diyarbakır il sınırları içerisinde, 20 Kasım 2018 – 20 Temmuz 2019 tarihleri arasında 12-18 yaş aralığında bulunan suça sürüklenmiş çocuklar araştırmanın evrenini oluşturmaktadırlar.

Araştırmanın örneklemi ise 20 Kasım 2018 – 20 Temmuz 2019 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde herhangi bir nedenle yargılanmakta olan 12-18 yaş aralığında bulanan suça sürüklenmiş 144 çocuktan oluşmaktadır. Çalışmaya katılan çocukların tamamına; kişisel bilgi formu, şiddet eğilimi ve benlik saygısı ölçeği yapılan yüz yüze görüşmelerle uygulanmıştır. Eksik ve hatalı veriler değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

12-18 yaşları arasında olan ve suça sürüklenmiş çocukların sosyo-demografik özelliklerini ve suça yönelik bilgileri, benlik saygı düzeyleri ve şiddet eğilim düzeylerini tespit etmek amacıyla anket formu kullanılmıştır. Anket formu, 'Kişisel Bilgi Formu' 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği' ve 'Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin bulunduğu üç bölümden oluşmaktadır

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan kişisel Bilgi Formu katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini ve suç ile ilgili bilgilerini içeren 29 sorudan oluşmaktadır.

Kişisel bilgi formunda, Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde herhangi bir nedenle yargılanmakta olan 12-18 yaş aralığında bulanan suça sürüklenmiş çocukların doğum yeri, cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, madde kullanımı, aile türü, kardeş sayısı, kiminle yaşadığı, yaşadığı yer, göç durumu, anne-babanın varlığı, anne-babanın eğitim durumu, ebeveyn tutumları, aile içinde fiziksel-sözel şiddetin varlığı, ailede madde kullanımı, arkadaş grubunda madde kullanımı, aylık aile geliri, suç türü, suça karışma derecesi, suçu kimle nasıl gerçekleştirdikleri, suçta mükerrerlik, ailede-bulunduğu çevrede-arkadaş grubunda suça karışma öyküsünü öğrenmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Kişisel Bilgi Formu'nda kişilerin isimlerini ya da kimlik bilgilerini açığa çıkaracak bilgiler istenmemiştir.

3.3.2. Şiddet Eğilim Ölçeği (ŞEÖ)

Araştırmada kullanılan bu ölçek (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu 1998: 46), 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülmüş olan "Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık ve Şiddet Eğilimleri" isimli araştırmanın verilerini elde etmek amacıyla Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından geliştirilmiştir . Ölçeğin yeniden desenlenmesi ve kapsam geçerliliği T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun 7-14 yaş arası çocuklardaki şiddet eğilim düzeyini tespit etmek amacıyla "Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet" isimli araştırmasında temel yapısı değiştirilmeyerek sağlanmıştır.

Araştırmada suça sürüklenen çocukların şiddet eğilim durumlarını tespit etmek amacıyla kullanılmakta olan ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. 4'lü likert tipinde olan

ölçek ifadelerine verilmesi istenen cevaplar ise "hiç uygun değil", "biraz uygun", "uygun", "çok uygun" şeklinde sıralanmaktadır.

Ölçeğin değerlendirilmesinde "çok uygun" seçeneği 4 puan, "hiç uygun değil" seçeneği ise 1 puan olarak kabul edilmiştir. 20 maddeden oluşan Şiddet Eğilim Ölçeği'nde bütün maddeler tek yönlüdür ve dolayısıyla ters puanlanmış olan madde yoktur. Bu puanlama sistemine göre ölçekten elde edilen puanlar ile şiddet eğilimi arasında pozitif yönlü doğrusal bilir ilişki bulunmaktadır. Şiddet Eğilim Ölçeği puanı yükseldikçe çocukların şiddet eğilimi yükselmekte, tersi durumda düşmektedir. Ölçeğin puan aralığı minimum 20 maksimum 80 olarak hesaplanmaktadır. Ölçekten elde edilen puanların 20-40 puan arasında olması düşük şiddet eğilimini, 41-60 puan arası orta, 61-80 puan arası ise yüksek şiddet eğilimini ifade etmektedir. Farklı zamanlarda yapılan çalışmalarda ŞEÖ'nün güvenirlik katsayısı .78 ve .87 olarak tespit edilmiştir.

3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

Marris Rosenberg'in 1963 yılında geliştirilen ölçeğin 12 alt kategorisi ve 63 maddesi bulunmaktadır. Çuhadaroğlu 1986 yılında RBSÖ'nün Türkçe uyarlaması ile geçerlilik ve güvenirlik çalışmasını yapılmıştır. Yapılan çalışmada geçerlilik katsayısı .71 güvenirlik katsayısı ise .75 olarak belirlenmiştir (109). Araştırmanın amacı doğrultusunda RBSÖ'nün sadece benlik saygısını ölçen ilk 10 maddelik benlik saygısı kategorisi kullanılmıştır. 4'lü likert tipi puanlaması olan bir alt ölçektir. RBSÖ'den elde edilen yüksek puanlar düşük benlik saygısını, düşük puanlarsa yüksek benlik saygısının olduğunu ifade etmektedir. Ölçekte alınan puanlar sıfırla altı arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması düşük benlik saygısı düzeyini işaret etmektedir. Bu duruma göre, RBSÖ'den elde edilen puanın 0-1 arasında olması yüksek benlik saygısı düzeyin, RBSÖ puanının 2-4 arası olması orta, bu puanın 5-6 olması ise düşük benlik saygısı düzeyini ifade etmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, 20 Kasım 2018 – 20 Temmuz 2019 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı olan Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde herhangi bir nedenle yargılanmakta olan 12-18 yaş aralığında bulanan suça sürüklenmiş 144 çocuktan toplanmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcılara, çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu bildirilmiştir. Bu doğrultuda çalışmaya katılan çocukların tamamına ve

ebeveynlerine, Katılımcı Bilgilendirme Formu okutulup araştırma hakkında bilgilendirilerek onam formu imzalatılmıştır. Araştırmaya katılacak çocukların ve ebeveynlerinin onayı ile uygulama öncesinde çocuklara, veri toplama araçlarının nasıl cevaplandırılacağı hakkında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca, çocukların uygulama esnasında sorduğu sorular da araştırmacı tarafından cevaplandırılmıştır. Uygulama, 1 çocuğun, sadece araştırmacı ile birlikte bulunduğu, uygun ve dış ortamdan yalıtılmış bir görüşme ortamında, araştırmacının gerekli açıklamaları yaparak soruları çocuğun anlayabileceği bir şekilde çocuğa yönelttiği yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Uygulama tek oturumda ve bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır. Uygulamanın yaklaşık olarak 30 dakika olduğu gözlenmiştir. Örneklem grubunda bulunan çocuklara kişisel bilgi formu, şiddet eğilimi ölçeği ile benlik saygısı ölçeği yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır. Katılımcıların uygulama esnasında kendilerine yöneltilen soruları doğru ve içtenlikle yanıtlamaları en önemli nokta olduğu için tereddüt edilecek noktalarla ilgili her türlü belirsizliklerin giderilmesi için zaman sınırlaması yapılmamıştır. Araştırma, Diyarbakır Adliyesi'ne bağlı Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde adına dosya bütün çocuklar için değil; hâkimlerin sosyal inceleme raporu talep ettiği çocuklar arasından rastgele seçilmiştir.

Çalışmaya herhangi bir mental retardasyonu veya katılmasında sakıncası olabilecek rahatsızlığı bulunan bireyler dâhil edilmemiştir. Çalışmadan 22 kişi Katılımcı Bilgilendirme Formu'nu okuduktan sonra kendi isteği veya ebeveynin onay vermemesi neticesinde araştırmaya katılmayacağını belirtmiştir. Araştırmaya katılan 7 kişi ise çalışmaya katıldıktan sonra kendi isteği ile çalışmayı yarıda bırakmıştır. Katılımcılardan elde edilen 13 eksik ve hatalı veri araştırmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmadan elde edilen veriler ve kişisel bilgiler gizli tutulmuş olup elde edilen veriler sadece araştırma amacı ile kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada suça sürüklenen çocukların şiddet eğilim ve benlik saygısı düzeyleri incelenmiştir. Araştırma verilerinin incelenmesinde istatistiksel veri değerlendirme programı SPSS 22.00 kullanılmıştır. Suça sürüklenen çocukların demografik özellikleri incelenirken araştırmada elde edilen verilerin yüzde ve frekans dağılımları incelenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların suç çeşidi ve türlerine göre RBSÖ ve ŞEÖ puanlarının karşılaştırılmasında ortalama, çocukların demografik durumları ile RBSÖ ve ŞEÖ puanları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde standart sapma, cevabı iki

kategorili olan bağımsız değişkenlerin analizinde Independent-Sample T Testi, cevabı iki kategoriden fazla olan bağımsız değişkenlerin analizinde ise Tek yönlü Anova (F Testi) (One-Way ANOVA), post hoc testler (levene testi, LSD testi), lojistik regresyon, suç türlerinin RBSÖ ve ŞEÖ puanları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Pearson Correlation Test ile ölçeklerden elde edilen minimum ve maksimum değerler, şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla da korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi $p< 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde Diyarbakır ilinde suça sürüklenen çocukların demografik özellikleri, Aile durumu, suç işleme durumu, işledikleri suç çeşitleri, şiddet eğilim ölçeği ve benlik saygısı ölçeği düzeylerine ilişkin bilgilere ve görüşlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Suça sürüklenen çocukların söz konusu ölçeklere ilişkin görüşlerinin suç çeşitlerine, demografik özelliklerine, aile durumu ve suç işleme durumlarına göre karşılaştırılması yapılmıştır. Ayrıca benlik saygısı ile şiddet eğilimi ölçekleri arasındaki ilişki farklı ölçütlere göre belirlenmiş ve değerlendirilmiştir.

4.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Araştırmada ankete katılan çocukların demografik özelliklerine ait frekans ve yüzde dağılımı sırasıyla Tablo 4.1, Tablo 4.2, Tablo 4.3, Tablo 4.4, Tablo 4.5, Tablo 4.6, Tablo 4.7, Tablo 4.8, Tablo 4.9 ve Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş Durum	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
12-15 Yaş	60	41.7
16-18 Yaş	84	58.3
Toplam	144	100.0

Tabloya göre araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların %41.7'si 12-15, %58.3'ü ise 16-18 yaş aralığındadır.

Tablo 4.2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet Durum	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Erkek	129	89.6
Kadın	15	10.4
Toplam	144	100.0

Tablo 4.2'ye göre araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların % 89.6'sı erkek %10.4'ü kadındır.

Tablo 4.3. Katılımcıları Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

Eğitim Düzeyi Durumu	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Okula Gitmemiş veya Okulu Terk Etmiş	76	52.8
İlkokul	1	0.7
Ortaokul	19	13.2
Lise	48	33.3
Toplam	144	100.0

Tablo 4.3'e göre araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların %52.8'i okul ile ilişiği bulunmamaktadır %47.2'si ise okula devam etmektedir.

Tablo 4.4. Katılımcıların Akademik Başarı Durumlarına Göre Dağılımları

Akademik Başarı Durumu	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Başarılı	3	2.1
Orta Düzeyli	19	13.2
Başarısız	26	18.0
Çok Başarısız	96	66.7
Toplam	144	100.0

Tablo 4.4'e göre araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların, %84.7'sinin akademik başarı düzeyi başarısız ve çok başarısız, %15.3'ünün ise akademik başarısı orta düzeyli ve başarılıdır.

Tablo 4.5. Katılımcıların Madde Kullanım Durumlarına Göre Dağılımları

Madde Kullanım Durumu	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Madde Kullanmayan	35	24.3
Sadece Sigara	71	49.3
Sigara ve Alkol	2	1.4
Sigara ve Uyuşturucu	19	13.2
Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	17	11.8
Toplam	144	100.0

Tablo 4.5'e bakıldığında araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların %24.3'ünün madde kullanmadığı, %75.7'sinin en az bir madde kullandığı, %49.3'ünün sadece sigara, %1.4'ünün sigara ve alkol, %13.2'sinin sigara ve uyuşturucu, %11.8'inin ise sigara, alkol ve uyuşturucu kullandığı görülmektedir.

Tablo 4.6. Katılımcıların Aile Türü Durumlarına Göre Dağılımları

Aile Türü	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Çekirdek Aile (Anne-Baba ve Çocuklardan Oluşan Aile)	104	72.2
Geniş Aile (Anne-Baba ve Çocuklar ile Diğer Akrabalardan Oluşan Aile)	14	9.7
Parçalanmış Aile (Boşanmış-Ayrı-Vefat)	26	18.1
Toplam	144	100.0

Tablo 4.6'ya göre araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocuklardan %72.2'si çekirdek aile, %9.7'si geniş aile, %18.1'i ise parçalanmış aile türüne sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4.7. Katılımcıların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları

Kardeş Sayısı	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Tek Çocuk	1	0.7
2-4 Kardeş	23	16.0
5 ve Daha Fazla	120	83.3
Toplam	144	100.0

Tablo 4.7'ye göre araştırmaya katılan suça sürüklenen çocuklardan %83.3'ünün kendileri dahil toplam kardeş sayıları 5 ve 5'den daha fazla, %16'sının kardeş sayıları 2-4 arası, %0.7'sinin ise ailenin tek çocuğu olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8. Katılımcıların Göç Etme Durumlarına Göre Dağılımları

Göç Durumu	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Hayır	131	91.0
Evet	5	3.5
Bilmiyorum	8	5.6
Toplam	144	100.0

Tablo 4.8'e göre araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların %91'i daha önce göç etmemiş, %3.5'i göç etmiş olduğu, % 5.6'sının ise göç etme durumu ile ilgili bilgisi bulunmamaktadır.

Tablo 4.9. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Annenin Eğitim Durumu	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	93	64.6
İlkokul mezunu	39	27.1
Ortaokul mezunu	9	6.3
Lise mezunu	3	2.1
Toplam	144	100.0

Tablo 4.9'a bakıldığında araştırmaya katılan suça sürüklenen çocuklardan %64.6'sının annesi okur-yazar değilken, %27.1'inin annesi ilkokul, %6.3'ünün ortaokul, %2.1'inin ise lise mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 4.10. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Babanın Eğitim Durumu	**Katılımcı sayısı (n)**	**Yüzde (%)**
Okur-yazar değil	34	23.6
İlkokul mezunu	77	53.5
Ortaokul mezunu	17	11.8
Lise mezunu	16	11.1
Toplam	144	100.0

Tablo 4.10'a göre araştırmaya katılan suça sürüklenen çocuklardan %23.6'sının babası okur-yazar değil, %53.5'inin babası ilkokul, %11.8'inin ortaokul, %11.1'inin ise Lise mezunu olduğu görülmektedir.

4.2. Aile Durumu Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların aile durumları ile ilgili bulgular tablo 4.11, Tablo 4.12 ve Tablo 4.13'te bulunmaktadır

Tablo 4.11. Katılımcıların Ebeveyn Tutumlarına Göre Dağılımları

Ebeveyn Tutumları	**Katılımcı sayısı (n)**	**Yüzde (%)**
Demokratik	4	2.8
Hoşgörülü	19	13.2
İhmalkâr	81	56.2
Otoriter	17	11.8
Demokratik ve Hoşgörülü	6	4.2
İhmalkâr ve Otoriter	17	11.8
Toplam	144	100.0

Tablo 4.11'e göre suça sürüklenen çocuklardan %20.2'si ise ebeveynlerinin demokratik, hoşgörülü ve demokratik-hoşgörülü olduğunu belirtirken, %79.8'i ebeveynlerinin ihmalkâr, otoriter ve ihmalkâr-otoriter olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.12. Katılımcıların Ailede Sözel-Fiziksel Şiddet Durumları ile Ailede ve Arkadaş Çevresinde Madde Kullanım Durumlarına Göre Dağılımları

	Var		**Yok**		**Toplam**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Ailede Sözel Şiddet	78	54.2	66	45.8	144	100.0
Ailede Fiziksel Şiddet	71	49.3	73	50.7	144	100.0
Ailede Madde Kullanımı	36	25.0	108	75.0	144	100.0
Arkadaş Çevresinde Madde Kullanımı	89	61.8	55	38.2	144	100.0

Tablo 4.12'de araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların ailede sözel-fiziksel şiddet durumları ve ailede ve arkadaş çevresinde madde kullanım durumlarına göre dağılımları belirlenmiştir. Buna göre, araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocuklardan yarıdan fazlasının aile içerisinde sözel ve fiziksel şiddete maruz kaldığı gözlenmiştir. Suça sürüklenen çocuklardan %54.2'sinin ailede sözel şiddete, %49.3'ünün ise ailede fiziksel şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların arkadaş çevresinde madde kullanımının fazla olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların %61.8'inin arkadaş çevresinde, % 25.0'ının ise ailesinde madde kullanımının olduğu görülmektedir.

Tablo 4.13. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumları ve Ailenin Toplam Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımları

Ailenin Toplam Aylık Geliri	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
1500 TL'den az	29	20.1
1500-3000 TL arası	104	72.2
3000-4500 TL arası	6	4.2
4500 TL'den fazla	5	3.5
Toplam	144	100.0

Tablo 4.13'te araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların ailelerinin aylık gelir durumlarına göre dağılımları bulunmaktadır. Buna göre, araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların ailelerinin çoğunluğunun aylık gelir düzeylerinin düşük olduğu ve sosyo-ekonomik durumlarının kötü olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların ailelerinin %20.1'inin 1500 TL'den az, %72.2'sinin 1500-3000 TL arasında, %4.2'sinin 3000-4500 TL arasında, %3.5'inin ise 4500 TL'den daha fazla aylık gelirlerinin olduğu görülmektedir.

4.3. Suç İşleme Durumu Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmada ankete katılan çocukların suç işleme durumuna ait frekans ve yüzde dağılımı sırasıyla Tablo 4.14, Tablo 4.15 Tablo 4.16 ve Tablo 4.17'de verilmiştir.

Tablo 4.14. Katılımcıların Suça Karışma Durumlarına Göre Dağılımları

Suça Karışma Durumu	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Kendim İşledim	111	77.1
Suç İşleyene Yardım Ettim	33	22.9
Toplam	144	100.0

Tablo 4.14'te araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların suça karışma durumlarına göre dağılımları bulunmaktadır. Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş

çocukların %77.1'inin suçu kendisinin işlediği, %22.9'unun ise suçu işleyene yardım ettiği saptanmıştır.

Tablo 4.15. Katılımcıların Suçu Kim/Kimlerle Gerçekleştirdiklerine Göre Dağılımları

Suçu Kim/Kimlerle Gerçekleştirildi	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
Tek Başına	59	41.0
Arkadaşları ile Birlikte	61	42.4
Çete ile Birlikte	24	16.7
Toplam	144	100.0

Tablo 4.15'e göre suça sürüklenen çocukların %41.0'ının suçu tek başına işlediği, %42.4'ünün suçu arkadaş çevresi ile birlikte, %16.7'sinin ise suçu örgütlü bir çete ile birlikte işlemiştir.

Tablo 4.16. Katılımcıların Suçta Mükerrerlik Durumlarına Göre Dağılımları

Suçta Mükerrerlik Durumu	Katılımcı sayısı (n)	Yüzde (%)
İlk Defa Yargılananlar	73	50.7
İkinci Defa Yargılananlar	23	16.0
Üç veya Daha Fazla Yargılaması Olanlar	48	33.3
Toplam	144	100.0

Tablo 4.16'ya göre araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların ilk defa yargılandığı, %16.0'ının ikinci defa yargılandığı, %33.3'ünün ise tekrar edecek şekilde üç ve üçten fazla yargılamasının olduğu görülmektedir.

Tablo 4.17. Katılımcıların Ailesinde ve Arkadaş Çevresinde Suça Karışma Öykülerine Göre Dağılımları

Suça Karışma Durumu	Var		Yok	
	n	%	n	%
Ailede Suça Karışma Öyküsü	70	48.6	74	51.4
Arkadaş Çevresinde Suça Karışma Öyküsü	120	83.3	24	16.7

Tablo 4.17'ye göre araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların ailelerinin %48.6'sında suça karışma öyküsü ve suç geçmişinin olduğu, %83.3'ünün ise arkadaş çevresinde suça karışma öyküsü ve suç geçmişinin olduğu saptanmıştır.

4.4. Suç Çeşitlerinin ve Türlerinin Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların suç çeşitlerinin ve türlerinin özellikleri Tablo 4.18 ve Tablo 4.19'da bulunmaktadır.

Tablo 4.18. Suç Çeşitlerinin ve Türlerinin Karşılaştırılması

Suç Çeşidi	Suç Alt Parametreleri	n	%
Cana Karşı (n:73, %50.7)	Cinsel İstismar	22	15.3
	Yaralama	13	9
	Adam Öldürme	11	7.6
	Uyuşturucu	17	11.8
	Terör örgütüne üye olma ve propaganda	10	6.9
Mala Karşı (n:71, %49.3)	Yağma ve Gasp	18	12.5
	Hırsızlık	53	36.8

Tablo 4.18'de suç çeşidi alt dallarında bulunan cana ve mala karşı işlenen suçların sayı ve yüzdelikleri verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların %50.7'sinin cana karşı %49.3'ünün mala karşı olan suçları işlediği görülmektedir. Cana karşı işlenen suçlar arasında en çok cinsel istismarının, mala karşı işlenen suçlar arasında ise en çok hırsızlık suçunun işlendiği gözlenmiştir.

Tablo 4.19. Suç Çeşitlerinin ve Türlerinin Cinsiyetler Arasında Karşılaştırılması

Suç Çeşidi	Suç Türü	Kız (n:15, %10.4)		Erkek (n:129, %89.6)	
		n	%	n	%
Cana Karşı (n:73, %50.7)	Cinsel İstismar	0	0.0	22	17.1
	Yaralama	1	6.7	12	9.3
	Adam Öldürme	2	13.3	9	7.0
	Uyuşturucu	0	0.0	17	13.2
	Terör örgütüne üye olma ve propaganda	2	13.3	8	6.2
Mala Karşı (n:71, %49.3)	Yağma ve Gasp	0	0.0	18	14.0
	Hırsızlık	10	66.7	43	33.3

Tablo 4.19'a göre cana karşı işlenen suçlardan cinsel istismar ve uyuşturucu kullanma kızlarda görülmezken, yaralama, adam öldürme ve terör örgütüne üyelik ile propaganda erkeklerde kızlara oranla daha yüksek oranda gözlenmektedir. Ayrıca suç çeşidi alt başlıklarından olan mala karşı işlenen suçlardan yağma ve gasp kızlarda gözlenmezken, yağma ve gasp ile hırsızlık erkeklerde daha yüksek oranda işlendiği gözlenmektedir.

4.5. RBSÖ ve SEÖ Ortalamalarına Suç Türlerinin Cinsiyete Göre Etkisinin Karşılaştırmaları

Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların RBSÖ ve SEÖ ortalamalarına suç türlerinin cinsiyete göre etkisinin karşılaştırması Tablo 4.20'de bulunmaktadır.

Tablo 4.20. Suç Çeşidi ve Türlerine Göre Cinsiyet ile RBSÖ ve ŞEÖ Puanlarının Karşılaştırılması

Suç Çeşidi	Suç Türü	Cinsiyet	RBSÖ Puanı	ŞEÖ Puanı
Cana Karşı	Cinsel İstismar	Erkek	1.86±1.09	53.77±8.75
		Kız	0.00±0.00	0.00±0.00
		P[a]	<0.001	<0.001
	Yaralama	Erkek	1.17±0.72	58.83±13.20
		Kız	0.50±0.00	78.00±0.00
		P[a]	0.191	0.393
	Adam Öldürme	Erkek	1.29±0.67	65.11±14.71
		Kız	0.92±0.35	44.00±28.28
		P[a]	0.344	0.142
	Uyuşturucu	Erkek	3.30±1.69	60.18±7.50
		Kız	0.00±0.00	0.00±0.00
		P[a]	<0.001	<0.001
	Terör örgütüne üye olma ve propaganda	Erkek	1.14±0.73	49.25±18.46
		Kız	0.37±0.17	27.50±4.95
		P[a]	**0.029**	**0.021**
Mala Karşı	Yağma ve Gasp	Erkek	1.86±1.15	53.67±6.59
		Kız	0.00±0.00	0.00±0.00
		P[a]	<0.001	<0.001
	Hırsızlık	Erkek	1.63±0.89	51.44±14.15
		Kız	1.87±0.53	45.60±18.54
		P[a]	0.281	0.273

*Bağımsız örnek t testi (Independent-Sample T Test) uygulanmıştır.

**($p < 0.05$ ise anlamlı bir fark vardır).

Tablo 4.20'de suça sürüklenen çocukların işledikleri suç tipi ayrımında cinsiyet değişkeninin RBSÖ ve ŞEÖ'den aldıkları puanları ile olan istatistiksel olarak ilişkisi incelenmiştir. Tabloya göre suça sürüklenen çocuklarda, terör örgütüne üye olma ve propaganda suçu işleyenlerin cinsiyet değişkenine göre RBSÖ ($P=0.029<0.05$) ve ŞEÖ'den ($P=0.021<0.05$) aldıkları puanın anlamlı bir farklılık göstermektedir. Terör örgütü ve propaganda suçu işleyen erkek çocukların benlik saygısı puanı 1.14 ortalama ile kız çocukların 0.37 ortalamasına göre daha yüksektir. Yine terör örgütü ve propaganda suçu işleyen erkek çocukların şiddet eğilimi puanı 49.25 ortalama ile kız çocukların 27.50 ortalamasına göre daha yüksektir.

Elde edilen sonuca göre terör örgütüne üye olma ve propaganda suç türünde erkeklerin benlik saygısı düzeyleri kızlara göre daha düşük iken, şiddet eğilimi düzeyleri daha yüksektir.

Yaralama, adam öldürme ve hırsızlık suçlarını işleyen çocuklarda Bağımsız örnek t testi sonucuna göre (P>0.05) olduğu için, cinsiyet değişkeninin bu suçları işleyen çocuklarda RBSÖ ve ŞEÖ'den ölçeklerini etkilememektedir.

Cinsel istismar, uyuşturucu kullanımı ve yağma-gasp suçlarının ankete katılan kız çocuklarında görülmediği için herhangi bir sonuç çıkarımı olmamıştır.

4.6. RBSÖ ve SEÖ Ortalamaların Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların RBSÖ ve SEÖ ortalamaların demografik özelliklere göre karşılaştırılması Tablo 4.21, Tablo 4.22, Tablo 4.23, Tablo 4.23.1, Tablo 4.23.2, Tablo 4.23.3, Tablo 4.23.4, Tablo 4.24, Tablo 4.24.1, Tablo 4.24.2, Tablo 4.24.3, Tablo 4.24.4, Tablo 4.25, Tablo 4.26, Tablo 4.27'de bulunmaktadır.

Tablo 4.21. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

		Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı				
Değişken	**Gruplar**	**n**	**Ort.**	**Std. Sapma**	**T Test**	**P**
Yaş Grup	12-15 yaş arası	60	2.32	0.725	3.852	0.520
	16-18 yaş arası	84	2.14	0.661		
Cinsiyet	Erkek	129	2.26	0.656	4.004	0.470
	Kadın	15	1.80	0.862		
Aile İçinde Sözel Şiddet	Hayır	66	1.88	0.691	0.017	0.896
	Evet	78	2.50	0.552		
Aile İçinde Fiziksel Şiddet	Hayır	73	2.00	0.667	4.931	**0.028**
	Evet	71	2.44	0.649		
Ailede Madde Kullanım	Hayır	108	2.07	0.693	0.459	0.499
	Evet	36	2.64	0.487		
Arkadaş Madde Kullanım	Hayır	55	1.82	0.696	0.434	0.511
	Evet	89	2.46	0.565		
Suça Karışma Derecesi	Kendim İşledim	111	2.22	0.693	0.006	0.936
	Suç İşleyene Yardım Ettim	33	2.21	0.696		
Aile Suça Karışma Öyküsü	Hayır	74	1.99	0.712	0.324	0.570
	Evet	70	2.46	0.582		
Arkadaş Suça Karışma Öyküsü	Hayır	24	1.63	0.647	0.009	0.923
	Evet	120	2.33	0.640		

*Bağımsız örnek t testi (Independent-Sample T Test) uygulanmıştır.

**($p < 0.05$ ise anlamlı bir fark vardır).

Bağımsız örnek t testi sonucuna göre şiddet eğilimi ölçeği ortalaması ile yaş, cinsiyet, aile içinde sözel şiddet, ailede madde kullanım, arkadaş madde kullanım, suça karışma derecesi, aile suça karışma öyküsü, arkadaş suça karışma öyküsü değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmezken aile içinde fiziksel şiddette istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Elde edilen verilere göre aile içinde fiziksel şiddete maruz kalan çocukların şiddet eğilimleri, fiziksel şiddete maruz kalmayanlara göre daha yüksektir.

Tablo 4.22. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Değişken	**Gruplar**	**Sayı**	**Ort.**	**Std. Sapma**	**Anova Test**	**P**
Eğitim Durumu	Okula Gitmemiş	76	2.33	.619	2.354	0.750
	İlkokul	1	1.00			
	Ortaokul	19	2.11	.737		
	Lise	48	2.10	.751		
	Toplam	144	2.22	.691		
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	1	1.00		2.126	0.123
	2-4 Kardeş	23	2.09	.848		
	5 ve daha fazla	120	2.25	.651		
	Toplam	144	2.22	.691		
Göç Durumu	Hayır	131	2.19	.692	1.499	0.227
	Evet	5	2.20	.837		
	Bilmiyorum	8	2.63	.518		
	Toplam	144	2.22	.691		
Suçu Kiminle İşlediği	Tek Başıma	59	2.15	.715	2.499	0.086
	Arkadaşlarım ile birlikte	61	2.16	.688		
	Çete ile birlikte	24	2.50	.590		
	Toplam	144	2.22	.691		

*Tek yönlü Anova (F Testi) (One-Way ANOVA) uygulanmıştır.

**($P < 0.05$ ise anlamlı bir fark vardır).

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre şiddet eğilimi ölçeğinin eğitim durumu, kardeş sayısı, göç durumu ve suçu kiminle işlediği değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenemez.

Tablo 4.23. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı)

Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı						
Değişken	**Gruplar**	**Sayı**	**Ort.**	**Std. Sapma**	**Anova Test**	**P**
Akademik Durum	Başarılı (Taktir-Teşekkür)	3	1.67	.577	9.930	**0.000**
	Orta Düzey (Zayıfsız)	19	1.74	.653		
	Başarısız (Bir ya da İki Zayıf)	26	1.88	.711		
	Çok Başarısız (Üç ve daha fazla zayıf)	96	2.42	.610		
	Toplam	144	2.22	.691		
Madde Kullanım Durumu	Yok	35	1.97	.707	5.090	**0.001**
	Sigara	71	2.13	.675		
	Sigara ve Alkol	2	2.50	.707		
	Sigara ve Uyuşturucu	19	2.53	.612		
	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	17	2.71	.470		
	Toplam	144	2.22	.691		
Aile Türü	Çekirdek (Anne-baba-çocuklar)	104	2.09	.684	7.441	**0.001**
	Geniş Aile (Anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)	14	2.43	.646		
	Parçalanmış Aile (Boşanmış, Ayrı, Vefat)	26	2.62	.571		
	Toplam	144	2.22	.691		
Anne Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	93	2.32	.611	3.050	**0.031**
	İlkokul mezunu	39	2.10	.852		
	Ortaokul mezunu	9	1.78	.441		
	Lise mezunu	3	1.67	.577		
	Toplam	144	2.22	.691		

*Tek yönlü Anova (F Testi) (One-Way ANOVA) uygulanmıştır.

**($P < 0.05$ ise anlamlı bir fark vardır).

Şiddet eğilimi ölçeğinin akademik durum, madde kullanım durumu, aile türü ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre aralarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.23'te anlamlı bir farklılık olan değişkenler için hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu kontrol edilecektir. Bu nedenle Tablo 4.23.1, Tablo 4.23.2, Tablo 4.23.3 ve Tablo 4.23.4'te Post Hoc Çoklu karşılaştırma testleri uygulanacaktır. Post Hoc çoklu karşılaştırma testi uygulanırken genelde normallik varsayımı ve varyans homojenliğinin ihmalleri durumu üzerine çalışmıştır. Ortaya konulan Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testleri normallikten küçük sapmalar olmasından çok fazla

etkilenmemektedir. Fakat grupların varyanslarının ve örneklem sayılarının eşit olmaması durumu Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testlerini etkilemektedir. Hangi durumda hangi testin uygulanacağını belirten çizelge aşağıda yer almaktadır.

Anova testinin anlamlı çıkması sonucu hangi değişkenler arasında ilişki olup olmadığı öğrenmek için levene test sonucunda; varyansların eşit örneklem sayısının eşit olmaması dikkate alınarak LSD testi kullanılmıştır.

Bu durumda her bir değişken için ayrı ayrı Post Hoc Çoklu karşılaştırma uygulanarak;

Tablo 4.23.1. Akademik Durumun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
.160		3	140	.923
(I) Akademik Durumu (LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
Başarılı (Taktir-Teşekkür)	Orta Düzey (Zayıfsız)	-.070	.394	.859
	Başarısız (Bir ya da İki Zayıf)	-.218	.387	.574
	Çok Başarısız (Üç ve daha fazla zayıf)	-.750*	.372	**.046**
Orta Düzey (Zayıfsız)	Başarılı (Taktir-Teşekkür)	.070	.394	.859
	Başarısız (Bir ya da İki Zayıf)	-.148	.191	.442
	Çok Başarısız (Üç ve daha fazla zayıf)	-.680*	.159	**.000**
Başarısız (Bir ya da İki Zayıf)	Başarılı (Taktir-Teşekkür)	.218	.387	.574
	Orta Düzey (Zayıfsız)	.148	.191	.442
	Çok Başarısız (Üç ve daha fazla zayıf)	-.532*	.140	**.000**
Çok Başarısız (Üç ve daha fazla zayıf)	Başarılı (Taktir-Teşekkür)	.750*	.372	**.046**
	Orta Düzey (Zayıfsız)	.680*	.159	**.000**
	Başarısız (Bir ya da İki Zayıf)	.532*	.140	**.000**

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.923 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilimi ölçeği;

- Akademik durumu "çok başarısız" (Üç ve daha fazla zayıf) olanlar ile "başarılı" (Taktir-Teşekkür) olanlar arasında (P=0.046<0.05),

- Akademik durumu "çok başarısız" (Üç ve daha fazla zayıf) olanlar ile "orta düzey" (Zayıfsız) olanlar arasında (P=0.000<0.05),

- Akademik durumu “çok başarısız” (Üç ve daha fazla zayıf) olanlar ile “başarısız” (bir ya da iki zayıf) olanlar arasında (P=0.000<0.05) anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Suça sürüklenen çocuklarda “çok başarısız” akademik düzeye sahip olanların şiddet eğilimleri diğerlerine göre daha yüksektir.

Tablo 4.23.2. Madde Kullanımının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
.280		4	139	.891
(I) Madde Kullanımı (LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
Yok	Sigara	-.155	.135	.253
	Sigara ve Alkol	-.529	.476	.269
	Sigara ve Uyuşturucu	-.555*	.187	**.003**
	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	-.734*	.194	**.000**
Sigara	Yok	.155	.135	.253
	Sigara ve Alkol	-.373	.469	.428
	Sigara ve Uyuşturucu	-.400*	.169	**.020**
	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	-.579*	.177	**.001**
Sigara ve Alkol	Yok	.529	.476	.269
	Sigara	.373	.469	.428
	Sigara ve Uyuşturucu	-.026	.487	.957
	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	-.206	.489	.675
Sigara ve Uyuşturucu	Yok	.555*	.187	**.003**
	Sigara	.400*	.169	**.020**
	Sigara ve Alkol	.026	.487	.957
	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	-.180	.219	.413
Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	Yok	.734*	.194	**.000**
	Sigara	.579*	.177	**.001**
	Sigara ve Alkol	.206	.489	.675
	Sigara ve Uyuşturucu	.180	.219	.413

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.891 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilim ölçeği;

- “Hiç madde kullanımı olmayanlar” ile “sigara ve uyuşturucu” kullananlar arasında (P=0.003<0.05),

- “Hiç madde kullanımı olmayanlar” ile “sigara, alkol ve uyuşturucu” kullananlar arasında (P=0.000<0.05),

- “Sadece sigara kullananlar” ile “sigara ve uyuşturucu” kullananlar arasında (P=0.020<0.05),

- “Sadece sigara kullananlar” ile “sigara, alkol ve uyuşturucu” kullananlar arasında (P=0.001<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

“Hiç madde kullanımı olmayanların” şiddet eğilimi, “sigara ve uyuşturucu” kullananlar ile “sigara, alkol ve uyuşturucu” kullananlara göre düşüktür.

“Sadece Sigara kullananların” şiddet eğilimi, “sigara ve uyuşturucu” kullananlar ile “sigara, alkol ve uyuşturucu” kullananlara göre daha düşüktür.

Tablo 4.23.3. Aile Türünün Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
.153		2	141	.858
(I) Aile Türü (LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
Çekirdek (Anne-baba-çocuklar)	Geniş Aile (Anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)	-.342	.188	.072
	Parçalanmış Aile (Boşanmış, Ayrı, Vefat)	-.529*	.145	**.000**
Geniş Aile (Anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)	Çekirdek (Anne-baba-çocuklar)	.342	.188	.072
	Parçalanmış Aile (Boşanmış, Ayrı, Vefat)	-.187	.219	.396
Parçalanmış Aile (Boşanmış, Ayrı, Vefat)	Çekirdek (Anne-baba-çocuklar)	.529*	.145	**.000**
	Geniş Aile (Anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)	.187	.219	.396

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.858 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilim ölçeği;

- “Çekirdek aile” (Anne-baba-çocuklar) ile “parçalanmış aile” (Boşanmış, Ayrı, Vefat) türleri arasında (P=0.000<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

“Parçalanmış Aile” (Boşanmış, Ayrı, Vefat) türünde yaşayan çocukların şiddet eğilimleri “Çekirdek aile” (Anne-baba-çocuklar) türünde yaşayanlara göre yüksektir.

Tablo 4.23.4. Annenin Eğitim Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
5.413		3	140	.451
(I) Annenin Eğitim Durumu LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
Okur-yazar değil	İlkokul mezunu	.220	.129	.091
	Ortaokul mezunu	.545*	.236	**.023**
	Lise mezunu	.656	.397	.101
İlkokul mezunu	Okur-yazar değil	-.220	.129	.091
	Ortaokul mezunu	.325	.250	.197
	Lise mezunu	.436	.406	.284
Ortaokul mezunu	Okur-yazar değil	-.545*	.236	**.023**
	İlkokul mezunu	-.325	.250	.197
	Lise mezunu	.111	.451	.806
Lise mezunu	Okur-yazar değil	-.656	.397	.101
	İlkokul mezunu	-.436	.406	.284
	Ortaokul mezunu	-.111	.451	.806

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.451 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilim ölçeği;

- "Okur-yazar değil" ile "ortaokul mezunu" arasında (P=0.023<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Annesinin eğitim durumu "okur-yazar olmayan" çocukların şiddet eğilimleri, annesi "ortaokul mezunu" olanlara göre yüksektir.

Tablo 4.24. Katılımcıların Demografik Durumlarının Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı)

Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı						
Değişken	**Gruplar**	**Sayı**	**Ort.**	**Std. Sapma**	**Anova Test**	**P**
Baba eğitim Durumu	Okur-yazar değil	34	2.24	.654	3.722	**0.013**
	İlkokul mezunu	77	2.34	.661		
	Ortaokul mezunu	17	2.06	.748		
	Lise mezunu	16	1.75	.683		
	Toplam	144	2.22	.691		
Ebeveyn Tutumu	Demokratik	4	2.25	.500	5.487	**0.000**
	Hoşgörülü	19	1.79	.855		
	İhmalkar	81	2.31	.625		
	Otoriter	17	1.94	.659		
	Demokratik ve Hoşgörülü	6	1.67	.516		
	İhmalkar ve Otoriter	17	2.71	.470		
	Toplam	144	2.22	.691		
Ailenin Gelir Durumu	1500 TL'den az	29	1.90	.817	5.898	**0.001**
	1500-3000 TL	104	2.36	.606		
	3000-4500 TL	6	1.67	.816		
	4500 TL'den fazla	5	1.80	.447		
	Toplam	144	2.22	.691		
Suçta Mükerrerlik	İlk Defa Yargılanıyor	73	2.04	.696	7.871	**0.001**
	İkinci Defa Yargılanıyor	23	2.13	.626		
	Üç veya Daha Fazla Yargılaması Var	48	2.52	.618		
	Toplam	144	2.22	.691		

*Tek yönlü Anova (F Testi) (One-Way ANOVA) uygulanmıştır.

**($P < 0.05$ ise anlamlı bir fark vardır).

Şiddet eğilimi ölçeğinin baba eğitim durumu, ebeveyn tutumu, ailenin gelir durumu ve suçta mükerrerlik değişkenlerine göre aralarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.24'te anlamlı bir farklılık olan değişkenler için hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu kontrol edilecektir. Bu nedenle Tablo 4.24.1, Tablo 4.24.2, Tablo 4.24.3 ve Tablo 4.24.4'te Post Hoc Çoklu karşılaştırma testleri uygulanacaktır. Post Hoc çoklu karşılaştırma testi uygulanırken genelde normallik varsayımı ve varyans homojenliğinin ihmalleri durumu üzerine çalışmıştır. Ortaya konulan Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testleri normallikten küçük sapmalar olmasından çok fazla

etkilenmemektedir. Fakat grupların varyanslarının ve örneklem sayılarının eşit olmaması durumu Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testlerini etkilemektedir.

Tablo 4.24.1. Babanın Eğitim Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
.148		3	140	.931
(I) Babanın Eğitim Durumu (LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
Okur-yazar değil	İlkokul mezunu	-.102	.138	.461
	Ortaokul mezunu	.176	.200	.378
	Lise mezunu	.485*	.204	**.019**
İlkokul mezunu	Okur-yazar değil	.102	.138	.461
	Ortaokul mezunu	.279	.180	.124
	Lise mezunu	.588*	.185	**.002**
Ortaokul mezunu	Okur-yazar değil	-.176	.200	.378
	İlkokul mezunu	-.279	.180	.124
	Lise mezunu	.309	.234	.189
Lise mezunu	Okur-yazar değil	-.485*	.204	**.019**
	İlkokul mezunu	-.588*	.185	**.002**
	Ortaokul mezunu	-.309	.234	.189

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.931 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilim ölçeği;

- "Okur-yazar değil" ile "lise mezunu" arasında (P=0.019<0.05),
- "İlkokul mezunu" ile "lise mezunu" arasında (P=0.002<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Babasının eğitim durumu "lise mezunu" olan çocukların şiddet eğilimleri. babası "okur-yazar olmayanlar" ve babası "ilkokul mezunu" olanlara göre düşüktür.

Tablo 4.24.2. Ebeveyn Tutumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
2.746		5	138	.221
(I) Ebeveyn Tutumları (LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
Demokratik	Hoşgörülü	.461	.354	.195
	İhmalkar	-.059	.329	.859
	Otoriter	.309	.357	.389
	Demokratik ve Hoşgörülü	.583	.415	.162
	İhmalkar ve Otoriter	-.456	.357	.204
Hoşgörülü	Demokratik	-.461	.354	.195
	İhmalkar	-.519*	.164	**.002**
	Otoriter	-.152	.215	.481
	Demokratik ve Hoşgörülü	.123	.301	.684
	İhmalkar ve Otoriter	-.916*	.215	**.000**
İhmalkar	Demokratik	.059	.329	.859
	Hoşgörülü	.519*	.164	**.002**
	Otoriter	.367*	.171	**.034**
	Demokratik ve Hoşgörülü	.642*	.272	**.020**
	İhmalkar ve Otoriter	-.397*	.171	**.022**
Otoriter	Demokratik	-.309	.357	.389
	Hoşgörülü	.152	.215	.481
	İhmalkar	-.367*	.171	**.034**
	Demokratik ve Hoşgörülü	.275	.305	.370
	İhmalkar ve Otoriter	-.765*	.220	**.001**
Demokratik ve Hoşgörülü	Demokratik	-.583	.415	.162
	Hoşgörülü	-.123	.301	.684
	İhmalkar	-.642*	.272	**.020**
	Otoriter	-.275	.305	.370
	İhmalkar ve Otoriter	-1.039*	.305	**.001**
İhmalkar ve Otoriter	Demokratik	.456	.357	.204
	Hoşgörülü	.916*	.215	**.000**
	İhmalkar	.397*	.171	**.022**
	Otoriter	.765*	.220	**.001**
	Demokratik ve Hoşgörülü	1.039*	.305	**.001**

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.931 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilim ölçeği;

- Ebeveyn tutumu "ihmalkâr" olanlar ile "hoşgörülü" olanlar arasında (P=0.002<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- Ebeveyn tutumu “ihmalkâr” olanlar ile “otoriter” olanlar arasında (P=0.034<0.05),

- Ebeveyn tutumu “ihmalkâr” olanlar ile “demokratik ve hoşgörülü” olanlar arasında (P=0.020<0.05),

- Ebeveyn tutumu “ihmalkâr” olanlar ile “ihmalkâr ve otoriter” olanlar arasında (P=0.022<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- Ebeveyn tutumu “ihmalkâr ve otoriter” olanlar ile “hoşgörülü” olanlar arasında (P=0.000<0.05),

- Ebeveyn tutumu “ihmalkâr ve otoriter” olanlar ile “otoriter” olanlar arasında (P=0.001<0.05),

- Ebeveyn tutumu “ihmalkâr ve otoriter” olanlar ile “demokratik ve hoşgörülü” olanlar arasında (P=0.001<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Ebeveyn tutumu “ihmalkâr” olan çocukların şiddet eğilimleri; ebeveyn tutumu “hoşgörülü”, “otoriter”, “demokratik ve hoşgörülü” olanlara göre daha yüksektir.

Ebeveyn tutumu “ihmalkâr ve otoriter” olan çocukların şiddet eğilimleri ise ebeveyn tutumu “hoşgörülü”, “ihmalkâr”, “otoriter”, “demokratik ve hoşgörülü” olanlara göre daha yüksektir.

Tablo 4.24.3. Ailenin Gelir Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
2.782		3	140	.143
(I) Ailenin Toplam Aylık Geliri (LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
1500 TL'den az	1500-3000 TL	-.459*	.138	**.001**
	3000-4500 TL	.230	.295	.437
	4500 TL'den fazla	.097	.319	.762
1500-3000 TL	1500 TL'den az	.459*	.138	**.001**
	3000-4500 TL	.689*	.276	**.014**
	4500 TL'den fazla	.556	.301	.067
3000-4500 TL	1500 TL'den az	-.230	.295	.437
	1500-3000 TL	-.689*	.276	**.014**
	4500 TL'den fazla	-.133	.399	.738
4500 TL'den fazla	1500 TL'den az	-.097	.319	.762
	1500-3000 TL	-.556	.301	.067
	3000-4500 TL	.133	.399	.738

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.143 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilim ölçeği;

- Aile gelir durumu “1500-3000 TL” arasında olanlar ile “1500 TL’den az” olanlar arasında (P=0.001<0.05),

- Aile gelir durumu “1500-3000 TL” arasında olanlar ile “3000-4500 TL” arasında olanlar arasında (P=0.014<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Aile gelir durumu “1500-3000 TL” arasında olan çocukların şiddet eğilimi; aile gelir durumu “1500 TL’den az” olanlar ve “3000-4500 TL” arasında olanlara göre daha yüksektir.

Tablo 4.24.4. Suçta Mükerrerlik Durumunun Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Levene Statistic		**sd1**	**sd2**	**P**
.588		2	141	.557
(I) Suçta Mükerrerlik Durumu (LSD)		**Ortalama Farkları**	**Std. Sapma**	**P**
İlk Defa Yargılanıyor	İkinci Defa Yargılanıyor	-.089	.158	.572
	Üç veya Daha Fazla Yargılaması Var	-.480*	.123	**.000**
İkinci Defa Yargılanıyor	İlk Defa Yargılanıyor	.089	.158	.572
	Üç veya Daha Fazla Yargılaması Var	-.390*	.167	**.021**
Üç veya Daha Fazla Yargılaması Var	İlk Defa Yargılanıyor	.480*	.123	**.000**
	İkinci Defa Yargılanıyor	.390*	.167	**.021**

**Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Levene Test istatistiği sonucuna göre P =0.557 >0.05 olduğundan varyanslar homojendir diyebiliriz. Buna göre uygulanan LSD testine göre şiddet eğilim ölçeği;

- Suçta mükerrerlik durumu "üç veya daha fazla yargılaması var" olanlar ile "ilk defa yargılanıyor" olanlar arasında (P=0.000<0.05),
- Suçta mükerrerlik durumu "üç veya daha fazla yargılaması var" olanlar ile "ikinci defa yargılanıyor" olanlar arasında (P=0.021<0.05), anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Suçta mükerrerlik durumuna göre "üç veya daha fazla yargılaması var" olan çocukların şiddet eğilimi; "ilk defa yargılanıyor" ve "ikinci defa yargılanıyor" olanlara göre daha yüksektir.

Tablo 4.25. Katılımcıların Demografik Durumlarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı						
Değişken	**Gruplar**	**n**	**Ort.**	**Std. Sapma**	**T Test**	**P**
Yaş	12-15 yaş arası	60	1.45	0.622	0.426	0.515
	16-18 yaş arası	84	1.39	0.602		
Cinsiyet	Erkek	129	1.43	0.623	4.469	0.360
	Kadın	15	1.27	0.458		
Aile İçinde Sözel Şiddet Var Mı?	Hayır	66	1.29	0.548	8.537	**0.004**
	Evet	78	1.53	0.639		
Aile İçinde Fiziksel Şiddet Var Mı?	Hayır	73	1.26	0.528	12.645	**0.001**
	Evet	71	1.58	0.647		
Ailede Madde Kullanım Öyküsü	Hayır	108	1.36	0.538	15.261	**0.000**
	Evet	36	1.58	0.770		
Arkadaş Madde Kullanım Öyküsü	Hayır	55	1.36	0.557	2.53	0.114
	Evet	89	1.45	0.640		
Suça Karışma Derecesi	Kendim İşledim	111	1.41	0.595	0.405	0.526
	Suç İşleyene Yardım Ettim	33	1.42	0.663		
Aile Suça Karışma Öyküsü	Hayır	74	1.46	0.645	2.402	0.123
	Evet	70	1.37	0.569		
Arkadaş Suça Karışma Öyküsü	Hayır	24	1.38	0.576	0.521	0.472
	Evet	120	1.43	0.617		

*Bağımsız örnek t testi (Independent-Sample T Test) uygulanmıştır.

**($p < 0.05$ ise anlamlı bir fark vardır).

Bağımsız örnek t testi sonucuna göre, Rosenberg benlik saygısı ölçeğinin yaş, cinsiyet, arkadaş madde kullanımı, suça karışma derecesi, aile suça karışma öyküsü, arkadaş suça karışma öyküsü değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın aile içinde sözel şiddet, aile içinde fiziksel şiddet, ailede madde kullanım değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Elde edilen verilere göre aile içinde sözel ve fiziksel şiddete maruz kalan çocukların benlik saygısı düzeyleri, sözel ve fiziksel şiddete maruz kalmayanlara göre daha düşüktür. Benzer şekilde ailede madde kullanım öyküsü olan çocukların benlik saygısı düzeyleri, ailede madde kullanım öyküsü olmayanlara göre daha düşüktür.

Tablo 4.26. Katılımcıların Demografik Durumlarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı)

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı						
	Gruplar	**Sayı**	**Ort.**	**Std. Sapma**	**Anova Test**	**P**
Eğitim Durumu	Okula Gitmemiş	76	1.50	0.663	1.445	0.232
	İlkokul	1	1.00	0.000		
	Ortaokul	19	1.21	0.419		
	Lise	48	1.38	0.570		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Akademik Durum	Başarılı (Taktir-Teşekkür)	3	1.00	0.000	1.003	0.394
	Orta Düzey (Zayıfsız)	19	1.26	0.452		
	Başarısız (Bir ya da İki Zayıf)	26	1.46	0.647		
	Çok Başarısız (Üç ve daha fazla zayıf)	96	1.45	0.630		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Madde Kullanım Durumu	Yok	35	1.34	0.482	1.768	0.139
	Sigara	71	1.34	0.533		
	Sigara ve Alkol	2	1.50	0.707		
	Sigara ve Uyuşturucu	19	1.58	0.769		
	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	17	1.71	0.849		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Aile Türü	Çekirdek (Anne-baba-çocuklar)	104	1.40	0.566	0.330	0.719
	Geniş Aile (Anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)	14	1.36	0.633		
	Parçalanmış Aile (Boşanmış, Ayrı, Vefat)	26	1.50	0.762		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	1	1.00	0.000	1.766	0.175
	2-4 Kardeş	23	1.22	0.422		
	5 ve daha fazla	120	1.46	0.634		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Göç Durumu	Hayır	131	1.44	0.621	2.197	0.115
	Evet	5	1.60	0.548		
	Bilmiyorum	8	1.00	0.000		
	Toplam	144	1.42	0.609		

*Tek yönlü Anova (F Testi) (One-Way ANOVA) uygulanmıştır.

**($P < 0.05$ ise anlamlı bir fark vardır).

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre Rosenberg benlik saygısı ölçeğinin; eğitim durumu, akademik durum, madde kullanım durumu, aile türü, kardeş sayısı, göç durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenemez.

Tablo 4.27. Katılımcıların Demografik Durumlarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Üzerindeki Etkisi (Devamı)

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı						
	Gruplar	**Sayı**	**Ort.**	**Std. Sapma**	**Anova Test**	**P**
Anne Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	93	1.48	0.653	2.253	0.085
	İlkokul mezunu	39	1.33	0.530		
	Ortaokul mezunu	9	1.00	0.000		
	Lise mezunu	3	1.67	0.577		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Baba eğitim Durumu	Okur-yazar değil	34	1.35	0.597	1.297	0.278
	İlkokul mezunu	77	1.49	0.641		
	Ortaokul mezunu	17	1.41	0.618		
	Lise mezunu	16	1.19	0.403		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Ebeveyn Tutumu	Demokratik	4	1.25	0.500	0.466	0.801
	Hoşgörülü	19	1.26	0.452		
	İhmalkar	81	1.44	0.612		
	Otoriter	17	1.41	0.618		
	Demokratik ve Hoşgörülü	6	1.33	0.516		
	İhmalkar ve Otoriter	17	1.53	0.800		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Ailenin Gelir Durumu	1500 TL'den az	29	1.41	0.628	0.358	0.784
	1500-3000 TL	104	1.43	0.619		
	3000-4500 TL	6	1.17	0.408		
	4500 TL'den fazla	5	1.40	0.548		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Suçu Kiminle İşlediği	Tek Başıma	59	1.42	0.593	0.067	0.935
	Arkadaşlarım ile birlikte	61	1.43	0.670		
	Çete ile birlikte	24	1.38	0.495		
	Toplam	144	1.42	0.609		
Suçta Mükerrelik	İlk Defa Yargılanıyor	73	1.38	0.543	0.378	0.686
	İkinci Defa Yargılanıyor	23	1.39	0.583		
	Üç veya Daha Fazla Yargılaması Var	48	1.48	0.714		
	Toplam	144	1.42	0.609		

*Tek yönlü Anova (F Testi) (One-Way ANOVA) uygulanmıştır.

**(P < 0.05 ise anlamlı bir fark vardır).

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre Rosenberg benlik saygısı ölçeğinin anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, ebeveyn tutumu, ailenin gelir durumu, suçu kiminle işlediği ve suçta mükerrerlik değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenemez.

4.7. Araştırma Ölçeklerinin Değerlendirilmesi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin değerlendirilmesi Tablo 4.28, Tablo 4.29 ve Tablo 4.30'da yapılmıştır.

Tablo 4.28. RBSÖ ve ŞEÖ Alınan Puanların Ortalamaları ve Min-Max Değerler

Ölçekler	n	Minimum Değer	Maximum Değer	Ortalama/Ss
RBSÖ Puanı	144	0.17	5.83	1.78±1.18
ŞEÖ Puanı	144	22	79	53.80±13.74

Tablo 4.28'e göre araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların RBSÖ'de aldıkları puanların ortalaması 1.78 (n=144) iken alınan minimum puan 0.17, maximum puan ise 5.83'tür. ŞEÖ'de alınan puanların ortalaması ise 53.80 (n=144) iken alınan minimum puan 22, maximum puan 79'dur.

Tablo 4.29. Katılımcıların RBSÖ Puanlarına Göre Dağılımları

	RBSÖ	
Kategori	**Katılımcı sayısı (n)**	**Yüzde (%)**
Yüksek	93	64.6
Orta	42	29.2
Düşük	9	6.3
Toplam	144	100.0

Tablo 29'a göre suça sürüklenen 144 çocuğun %64.6'sının (n=93) yüksek benlik saygısı düzeyine, %29.2'sinin (n=42) orta benlik saygısı düzeyine, %6.3'ünün (n=9) ise düşük benlik saygısı düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Buna göre araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların çoğunun benlik saygısı düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.30. Katılımcıların ŞEÖ Puanlarına Göre Dağılımları

	ŞEÖ	
Kategori	**Katılımcı sayısı (n)**	**Yüzde (%)**
Düşük	22	15.3
Orta	69	47.9
Yüksek	53	36.8
Toplam	144	100.0

Tablo 4.30'a göre araştırmaya katılmış olan suça sürüklenen çocukların ŞEÖ'den aldıkları puanlara göre şiddet eğilim düzeyleri belirlenmiştir. Buna göre suça sürüklenen 144 çocuğun; %15.3'ünün (n=22) şiddet eğilim düzeyinin düşük, %47.9'unun (n=69) şiddet eğilim düzeyinin orta, %36.8'inin (n=53) ise şiddet eğilimi düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır.

4.8. Korelasyon Analizi

Araştırmaya katılan suç sürüklenmiş çocukların Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı arasındaki korelasyon analizi Tablo 4.31'de verilmiştir. Suç Türlerinin RBSÖ ve ŞEÖ Puanlarına Göre Korelasyonu da Tablo 4.32'de verilmiştir.

Tablo 4.31. Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı Arasındaki Korelasyon

Correlations			
		Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı
Şiddet Eğilimi Ölçeği Puanı	Pearson Correlation	1	-.151
	Sig. (2-tailed)		.071
	N	144	144
Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanı 2	Pearson Correlation	-.151	1
	Sig. (2-tailed)	.071	
	N	144	144

* Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçlarına göre P=0.071>α=0.01 olduğundan değişkenler arasında önemli düzeyde ilişki olduğu söylenemez. Suça sürüklenen çocuklarda şiddet eğilim ölçeği ile benlik saygısı ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 4.32. Suç Türlerinin RBSÖ ve ŞEÖ Puanlarına Göre Korelasyonu

Suç Çeşidi	Suç Türü	RBSÖ Puanı	ŞEÖ Puanı	r	P[a]
Cana Karşı (n:73, %50.7)	Cinsel İstismar	1.86±1.09	53.77±8.75	0.326	0.139
	Yaralama	1.12±0.72	60.31±13.71	0.227	0.455
	Adam Öldürme	1.22±0.63	61.27±18.06	-0.059	0.864
	Uyuşturucu	3.30±1.69	60.18±7.50	0.609	**0.009**
	Terör örgütüne üye olma ve propaganda	0.99±0.72	44.90±18.75	0.177	0.626
Mala Karşı (n:71, %49.3)	Yağma ve Gasp	1.86±1.15	53.67±6.59	-0.062	0.807
	Hırsızlık	1.68±0.83	50.34±15.05	0.021	0.882

A:Pearson Correlation Test

Gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçlarına göre uyuşturucu suçuna sürüklenen çocuklarda benlik saygı düzeyleri ile şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Uyuşturucu suçuna sürüklenen çocuklarda benlik saygısı azaldıkça şiddet eğilimi artmaktadır. Diğer suç çeşitlerinde ise anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

4.9. ŞEÖ ve RBSÖ İle İlişkili Bulunan Değişkenlerin Lojistik Regresyon Analizi

Varyans analizi ve t-test sonuçlarına göre anlamlı fark tespit edilen değişkenler ikili lojistik regresyon ile analiz edildi. ŞEÖ ve RBSÖ ile ilişkili bulunan değişkenlerin lojistik regresyon analiz sonuçları Tablo 4.33 ve 4.34'te verilmiştir.

Tablo 4.33. ŞEÖ İle İlişkili Bulunan Değişkenlerin Lojistik Regresyon Analizi

	B (Katsayı)	SE	Odds Oranı	%95 Güven Aralığı		p
Sabit	-2.267	0.719	0.104			0.002
Akademik (Başarısız)	1.430	0.544	4.180	1.438	12.150	**0.009**
Madde Kullanımı						0.522
Madde Kullanımı (Yalnızca sigara)	-0.092	0.539	0.912	0.317	2.625	0.865
Madde Kullanımı (Sigara ile birlikte alkol ve/veya uyuşturucu)	0.542	0.684	1.719	0.450	6.573	0.429
Aile türü (Parçalanmış)	1.372	0.607	3.942	1.201	12.947	**0.024**
Anne eğitimi (okuryazar değil)	0.146	0.467	1.157	0.463	2.891	0.756
Baba eğitimi (okuryazar değil)	-0.654	0.523	0.520	0.186	1.450	0.211
Ebeveyn tutumu (İhmalkar ve/veya otoriter)	0.084	0.615	1.088	0.326	3.628	0.891
Aile İçinde Fiziksel Şiddet (Var)	1.372	0.453	3.943	1.621	9.589	**0.002**
Aile gelir durumu (1500'den düşük)	-1.327	0.601	0.265	0.082	0.861	**0.027**
Suçta mükerrerlik (2 ve daha fazla)	-0.381	0.523	0.683	0.245	1.904	0.466

N=144, R^2 =0.339 (Nagelkerke)
p<0.05 anlamlı kabul edilmiştir.

ŞEÖ ile ilişkili bulunan değişkenlerin regresyon analizine göre: Akademik başarısızlık, parçalanmış aile yapısı ve aile içinde fiziksel şiddet varlığı ŞEÖ ölçeği sonucunu yüksek olması yönünde etkilerken, ailenin gelir durumunun 1500'den az olması ŞEÖ sonucunun düşük ve orta olması yönünde etkili olmaktadır. Regresyon analizine göre;

- Akademik başarısızlığın ŞEÖ'yü etkilediği tespit edilmiştir (P=0.009<0.05 / Odss Oranı=4.18). Akademik olarak başarısız olan çocukların şiddet eğilimleri, başarılı ve orta düzey başarılı olanlara göre 4.18 kat daha fazladır.

- Parçalanmış aile türü yapısına sahip olanların ŞEÖ'yü etkilediği tespit edilmiştir (P=0.024<0.05 / Odss Oranı=3.94). Parçalanmış aile yapısına sahip olan çocukların şiddet eğilimleri, çekirdek ve geniş aile yapısına sahip olanlara göre 3.94 kat daha fazladır.

- Aile içinde fiziksel şiddetin varlığı ŞEÖ'yü etkilediği tespit edilmiştir (P=0.002<0.05 / Odss Oranı=3.94). Aile içinde fiziksel şiddete maruz kalan çocukların şiddet eğilimleri, maruz kalmayanlara göre 3.94 kat daha fazladır.

- Aile gelir durumu 1500 TL'den düşük olanların ŞEÖ'yü etkilediği tespit edilmiştir (P=0.027<0.05 / Odss Oranı=0.26). Aile gelir durumu 1500 TL'den az olan çocukların şiddet eğilimleri, 1500 TL'den yüksek olanların %26'sı kadardır. Ailenin gelir durumunun 1500'den az olması ŞEÖ sonucunun düşük ve orta olması yönünde etkilemektedir.

Tablo 4.34. RBSÖ İle İlişkili Bulunan Değişkenlerin Lojistik Regresyon Analizi

	B (Katsayı)	**SE**	**Odds oranı**	**%95 Güven Aralığı**		
						p
Sabit	1.429	0.324	4.174			<0.001
Aile İçinde Fiziksel Şiddet (Var)	-1.060	0.415	0.346	0.154	0.781	**0.011**
Aile İçinde Sözel Şiddet (Var)	-0.516	0.421	0.597	0.262	1.361	0.220
Ailede Madde Kullanım (Var)	0.159	0.437	1.172	0.498	2.757	0.717
N=144, R^2 =0.123 (Nagelkerke)						
p<0.05 anlamlı kabul edilmiştir.						

RBSÖ ile ilişkili bulunan değişkenlerin regresyon analizine göre: Aile içinde fiziksel şiddetin varlığı RBSÖ sonucunun yüksek olması yönünde etkili olmaktadır. Regresyon analizine göre;

- Aile içinde fiziksel şiddetin varlığı RBSÖ'yü etkilediği tespit edilmiştir (P=0.011<0.05 / Odss Oranı=0.34). Aile içinde fiziksel şiddete maruz kalan çocukların benlik saygısı düzeyleri, maruz kalmayanların %34'ü kadardır. Ailede fiziksel şiddetin varlığı çocuklardaki benlik saygısını 0.34 oranında düşürmektedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, 12-18 yaş aralığında yer alan ve suça sürüklenen çocukların profilleri belirlenmiş, çocukların demografik bilgileri açısından, benlik saygıları ve şiddet eğilimleri karşılaştırılarak ele alınmıştır. Çocukları suça iten neden ve durumların belirlenmesi, gerekli önlemlerin alınması, çocuk suçluluğunu önleme programlarının geliştirilmesi ve toplumsal duyarlılığın arttırılması açısından önem arz etmektedir. Suça sürüklenen çocukların demografik bilgilerine göre şiddet eğilimleri ve benlik saygı durumlarının incelendiği çalışmada, suça sürüklenen çocuklardaki benlik saygısı ve şiddet eğilimi arasındaki anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı test edilmiş ve benlik saygısı ile şiddet eğiliminin çocuklardaki suça sürüklenme nedenleri belirlenerek, sorunların engellenmesine yönelik yeni bakış açıları ortaya konulması ve literatüre katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Çocuklarda sosyalleşme sürecinin sağlıklı olması bakımından aile faktörünün birincil derece etkisi olduğu bilinmektedir (221). Bu sebeple, çocuklarda veya ergenlerde olumsuz davranış gelişiminin belirlenmesinde, aile faktörü en çok araştırılan konuların başında gelmektedir. Bu çalışmada da suça sürüklenmiş çocuklarda ailelerinin özellikleri ve tutumları incelenmiştir.

Araştırmada suça sürüklenen çocukların ailelerinin fazla sayıda çocuk sahibi olduğu, araştırmaya katılanların %83.3'ünün 5 ve 5'den fazla çocuğa sahip olduğu tespit edilmiştir. Suça sürüklenen çocuklar ile ilgili yapılan diğer araştırmalarda da benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Yavuzer 1986 yılında yaptığı çalışmada aile içindeki çocuk sayısı arttıkça suç işleme oranlarında artışın olduğunu ortaya koymuştur (31). Ok 1989 yılında yaptığı araştırmada, suça sürüklenmiş çocukların çoğunlukla dört ve daha fazla kardeşe sahip olduğunu saptamıştır (225). Benzer şekilde yapılan araştırmanın bulguları Sevük'ün 1998 yılında, Börekçi'nin de 2012 yılında yaptıkları araştırmalarında da suça sürüklenmiş çocukların ailelerinin üç veya üçten daha fazla çocuğa sahip olduğu ortaya çıkmıştır (56, 226). Çalışmamızdan elde edilen bulgular ile her iki araştırmanın sonucu da tutarlılık göstermektedir. Suça sürüklenen çocukların kardeş sayılarının fazla olması, ailelerde ebeveyn ilgisinin daha fazla çocuğa bölünmesine, bu durumunda çocukların suça sürüklenmesine neden olabileceği

söylenebilir. Bir diğer neden ise kalabalık ve çocuk sayısının fazla olduğu evlerde kişiler arası çatışma, hayal kırıklıkları, rahatsızlık ve yaşanan engellenmelerin artmasıdır. Bu durumdan kaynaklı olarak kalabalık ve çocuk sayısının fazla olduğu evlerde yetişen çocukların suça sürüklenme riskinin artacağı düşünülmektedir (5). Bu nedenlere ek olarak çocuk sayısının fazla olduğu ailelerin, etkili disiplin yöntemlerini kullanmada yetersiz kalması da çocukların suça sürüklenmesinde önemli rol oynamaktadır. Kalabalık ailelerde çocuğa karşı ilginin ve desteğin verilmesi ile yeterince denetimin sağlanması zorlaşmaktadır. Ayrıca çocuk sayısının fazla olduğu ailelerde olumsuz rol model olan ve yıkıcı davranışlarda bulunan bir çocuğun diğer kardeşleri etkilemesi mümkündür. Buna bir tür bulaşma etkisi de denilebilir. Özellikle ergen yaşta olan aile üyesinin yaşça daha küçük olan aile üyesine karşı model olma olasılığının yüksek olduğu düşünülmektedir (6). Araştırmamızda, suça sürüklenen çocuklarda kardeş sayısı ile şiddet eğilimi ve benlik saygısı arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Araştırmada suça sürüklenmiş olan çocukların ailelerinin ekonomik olarak düşük düzeye sahip oldukları tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre suça sürüklenmiş olan çocukların ailelerinin aylık gelirinin çoğunlukla (%92.3'ünün) 3000 TL'nin altında olduğu görülmüştür. Bu konuda Kocadaş'ın 2007, Avcı'nın 2008, Karakuş'un 2012, Şahinli'nin 2012 ve Şengül'ün 2012 yıllarında yaptıkları araştırmalarda suça sürüklenen çocukların düşük ekonomik koşullara sahip ailelerden geldiğini ortaya konmuştur (227-231). Metron'a göre düşük ekonomik koşullara sahip bireyler kendilerini yüksek ekonomik koşullu bireylerle eşitlemek için illegal yolları denemektedirler (12). Bu durum, yoksul ailelerin çocuklarının suça sürüklenme sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bir başka görüşe göre ekonomik düzeyin düşük olması ebeveynlerin çocuklara karşı davranışlarını da etkilemektedir. Bu durum ebeveynlerin uygun olmayan disiplin yöntemlerine yönelmesine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenler çocuğun suça sürüklenmesine dolaylı yönden neden olmaktadır (6).

Yoksul ailelerde çocukların eğitim durumu ve akademik başarısı çoğunlukla önemsenmemektedir. Küçük yaşta çocukların çalışıp aile ekonomisine katkıda bulunması beklenir. Bu iş ortamları çocukların zararlı alışkanlıklar edinmesine yol açabilir. Okula gitmeyen çocuk işte ve sokaklarda zaman geçirmektedir. Sokağın zararlı etkileri arasında bulunan uyuşturucu ile tanışma, hırsızlık ve şiddet gibi davranışlar sergilemesine ve suça sürüklenmesine neden olabilmektedir (13).

Araştırmamızda, suça sürüklenen çocukların ailelerinin gelir durumları ile şiddet eğilimi arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Gelir durumu düşük olan ailelerin çocuklarında şiddet eğiliminin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuç diğer araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Ekonomik koşullar bireylerin yaşamlarını etkileyen önemli bir faktör olmasının yanında benlik saygısının gelişimi açısından da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bireylerin gelir seviyesinin yüksek olması onların yaşam kalitesini yükseltirken çocukların benlik saygısı düzeylerinin de yüksek olmasına sebep olabilmektedir. Sosyoekonomik düzeyin artması benlik saygısını artırmakta, sosyoekonomik düzeyin azalması ise kişiye eksiklik hissettirmekte ve benlik saygısını azaltmaktadır (157). Sosyoekonomik düzeyin benlik saygısı üzerinde etkisi olduğunu belirten diğer çalışmalara karşın; araştırma bulgularımızdan elde edilen sonuçlara göre suça sürüklenen çocuklarda, ailenin gelir durumu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Çalışmada suça sürüklenen çocukların anne-babalarının eğitim durumlarının düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırma verilerine göre suça sürüklenen çocukların annelerinin büyük bir kısmın okur-yazar değil (%64.6) ve ilkokul mezunu (%27.1) bireylerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocukların babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında da benzer sonuçların olduğu görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların babalarının büyük çoğunluğu okur-yazar değil (%23.6) ve ilkokul mezunu (%53.5) bireylerden oluştuğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre suça sürüklenen çocukların babalarının eğitim durumlarının, annelerinin eğitim durumlarına kıyasla biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin gelir durumu ile çocukların suça sürüklenme sebeplerini araştıran çalışmalarda çoğunlukla suça sürüklenmiş çocukların ebeveynlerinin eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Yapılan bu araştırmalarda ayrıca bizim çalışmamızı destekler şekilde suça sürüklenmiş çocukların annelerinin babalarına oranla daha düşük eğitim seviyesinde olduğu belirlenmiştir (4, 7, 9-11). Eğitim seviyesi düşük ebeveynlerin yetiştirdiği çocukların suça sürüklenmesinin nedenleri değerlendirildiğinde bu nedenlerden birinin okuma yazma bilmeyen veya okuma yazması olup da hiçbir şey okumayan ebeveynlerin çocuk eğitimlerinin hiçbir temelle uymamasıdır. Genellikle bu tür ailelerde çocuklar, gelenek ve görenekler gibi alışılagelmiş yöntemlerle eğitilirler. Okuma yazma bilmeyen ebeveynlerin çocuklarını tanımak, onları yönlendirmek ve iyi

bir şekilde yetiştirmek için hiçbir bilimsel dayanakları yoktur. Bu durumda olan eğitimsiz aileler, çocuklarının suça sürüklenmesini dolaylı olarak etkilemektedirler (14).

Araştırmamızda, suça sürüklenen çocukların anne-babalarının eğitim durumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyleri düşük olan ebeveynlerin çocuklarının şiddet eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Suça sürüklenen çocukların ebeveynlerinin çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olduğu, eğitim düzeyleri düşük olan ebeveynlerin çocuklarının da şiddet eğilimlerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Eğitim seviyesi düşük olan ebeveynler çocuklarını bilimsel dayanaktan uzak yöntemlerle eğitirler ve şiddet gibi alışılagelmiş tekniklerle disipline etmeye çalışırlar. Bu alışılagelmiş tekniklerden şiddetin, diğer davranışlar gibi öğrenildiği ve bu öğrenmede dışsal etkenlerin (aile, çevre vb gibi) önemli olduğu bilinmektedir. Ebeveynlerden kaynaklı eğitimsizlik ve yanlış eğitme stilleri, çocuklarda öğrenme yoluyla şiddet davranışını arttırmakta ve çocukların suça sürüklenmesine yol açmaktadır (14, 215). Araştırmamızda elde edilen bulgular literatür ile tutarlılık göstermektedir.

Çocukların suça sürüklenmesinde ailenin yapısı da oldukça önemlidir. Çocuk ailesini rol model olarak almaktadır. Aileden biri veya birkaçının suça karışmış olmaları, alkol veya uçucu-uyuşturucu madde bağımlısı olmaları, aile içerisinde suçun bir meslek olarak algılanması ve çocuğa o yönde öğretilmesi de çocuğun suça sürüklenmesine etki eden ailesel nedenlerdendir (73). Araştırmada suça sürüklenmiş çocukların ailelerinde ve çevrelerinde suç işleme öyküsünün bulunduğu ve çoğunluğunun ailesinin göç etmemiş olduğu belirlenmiştir. Avcı'nın 2008 yılında yapmış olduğu araştırmada suça sürüklenen çocukların ailelerinin bizim araştırmamıza benzer şekilde suç öyküsünün bulunduğunu belirlerken, çalışmamızdan farklı olarak suça sürüklenmiş çocukların bu durumlarında ailelerinin göç etmiş olmalarının sebep olduğunu tespit etmiştir (228). Seyhan ve Zincir'in 2009 yılında yaptıkları çalışmada suça sürüklenmiş çocukların çoğunluğunun çevresinde ve ailesinde suç işleyen bireyler olduğunu belirlemiştir (235).

Şiddetin kaynaklarından biri bireyin içinde bulunduğu aile ve çevredir. Yasaların ihlalinin yaşam biçimi haline geldiği bir ortamda yetişen çocuğun yasalara uygun davranmayacağı, daha çok şiddet içeren eylemler göstermesi olasıdır (207). Seatles ve arkadaşlarına göre bireyin benlik saygısı gelişiminde ve kişiliğinin oluşmasında yetiştiği ortam ve aile koşulları oldukça önemlidir (150). Yasaların ihlalinin bulunduğu bir aile

ve çevre düzeni içinde bulunan çocukların yasalara uygun davranmayıp daha çok şiddet işleyebileceği, bireyin benlik saygısında ailenin tutumunun, yapısının ve koşullarının, çocuğun yetiştiği ortamın benlik saygısı üzerinde önemli etkilerinin bulunduğunu belirten diğer araştırmaların aksine yaptığımız araştırmada, suça sürüklenen çocukların aile ve arkadaş çevresinde suça karışma öyküleri ile şiddet eğilimi ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.

Çocukların aldıkları eğitim ile suç işleme eğilimi arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu bilinmektedir (35). Çocukların eğitim düzeyleri düştükçe suça yönelmeleri artmakta, tersine eğitim seviyeleri yükseldikçe suça sürüklenme azalmaktadır. Araştırmada suça sürüklenmiş çocukların çoğunluğunun okula gitmemiş veya okulu terk etmiş oldukları belirlenmiştir. Öztürk 2007 yılında yaptığı araştırmada çalışmaya katılan suç işlemiş çocukların sadece 2.4'ü ilköğretimden mezun durumdayken, diğerleri bu seviyenin altında bir eğitim düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (232). Benzer şekilde Örter, 2018 yılında yapmış olduğu çalışmasında suça sürüklenen çocukların yarıdan fazlasının eğitimi terk ettiklerini tespit etmiştir (233). Kılıç ve Güngör Aytar, 2019 yılında yaptıkları çalışmada tutuklu durumdaki gençlerin çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğunu tespit etmişlerdir (234). Çocukların suç işlemeleri ile eğitimlerin kesilmesi arasındaki sebep sonuç ilişkisinde değişimler de yaşanabilmektedir. Çocuk eğitim seviyesi düşük olduğu için suça sürüklenmiş olabileceği gibi, suç işlediği için eğitiminin kesilmiş olması da söz konusu olabilmektedir.

Dünyanın birçok ülkesinde yapılan çalışmalarda suç işleyen çocukların mala karşı işledikleri suçların çoğunlukta olduğu, çocukların işledikleri suçlar arasında gasp ve cinayet az durumdayken, tecavüz, soygun ve hırsızlık daha yüksek seviyede olduğu bilinmektedir (78). Araştırmada cana karşı suç işleyen çocukların sayıca fazla olduğu görülmekle birlikte çoğunluğunun hırsızlık suçu işledikleri belirlenmiştir. Almanya'da yapılan araştırmalarda gençliğin yaklaşık olarak %20'sinin şiddet ihtiva eden suçlara katılmış olduğu belirlenmiştir (49). Çakalöz ve arkadaşları 2016 yılında yapmış oldukları çalışmada suça sürüklenmiş çocukların çoğunlukla mala karşı suç işlediklerini tespit etmişlerdir (236).

Ebeveynlik tarzı, aile bireyleri arasındaki ilişki şekli ve ailenin yapısı çocukta oluşacak benlik saygısı düzeyi üzerinde oldukça etkilidir (131). Yapılan araştırmalarda yaşamın ilk dönemlerinde ailenin çocuğun benlik saygısı düzeyine etkilerinin olduğunu

ortaya koymaktadır (147). Çalışmamızda suça sürüklenen çocukların %20.2'sinin ebeveynleri demokratik, hoşgörülü ve demokratik-hoşgörülü iken, %79.8'inin ebeveynleri ihmalkâr, otoriter ve ihmalkâr-otoriter bir yapıya sahiptirler. Yapıcı ve Taştepe'nin 2013 yılında yapmış oldukları çalışmada aile ortamının birlik ve beraberlik odaklı olmasının çocuklarda benlik saygısı düzeyini olumlu yönde etkileyeceğini tespit etmişlerdir (236). Ailenin çocuğa sağlayacağı yaşam alanının toplumsal yapıya ve aile kültürüne uygun olması, çocukların bugünkü yaşamlarının yanında gelecekteki yaşamlarının da olumlu yönde şekillenmesini sağlayabilecektir. İhmalkâr aile yapısı, çocuğun hangi ruh halinde olduğunu bilmeyen, onun sorunlarını öğrenerek çözüm bulmaya çalışmayan ebeveynler çocuklarını günlük yaşam mücadelesi içerisinde yalnız bırakmaktadırlar. Yalnız kalan çocuğun geleceği hakkında doğru karar vermesini beklemek zorken; aynı zamanda çocuğun istenmeyen sosyal gruplara katılması ile kendine olduğu kadar topluma da zararlı bir birey haline gelmesine sebep olabilecektir.

Aile çevresi ile etkileşimde olmak benlik saygısı gelişiminde ilk sırada kabul edilmektedir. Anne-babanın şiddet, madde kullanımı gibi olumsuz davranışları ve çocuklarına destek olmamaları çocuklarda düşük benlik saygısına sebep olur (139). Çalışmamızda, aile içinde sözel şiddet, aile içinde fiziksel şiddet, ailede madde kullanım durumları ile çocukların benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Lök ve arkadaşlarının 2016 yılında yaptıkları çalışmada aile içi şiddetin çocuk üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında şiddet uygulayan ebeveynlerin bulunduğu ailelerde çocuğun ruh sağlığının ve kişilik gelişiminin olumsuz yönde etkilendiğini vurgulamışlardır (237). Aile içerisinde şiddet uygulanması bir yandan düşük benlik saygısı ile çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilerken, diğer yandan belki de daha önemli olarak çocuğun gelecek yaşamında da şiddeti benimseyen bir yapıya gelmesini sağlayabilir. Şiddet hareketlerini içselleştiren çocuk, daha sonraki yaşam evrelerinde kendisi de şiddet uygulamayı doğal bir durum olarak görebilir.

Şiddet olgusunu tek bir sebebe bağlı olarak açıklamak oldukça zordur. Psikolojik, toplumsal ve ekonomik boyutların şiddet olaylarında önemli bir etkileri bulunmaktadır (206). Şiddetin kaynağı çoğunlukla üç temel nedene bağlanmaktadır. Bu nedenlerden biri aile, ikincisi çevre, üçüncüsü ise medyadan etkilenen kamuoyudur (207). Çocukların ilk çevrelerinin aileleri olduğu düşünüldüğünde aile tutum ve davranışlarının çocukların şiddet eğilimi içerisinde olmalarında ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Çalışmamızda, aile içinde fiziksel şiddet durumu, akademik durum,

madde kullanım durumu, aile türü, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, ebeveyn tutumu, ailenin gelir durumu ile çocukların şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Afşin ve Öğretir Özçelik'in 2018 yılında yaptıkları çalışmada suça sürüklenen çocuklar ile suça sürüklenmeyen çocukların aile algıları ve aile tutumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında suça sürüklenen anne ve baba tutumları ile bağlanma stilleri açısından anlamlı farklılıklar olduğunu tespit etmişlerdir (238). Aile içerisinde yaşananlar, ailenin ekonomik ve sosyal yapısı gibi birçok etken çocukların suça karşı eğilimlerini etkileyebilmektedir. Ailenin ev içerisindeki tutum ve davranışlarına dikkat etmeyerek, yaşanan olumsuzlukları çocuğa yansıtmaları çocukların şiddet eğilimi içerisinde olmalarına sebep olabilecektir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Araştırma sonucunda suça sürüklenmiş çocukların, ailelerinin gelir düzeylerinin düşük olduğu, çocuklarının ebeveynlerinin eğitim düzeyinin düşük olduğu, çoğunluğunun çekirdek aile türü aile yapısına sahip olduğu, kardeş sayısının beş ve beşten fazla olduğu tespit edilmiştir. Suça sürüklenmiş çocukların ailelerinin çoğunlukla ihmalkâr davranışlar sergiledikleri, çocuklarına genellikle sözel şiddet uyguladıkları belirlenmiştir. Suça sürüklenmiş çocukların çoğunluğunun okula gitmediği veya okulu terk ettikleri, akademik başarı düzeylerinin de çok başarısız olduğu tespit edilmiştir. Suça sürüklenen çocukların çoğunluğunun bu suçu kendilerinin işlediği, ilk defa yargılandıkları, arkadaş çevrelerinde suça karışma öyküsünün fazla olduğu, cana karşı suç işleyenlerin sayısının fazla olduğu, çoğunlukla hırsızlık suçu işledikleri saptanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde çocukların çoğunluğunun benlik saygısı düzeyinin yüksek, şiddet eğilim düzeyinin ise orta ve yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmada çocukların cinsiyetleri ile terör örgütüne üye olma ve propaganda suç türü arasında istatistiksel bir anlamlılık tespit edilmiştir.

Yapılan analizler neticesinde çocukların aile içinde fiziksel şiddete maruz kalma durumları, akademik durumları, madde kullanım durumları, aile türleri, anne eğitim durumları, baba eğitim durumları, ebeveyn tutumları, aile gelir durumları, suçta mükerrerlik durumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şiddet eğilimi ölçeğinin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kardeş sayısı, göç durumu, aile içinde sözel şiddet, ailede madde kullanımı, arkadaş madde kullanımı, suça karışma derecesi, aile suça karışma öyküsü, arkadaş suça karışma öyküsü ve suçu kiminle işlediği değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenemez.

Bağımsız örnek t testi neticesinde suça sürüklenen çocukların aile içinde fiziksel şiddete maruz kalma durumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre aile içinde fiziksel şiddete maruz kalan çocukların şiddet eğilimleri, fiziksel şiddete maruz kalmayanlara göre daha yüksektir.

Araştırmamıza katılan suça sürüklenmiş çocukların akademik durumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Suça sürüklenen çocuklarda; "çok başarısız" akademik düzeye sahip olanların şiddet eğilimlerinin diğerlerinden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmamıza katılan suça sürüklenmiş çocukların madde kullanım durumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre "Hiç madde kullanımı olmayanların" şiddet eğilimi, "sigara ve uyuşturucu" kullananlar ile "sigara, alkol ve uyuşturucu" kullananlara göre düşüktür. Benzer şekilde "Sadece sigara kullananların" şiddet eğiliminin, "sigara ve uyuşturucu" kullananlar ile "sigara, alkol ve uyuşturucu" kullananlara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmamıza katılan suça sürüklenmiş çocukların aile türleri ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre "Parçalanmış Aile" (Boşanmış, Ayrı, Vefat) türünde yaşayan çocukların şiddet eğilimleri "Çekirdek aile" (Anne-baba-çocuklar) türünde yaşayanlara göre yüksektir.

Araştırmamıza katılan suça sürüklenmiş çocukların anne-baba eğitim durumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre: Annesinin eğitim durumu "okur-yazar olmayan" çocukların şiddet eğilimleri, annesi "ortaokul mezunu" olanlara göre yüksektir. Babasının eğitim durumu "lise mezunu" olan çocukların şiddet eğilimleri, babası "okur-yazar olmayanlar" ve babası "ilkokul mezunu" olanlara göre düşüktür.

Araştırmamıza katılan suça sürüklenmiş çocukların ebeveyn tutumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre ebeveyn tutumu "ihmalkâr" olan çocukların şiddet eğilimleri; ebeveyn tutumu "hoşgörülü", "otoriter", "demokratik ve hoşgörülü" olanlara göre daha yüksektir. Ebeveyn tutumu "ihmalkâr ve otoriter" olan çocukların şiddet eğilimleri ise ebeveyn tutumu "hoşgörülü", "ihmalkâr", "otoriter", "demokratik ve hoşgörülü" olanlara göre daha yüksektir.

Araştırmamıza katılan suça sürüklenmiş çocukların aile gelir durumları tutumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aile gelir durumu "1500-3000 TL" arasında olan çocukların şiddet eğilimi; aile gelir durumu "1500 TL'den az" olanlar ve "3000-4500 TL" arasında olanlara göre daha yüksektir.

Araştırmamıza katılan suça sürüklenmiş çocukların suçta mükerrerlik durumları ile şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Suçta mükerrerlik

durumuna göre “üç veya daha fazla yargılaması var” olan çocukların şiddet eğilimleri; “ilk defa yargılanıyor” ve “ikinci defa yargılanıyor” olanlara göre daha yüksektir.

Yapılan analizler neticesinde çocukların aile içinde sözel ve fiziksel şiddete maruz kalma durumları ve ailede madde kullanım öyküsü ile benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Elde edilen verilere göre aile içinde sözel ve fiziksel şiddete maruz kalan çocukların benlik saygısı düzeyleri, sözel ve fiziksel şiddete maruz kalmayanlara göre daha düşüktür. Benzer şekilde ailede madde kullanım öyküsü olan çocukların benlik saygısı düzeyleri, ailede madde kullanım öyküsü olmayanlara göre daha düşüktür.

Rosenberg benlik saygısı ölçeğinin; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, akademik durum, madde kullanım durumu, aile türü, kardeş sayısı, göç durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, ebeveyn tutumu, ailenin gelir durumu, arkadaş madde kullanımı, suça karışma derecesi, aile suça karışma öyküsü, arkadaş suça karışma öyküsü, suçu kiminle işlediği ve suçta mükerrerlik değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenemez.

Araştırmamızda gerçekleştirilen şiddet eğilim ölçeği ile benlik saygısı ölçeği korelasyon analizi sonuçlarına göre; suça sürüklenen çocuklarda, şiddet eğilim düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasında korelatif bir ilişki bulunmamaktadır.

ŞEÖ ve RBSÖ İle İlişkili Bulunan Değişkenlerin Lojistik Regresyon Analizi sonuçlarına göre;

ŞEÖ ile ilişkili bulunan değişkenlerin regresyon analizine göre: Akademik başarısızlık, parçalanmış aile yapısı ve aile içinde fiziksel şiddet varlığı ŞEÖ ölçeği sonucunu yüksek olması yönünde etkilerken, ailenin gelir durumunun 1500’den az olması ŞEÖ sonucunun düşük ve orta olması yönünde etkili olmaktadır.

RBSÖ ile ilişkili bulunan değişkenlerin regresyon analizine göre: Aile içinde fiziksel şiddetin varlığı RBSÖ sonucunun yüksek olması yönünde etkili olmaktadır.

6.2. Öneriler

Dünyada birçok çocuk sosyal refah seviyesi düşük bölgelerde eğitim görmekte, ağır çalışma koşulları altında çalıştırılmakta, aile içinde ihmal ve istismara maruz kalmakta, göç, savaş ve bir takım hastalıklardan ölebilmektedir. Ülkemizde kanunlar açısından bakıldığında her ne kadar “eşitlik” ilkesinden bahsedilmiş olsa da uygulamada

gelir paylaşımındaki dengesizlik sebebiyle sosyal güvence yokluğu ve ekonomik yetersizlik sonucundan kaynaklı hak ve özgürlük eksikliklerinden bahsetmek mümkündür. Örneğin, eğitim çağında olup ailesinin ekonomik yoksunluğu sebebiyle eğitim hayatını yarıda bırakıp çalışma hayatı içine giren çocukların zamanla suça sürüklenme ihtimalleri artmaktadır. Bu bağlamda konu ele alındığında, çocuğun "suçlu" olmasından ziyade; "suça sürüklenmiş" olması düşüncesi ile hareket edilirse problemin çözümüne ilişkin çalışmaların yapılması daha işlevsel olacaktır. Çocuğun yetiştiği aile yapısı, aile içinde oluşturulan kontrol mekanizmaları, içinde bulunulan sosyal çevre ve bu çevrenin normları, değer yargıları suça zemin hazırlayan sebeplerdir. Bu sebeplerden ötürü çocuk suçluluğunun değerlendirilmesi yapılırken çocuğu içinde bulunduğu ve etkileşim halinde olduğu sistem içerisinde değerlendirmek daha doğru bir bakış açısı olacaktır.

Ailelerin çok çocuk sahibi olmaları, çocukları ile yeteri kadar ilgilenmelerini, onların iyi eğitim almalarını sağlayacak imkânları sunmalarını, sosyal açıdan uygun şekilde yetiştirilmelerini zorlaştırmaktadır. Ailesinden ilgi görmeyen çocuğun, istenmeyen sosyal gruplara katılarak, grubun değerlerini ve davranışlarını benimsemesi söz konusu olacaktır. Çocuğun aile değerleri ile yetişerek toplumsal normlara uygun bir yapıda olabilmesi için ailelerin ilgilenemeyecekleri sayıda çocuk sahibi olmama konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Ailenin gelir durumu da çocukların suça sürüklenmesi konusunda etkili olan bir faktördür. Sadece düşük gelirli aileye sahip çocuklar değil aynı zamanda yüksek gelirli aileye sahip çocuklarda da suça yönelim söz konusu olabilmektedir. Ailenin gelir durumu ile çocuklarının yaşam biçimlerini en uygun seviyede tutabilecekleri bilince kavuşmaları konusunda bilinçlendirilmesi, çok az gelirin sebep olduğu zorluklar kadar çok fazla gelirin sağladığı kolaylıkların da çocuğa yansıtmamasının sağlanması gerekmektedir.

Eğitim, hayatın bütün aşamalarındakine benzer şekilde çocukların yetiştirilmesinde de önemli bir faktördür. Çocuk ailesini rol model olarak almaktadır. Ailesinin eğitim almaması çocuğun da eğitimden uzaklaşmasına sebep olabilecektir. Eğitimden kopan çocukların suça sürüklenmeleri daha kolay olduğundan, eğitim almamış ebeveynlerin eğitimlerini tamamlayıcı programlar geliştirilmelidir.

Suça sürüklenen çocuklara yönelik çalışmalarda ve araştırmamızda da görüldüğü üzere çocukların ailelerinin çok çocuklu, yoksul ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu ailelerde aile içi etkileşimin ve sağlıklı iletişimin artırılmasına, gereken ilgi ve denetimin çocuklar üzerinde sağlanmasına yönelik aileler bilinçlendirilmeli ve uzmanlarca yönlendirilmelidir. Nitekim aile içinde yeterli etkileşim ve iletişim, aile içi sevgi, yeterli ilgi ve denetim olursa bu ailelerin çocuklarının benlik saygısı gelişimleri olumlu olup şiddet eğilim düzeyleri düşük olacaktır. Bu durumum gerçekleştirildiği ailelerde çocuğun suça sürüklenme ihtimali büyük ölçüde azalacaktır.

Son yıllarda zorunlu eğitimin sınırını yükseltici çalışmaların yanında eğitimin niteliğinin de arttırılması, çocuklara toplumsal değerler çerçevesinde eğitim imkânı sunulması gerekmektedir. Ancak bu yolla çocukların suça sürüklenmelerini engellemek mümkün olacaktır. Suçun işlenmesinden sonraki cezalandırma suç işleme konusunda caydırıcı bir önlem olarak görülse de suçun işlenmeden önlenmesi çok daha önemlidir. Bu sebeple çocukların suç ve ceza konusunda bilinçli olacakları bir eğitim verilmeli ve çocukların seviyelerine göre konu hakkında bilinçlendirici çalışmalar yapılmalıdır.

Çocuğun suça sürüklenmesinde aile ve çevrenin durumu, onların suç geçmişlerinin bulunması önemli bir faktördür. Ailesinde veya sosyal çevresinde suç öyküsü olan birinin bulunması çocuklarda suça meyli yükseltebilmektedir. Ailede suç işlemiş olanların çocuk ile ilişkisini kesmek mümkün olmayabilirken, suç ve suçluluk ile ilgili durumun çocuğa uzman kişilerce anlatılması ve çocuğun mevcut durumdan en az seviyede etkilenmesi sağlanmalıdır. Suç öyküsünün ailede olması ile sosyal çevrede olan birinde olması arasında fark bulunmaktadır. Çocuğun aile fertlerinden biriyle ayrı tutulması çok zor olabilecekken çocuğun suç geçmişi olan çevreden uzak tutulması daha kolay olabilecektir. Bu sebeple ailelerin çocuklarına suç geçmişi olmayan sosyal bir çevrede yaşama imkânı sağlamaları gerekmektedir.

Çocuğun ailesi, akran çevresi ve yaşamının yanı sıra içinde yer aldığı toplumun normları, doğru ve yanlış algıları da çocuğun davranımları üzerinde etkilidir. Çocukların suça sürüklenmesinde ve şiddet eğilimlerinin artmasında etki eden üç faktörün aile, çevre ve medya olduğu bilinmektedir. Özellikle gelişen teknoloji ve medya çağında, çocukların sadece kendi çekirdek yaşantıları ile sınırlı kalmadığı, değer yargılarının ve algılarının medya aracılığıyla şekillendiği görülmüştür. Bu faktörler detaylı incelenerek aile içi şiddetin engellenmesi için aile üyeleri ve ebeveynler bu hususta bilinçlendirilmeli, yasaların ihlalinin yaşam biçimi haline getirildiği ortamların

önüne geçilmeli ve çocuklar bu ortamlardan korunmalıdır. Televizyon ve medyada yasaları ihlal edenlerin güzel gösterildiği, kahraman ilan edildiği, yapanın yanına kar kaldığı, suç teşkil eden davranımların normalleştirildiği televizyon programları ve filmler bu yaş aralığındaki çocukların erişimine kısıtlanmalı veya yasaklanmalıdır.

Araştırmamızda suça sürüklenen çocuklar 12-18 yaş aralığında yer almaktadır. Bu yaş aralığında yer alan çocukların gelişimsel özellikleri değerlendirildiğinde birçoğunun "ergenlik" döneminde olduğu anlaşılmaktadır. Ergenlik döneminde olan çocuğun yaşantısı, içinde bulunduğu sosyal çevre ve akran grubuna göre şekil almaktadır. Çocuğun akran gurubunun olumlu ya da olumsuz olması, çocuğun davranımlarında doğrudan etkiye sahiptir. Benzer şekilde çocuğun yaşamına doğrudan etki eden bir diğer unsur okuldur. Eğitim hayatına düzenli olarak devam eden, eğitim ve öğretim sisteminin aktif bir parçası olan çocuklar sokağa daha az yönelmektedir. Ancak vaktinin çoğunluğunu sokakta denetimden, kontrol mekanizmalarından yoksun ve süpervizörü olmadan geçiren çocukların eğitim hayatını yarıda bırakıp çalışma hayatı içine girerek sokağın olumsuz edinimlerine daha çok maruz kalabildikleri ve bu sebeplerden ötürü de suça sürüklenebildikleri bilinmektedir. Bu hususta sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için çocuğun öğretmenleri ve ebeveynleri sürekli olarak dirsek teması içinde, birbirlerine destek olmalı ve çocuğun yaşamında olumlu rol model olmalıdır.

Çocukların yaşadıkları bölgenin sosyo demografik ve ekonomik özelliklerinin, davranış kalıplarının; çocukların suça sürüklenmelerinde doğrudan etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, çocukların suça sürüklenmelerinin önlenmesini sağlamada öncelikli hedef: Çocuğun içinde bulunduğu çevredeki olumsuzlukların, ihtiyaç ve gereksinimlerin tespitinin yapılıp; uygun müdahale disiplinlerinin geliştirilmesinin sağlanmasıdır. Bunun için yasalar ve sosyal politikaların yanı sıra, yerel yönetimlerle iş birliği içinde çalışılarak; her bölgeye ihtiyaç duyulan müdahale planları uygulanmalıdır.

Sonuç itibariyle, hem çalışmamız hem de diğer çalışmalar incelendiğinde; çocuk suçluluğunun tek başına kişiler üzerinde değerlendirmenin eksik ve hatalı olacağı görülmektedir. Çocuk suçluluğu ile işe yarar ve aktif bir mücadele hedefleniyorsa; çocuk, içinde yaşadığı aile, akran çevresi ve toplumsal koşullardan doğrudan etkilenen ve davranımlarını da bu yönde şekillendiren birey olarak multidisipliner bir bakış açısı ve sosyal politikalar ile ele alınmalıdır. Çocuğun suça sürüklenmesinin engellenmesinde, Mikro düzeyde; çocuğun kendisi ve ailesi, mezzo düzeyde; kurumlar

ve çocuğun çevresi, makro düzeyde ise yasalar, politikalar incelenmeli, revize edilmeli ve üzerinde durulmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Aldemir V. Çocuk Koruma Kanununun Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda Uygulanmasına İlişkin Bir Değerlendirme. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.
2. Çakır Y. Türkiye'de 11-15 Yaş Arasında İslenen Suçlar Bu Suçların Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi. Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1999.
3. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. (10. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul 2004: 55.
4. İçli T. Türkiye'de Suçlular, Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri. Bizim Büro, Ankara, 2004: 35.
5. Dönmezer S. Kriminoloji. Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1996: 55.
6. Freedman, JL. Sosyal Psikoloji. İmge Kitapevi, Ankara, 2003: 36.
7. Akduman, GG. Suça Karışan 12-15 Yaş Gurubundaki Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendilik Algısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Fen bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2007.
8. İçli T. Türkiye'de Suçlular-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri. (3. Baskı), AKM Yayınları, Sayı: 71, Ankara: 1993: 44.
9. Ögel K. Riskli Davranış Gösteren Çocuk ve Ergenler. Yeniden Yayınları, İstanbul, 2007, 32.
10. Lüleci O. Çocukların Suça Sürüklenmesinde Ailesel Faktörlerin Rolü (İzmir İli Örneği). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014.
11. Anayurt Ö. Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları. Seçkin Yayınları, Ankara, 2001: 32.
12. Gönültaş MB. Aile Düzeni, Kadın ve Çocukla İlgili Türk Ceza Kanunu Maddelerinin İncelenmesi. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 2008, 5(1): 31-6.

13. Fitzgerald CS. Theories of Crime and Delinquency: Findings from an Analysis of Textbooks on Human Behavior and The Social Environment. *J Hum Behav Soc Environ*, 2011, 21: 212-25.

14. Saldırım M. Suça İtilmiş Çocukların Yeniden Sosyalizasyonu Projesi. Ankara Üniversitesi, 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu Ankara, 29-30 Mart 2001.

15. Demirbaş T. Kriminoloji. Seçkin Yayınları, Ankara, 2005: 41.

16. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. Remzi Kitabevi, (17. Baskı), (Ed. C. Usanmaz), İstanbul, 2016: 33.

17. Burkay S. Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 2008.

18. Evrim B. Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psiko-Sosyolojik İzahı Denemesi. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1970: 1531.

19. Öktem D. Türkiye'deki Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi ve Yaş Ayrımcılığına İlişkin Paradigmanın İncelenmesi. Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi. Ankara, 2012: 5-6.

20. Doğan DM. Büyük Türkçe Sözlük. Sayı: 6, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996: 72.

21. Elibol Ş. Mala Yönelik Suç İşlemiş 11-15 Yaş Çocukların Sosyodemografik Özellikleri. Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1998.

22. Ayan S. Suçlu Kim. (1. Baskı), Ütopya Yayınevi, Ankara, 2011: 14.

23. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, 2006-2008 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye İlişkin Genel Yorumları. ICC Çocuk Hakları Serisi 4, Ankara, 2008: 1.

24. Türk Ceza Kanunu [TCK]. http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.5237 &MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch&Tur=1&Tertip=5&No=5237. 11.10.2019.

25. Türk Medeni Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod =1.5.4721& MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch. 11.10.2019

26. Erçetin Ş. Çocuk ve Suç. Hegem Yayınlar, Ankara, 2006: 21.

27. Balo Y. Suç Mağduru ve Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri. Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1995.

28. Polat O. Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar. (1. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, 44.

29. Estrada F. Juvenile Crime Trends İn Post-War Europe. *Eur J Crim Pol Res*, 1999: 7.

30. Özkök P. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Alınması Gereken Tedbirler. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1996.

31. Yavuzer H. Psiko-Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1986: 49.

32. Çeliköz N, Seçer N, Durak T. Suç İşleyen ve İşlemeyen Çocukların Düşünme Becerileri ve Ahlaki Yargılarının İncelenmesi. Selçuk üniversitesi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2008, 25: 335-50.

33. Loeber R. Young Children Who Commit. *Dev Psychopathol*, 2000: 738.

34. Teker K. Suçlu Çocuklarda Sosyo Demografik Özellikler ile Ebeveyn Tutum Algısının Çocuk Suçluluğuna Katkısı. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2010.

35. Uluğtekin S. Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporu El Kitabı. Dostlar Dayanışma Derneği Ankara Şubesi Yayınları, Ankara, 2005: 32.

36. Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı. (23. Basım), Özgür Yayınları, İstanbul, 1998: 401.

37. Hacıoğlu BC. Suçlu Çocukların Muhakemesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1985.

38. TCK-CMK ve İlgili Mevzuat. (2. Baskı), Diyarbakır Barosu CMK Uygulama Merkezi, Ankara 2005: 127-8.

39. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No: 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982

40. İnan Aİ. Hukuk Bakımından Ana-Baba ile Çocuk İlişkileri ve Çocukların Ana Babaya Karşı Korunmaları. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1995: 25.

41. Toroslu N, Feyzioğlu M. Türk Ceza Kanunu Ceza Muhakemesi Kanunu ve İlgili Kanunlar. Savaş Yayınları, Ankara, 2015: 758-9.

42. Filiz O. Türkiye'de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Aile ve Toplum*, 2011, 12(7): 84-90.

43. Tomanbay İ. Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitimbilim, Yöntem Bilim, Nüfus Bilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla. Selvi Yayınevi, Ankara, 1999: 35.

44. Uluğtekin S. Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 1994: 35.

45. Bloch AH, Frank TF. Delinquency: The Juvenile Offender in America Today. Seventh Edition, Rondom House, New York, 1956: 307.

46. Balo Y. Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005: 134.

47. Ereş F. Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar. (Ed. A. Solak). Çocuk Suçluluğu ve Aile İçinde. Hegem Yayınları, Ankara, 2008: 162-3.

48. Acar H. X. Beş Yıllık Kalkınma Planı. Çocuk İhtisas Komisyonu Ön Raporu. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2012: 6.

49. Akbaba T. Kartal-Kadıköy Bölgesi Çocuk Suçluluğu Profili. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2011.

50. Resmi Gazete. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Sayı: 22184, 27 Ocak 27 Ocak 1995.

51. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi. Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı. http://www.magdur.adalet.gov.tr/cocuk-haklarinin-kullanilmasina-iliskin-avrupa-sozlesmesi-01437. 21.06.2019

52. Bülbül S, Doğan S. Suça Sürüklenen Çocukların Durumu ve Çözüm Önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2016, 59: 32-3.

53. Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları). Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı. http://www.magdur.adalet.gov.tr/birlesmis-milletler-cocuk-ceza-

adaleti-sisteminin-uygulanmasi-hakkinda-asgar%C3%AE-standart-kurallar-beijing-kurallari-01434. 24.06.2019

54. Yelken R. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Merkezi Kurum Aile: Çocuklara Dair Uluslararası Sözleşmelerin Analizi. Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar. SABEV Yayınları, Yayın No:35, Ankara, 2011: 36-7.
55. Mutlu A. Çocuk Suçluluğunu Önleme Konusunda Yerel Yönetimlerin İlke ve Politikaları. Atatürk Kültür. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Ankara, 2015: 670.
56. Sevük H. Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Kurumsal Yaklaşım. Beta Basım Yayın. İstanbul, 1998: 17-73.
57. Doğan N, Arıcan A, Ay M, Topçu K, Zayimoğlu Öztürk F. Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı El Kitabı. MEB Yayınları, Ankara, 2011: 36.
58. İçli Günşen T. Kriminoloji. (1. Baskı), Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2004: 325.
59. Kunt V. Suç ve Çocuk. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2003.
60. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006: 103.
61. Öztürk N. Suça Sürüklenen Çocukların Riski Alma Davranışlarının ve Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2013.
62. Gölcüklü F. Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1962: 25-37.
63. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. Remzi Kitabevi, (12. Baskı), İstanbul, 1996: 31-158.
64. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990: 300.
65. Aldemir FA. Çocuk Suçluluğu Profili 2007-2008 Yılları Üsküdar Bölgesi. Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.
66. Adak N. Bir Sosyalizasyon Aracı Olarak Çocuk ve Şiddet. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2004, 30: 27-38.
67. Önay H. Türkiye'de Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü: Ankara Büyükşehir Belediyesi Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi Örneği.

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, 2009.

68. Gökbel Sönmez, S. Suça Sürüklenen Çocukların Sağlık Bakım Gereksinimlerinin Belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2017.
69. Sağlam M. Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2015.
70. Acar G, Demir A, Görmez D, Keser İ. Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. H.Ü. Kültür Merkezi, Poster Bildiri, Ankara, 2015: 651-56.
71. Küçüköner E. Suçlu Çocuklarla İlgili Kurumların İncelenmesi ve Bu Kurumlarda Verilen Psiko-Sosyal Hizmetlerin Değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2004.
72. Gökpınar M. Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu. *TBB Dergisi*, 2007, 72: 206-33.
73. Terzi AK. Kent Ölçeğinde Çocuk Suçluluğu Çankaya Örnek Araştırması. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007: 192.
74. Uluğtekin S. Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma. Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 1991: 37-224.
75. Göcek G. Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuklara Uygulanan Ceza ve Güvenlik Tedbirleri. Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2009.
76. Öter A. Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.
77. Esen S. Kentleşme ve Kentleşme Sürecinin Çocuk Suçluluğu Üzerindeki Etkileri (Ankara Örneği). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.

78. Taner M. Çocuk Niçin Suç İşliyor? Suçlu Çocuklar, Suça İtilme Nedenleri ve Eğitim Yoluyla Korunmaları. Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985: 36.

79. Polat O. Adli Tıp. Adli Tıp Der Yayınları, İstanbul, 2000: 22.

80. Salagaev A. Juvenile Delinquency. World Youth Report, Chapter, 2003: 7.

81. Attar H. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2010: 40.

82. Yavuzer H. Çocuk Suçluluğu, Çocuk ve Suç. (12.Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009: 45.

83. Sönmez SG. Suça Sürüklenen Çocukların Sağlık Bakım Gereksinimlerinin Belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2017.

84. Uluğtekin S. Suçlu Çocuklara İlişkin Islah Sisteminde Kurum Bakımı ve Çağdaş Tretmanın Amacı: Yeniden Toplumsallaşma, Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma. Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 1991: 6-25.

85. Aytaç D. Çocuk Mahkemeleri. http://www.sosyalhizmetuzmani.org, http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukmahkemelerishuz.doc. 08 11 2019

86. Polat O. Çocuk Suçluluğu, www.kriminoloji.com., http://www.kriminoloji.com /Suc_kavraminin_mensei_ve_gelismesi-Sulhi_Donmezer.htm. 21.12.2019.

87. Bal H. Kuramsal Çerçeve, Çocuk Suçluluğu. Fakülte Kitabevi, Isparta, 2005: 33.

88. BM. Birleşmiş Milletler Havana Kuralları. 14 Aralık 1990, 1990: 3.

89. İpek A. Suça Sürüklenen Çocukların Okul Dönemlerinin İncelenmesi ve Bu Dönemde Barındırdıkları Risk Faktörlerinin Belirlenmesi: Ankara, İstanbul ve İzmir Jandarma Çocuk Merkezleri Örneği. Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Kara Harp Okulu, 2010.

90. TÜİK. Adalet İstatistikleri 2017. Türkiye İstatistik Kurumu. http://tuik.gov.tr/ 19.11.2019

91. Adli İstatistikler. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara: 2017.

92. Cevher FN, Buluş M. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı: Önemi ve Geliştirilmesi. *Akademik Dizayn Dergisi*, 2007: 52-64.

93. Korkmaz M. Yetişkin Örneklem İçin Bir Benlik Saygısı Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 1996.

94. Aslan E. Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1992, 4: 7-14.

95. Temel ZF, Aksoy BA. Ergen ve Gelişimi. Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001: 22-31.

96. Kulaksızoğlu A. Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitapevi, İstanbul, 2002: 45.

97. Yurdagül Ş. Bazı Sosyo-ekonomik Değişkenlerin Lise Öğrencilerin Benlik Tasarımına Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1987.

98. Yörükoğlu A. Gençlik Çağı. Özgür Yayınları, İstanbul, 2000.

99. Bilgin, S. Ergenlerde Benlik Saygısı ile Kaygı Arasındaki İlişki. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2001.

100. Gün E. Spor Yapanlarda ve Spor Yapmayan Öğrencilerde Benlik Saygısı. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2006.

101. Rosenberg M. Society And The Adolescent Self-image, Princeton, NJ: Princeton University Press. 1965: 95

102. Roland CE, Foxx RM. Self-respect: a Neglected Concept. *Philos Psychol*, 2003, 16(2): 247-87.

103. Tufan B, Yıldız S. Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak, Almanya'dan Dönen Öğrencilerin Benlik Saygıları ve Ruhsal Belirtileri. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1993: 57.

104. Kneckt MCK, Kauttila MLE, Syrjala H. Self-Esteem as a Characteristic Of adherence to diabetes and dental Self-care regimens. Munksgaard, 2001: 46.

105. Doğru N. Özsaygı geliştirme Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı düzeylerine Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2002.

106. Crocker J, Wolfe CT. Contingencies of Self-Worth. *Psychol Rev*, 2001, 108(3): 593-623.

107. Tözün M. Geniş Açı. *Actual Medicine*, 2010, 18(7): 52-7.

108. Yörükoğlu A. Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sosyal ve Felsefi Eserler Dizisi, Ankara, 1988: 61.

109. Çuhadaroğlu F. Adolesanlarda Benlik Saygısı. Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1986.

110. Sevinç M. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003: 63.

111. Yavuzer H. Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002: 14-77.

112. Baldwin S, Hoffmann J. The Dynamics Of Self-Esteem: A Growthcurve Analysis. *J Youth Adolesc,* 2001, 31: 101–13.

113. Coopersmith, S. The Antecedents Of Self-Esteem. San Francisco, 1967: 66.

114. Yılmaz N, Ekmekçi A, İlgen R, Çalık S. Sağlıklı ve Çocuk Ruh Sağlığı Kliniğine Başvuran Çocuklarda Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 1994, 2(4): 348-53.

115. Pope A, Mchale S. Self-Esteem Enhancement with Children and Adolescents. Pergamon Press, New York, 1988: 22.

116. Arıcak OT. Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1995.

117. Lawrence D. Building Self- Esteem With Adults Learnes. Chapman Publishhing Ltd. 2000: 46.

118. Yörükoğlu, A. Gençlik Çağı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sosyal ve Felsefi Eserler Dizisi. No: 26. Ankara, 1986.

119. Maşrabacı TS. Hacettepe Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1994.

120. Sullivan BJ. Adjustment, Self-Esteem and Depression in Diabetic Adolescent Girls. *Psychosom Med*. 1979, 41: 127-38.

121. Onur, B. Ergenlik Psikolojisi. Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ankara, 1987: 66.

122. Harter S. Developmental Differences İn The Natüre Of Self-Representations: Implications For The Understanding, Assessment And Treatment Of Maladaptive Behavior. *Cognit Ther Res*, 1990, 113–42.

123. Brown JD, Collins RL, Schmidt GW. Self-esteem and Direct Versus İndirect Forms of Self-Enhancement. *J Pers Soc Psychol*, 1988, 55(3): 445-53.

124. Carlo G. The Development and Correlates of Prosocial Behavior. In M. Killen, J. Smetana (Eds.), Handbook of moral development, *Psychology Press, New York*, 2014: 208-234.

125. Haroz EE, Murray LK, Bolton P, Betancourt T, Bass JK. Adolescent Resilience İn Northern Uganda: The Role Of Social Support And Prosocial Behavior İn Reducing Mental Health Problems. *J Res Adolesc*, 2013, 23(1): 138-148.

126. Grant AM, Gino F. A little Thanks Goes A Long Way: Explaining Why Gratitude Expressions Motivate Prosocial Behavior. *J Pers Soc Psychol*, 2010, 98(6): 946-55.

127. Thoits P, Hewitt L. Volunteer work and well-being. *J Health Soc Behav*, 2001, 42(2): 115-31.

128. Fu X, Padilla-Walker L, Brown MN. Longitudinal Relations Between Adolescents' Self-Esteem And Prosocial Behavior Toward Strangers, Friends And Family. *Journal Of Adolescence*, 2017, 57: 90-98.

129. Doğan SÖ. İlköğretim Öğrencilerinin Aile Bağları ve Ailede Şiddet Görme Durumunun Benlik Saygısı Üzerine Etkisi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014: 123-47.

130. Uyanık-Balat G. Akman B. Farklı Sosyo-ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2004, 14(2): 175-83.

131. Neıss Michelle B, Constantine S, Stevenson J. Self-esteem: A Behavioral Genetic Perspective, *Eur J Pers*, 2002, 16: 351-67.

132. Schmıtt DP, Jüri A. Simultaneous Administration of The Rosenberg Self-esteem Scale in 53 Nations: Exploring The Universal And Culture-spesific Features of Global Self-esteem, *J Pers Soc Psychol*, 2005, 89(4), 623-42.

133. Burger JM. Kişilik, (1. Baskı), (Çev: İ. Deniz, E. Sarıoğlu), Kaknüs Psikoloji, İstanbul, 2006: 36.

134. Pullmann H, Jüri A. Relations of Academic And General Self- esteem to School Achievement, *Pers Individ Dif*, 2008, 45: 559-64.

135. Tjosvold D, Yan X, David WJ, Roger TJ. Is The Way You Resolve Conflict Related to Your Psychological Health? An Empirical Investigation, *Peace Confl*, 2008, 14: 395-428.

136. Gorbett K. Theresa K. Family Factors Predicting Social Self- esteem in Young Adults, *The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families*, 2008, 16(1): 58-65.

137. Cevher FN, Buluş M. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarında Akademik Benlik Saygısı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2006, 20: 28-39.

138. Chauhan R. Relationship Between Academic Self-esteem And Educational Achievement of Visually Impaired-suggestion For Inclusion, 12th ICEVI World Conference, Achieving Equality in Education: New Challenges And Strategies For Change, Kuala Lumpur, Malaysia, 2006: 44.

139. Kundu SC, Sunita R. Human Resources' Self-esteem Across Gender And Categories: A Study, *Data Min Big Data*, 2007, 107(9): 1366-90.

140. Gaıllıot Matthew T, Brandon JS. Is Implicit Self-esteem Really Unconscious?: Implicit Self-esteem Eludes Conscious Reflection, *Journal of Articles in Support of The Null Hypothesis*, 2006, 3(3), 73-83.

141. Pelham BW, Sander L, Koole Curtis D, Hardin John J, Hetts ES, Tracy D. Gender Moderates The Relation Between Implicit And Explicit Self-esteem, *J Exp Soc Psychol*, 2005, 41: 84-9.

142. Jordan CH, Mervyn W, Virgil ZH. Intuition And The Correspondence Between Implicit And Explicit Eslf-esteem, *J Pers Soc Psychol*, 2007, 93(6), 1067-79.

143. Tuna Y, Kayaoğlu A. Birey ve Davranış. (2. Baskı), Anadolu Üniversitesi Yayınları Web-Ofset. Eskişehir, 2013: 55.

144. Toshımıtsu K, Juko A, Yutaka O. Genetic And Environmental Effects of Stability And Change in Self-esteem During Adolescence, *Pers Individ Dif*, 2007, 42, 181-90.

145. Kuzgun Y. Kendini Gerçekleştirme, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 1972, 10: 162-78.

146. Mruk CJ. Self-esteem Research Theory And Practice-Toward a Positive Psychology of Self-esteem, 3rd Edition, Springer Publishing Company, USA, 2006: 78

147. McKay M. Fanning P. Özgüven Yaratılması ve Korunması, (1.Baskı), (Çev: A. Tatlıer), Epsilon, İstanbul, 1988: 85

148. Dilek H. Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı ile Anne-Babalarının Benlik Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007.

149. Christensen TC, Wood J, Barrett LF. Remembering Everyday Experiences Through The Prism Of Self-Esteem. *Pers Soc Psychol Bull*, 2003, 29: 51-62.

150. Gecas V, Schwalbe ML. Parental Behavior and Adolescent Self Esteem. *J Marriage Fam*, 1986, 48: 37-46.

151. Kulaksızoğlu A. Ergenlik Psikolojisi, (2. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999: 36.

152. Doğru N, Peker R. Özsaygı Geliştirme Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, 17(2): 315-28.

153. Neff KD, Roos V. Self-compassion Versus Global Self-esteem: Two Different Ways of Relating to Oneself, *J Pers*, 2009, 77(1): 23-50.

154. Karadağ G. Güner İ, Çuhadar D, Uçan Ö, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Benlik Saygıları, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2008, 3(7): 29-42.

155. Dilmaç B. Ekşi H. Meslek Yüksek Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşam Doyumları ve Benlik Saygılarının İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2008, (20): 279-89.

156. Baumeıster RF, Jennifer D. Campbell J, Krueger I, Kathleen DV. Does High Self-esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles?, *Psychol Sci Public Interest*, 2003, 4(1), 1-44.

157. Sayan A, Tan M, Uğurlu N, Çevirme H. Üç Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Olumlu Sağlık Davranışları, Olumlu Kendilik Algısı İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2001, 4(2): 45-63.

158. Baybek H, Yavuz S. Muğla Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Saygılarının İncelenmesi. *Muğla Üniversitesi Soysal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2005, (14): 90-5.

159. Kırel Ç, Kayaoğlu A, Gökdağ R. Sosyal Psikoloji. (2. Baskı) Anadolu Üniversitesi Yayınları Web-Ofset. Eskişehir, 2013: 55-138.

160. Rosenberg M, Schooler C, Schoenbach C, Rosenberg F. Global self esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *Am Sociol Rev*, 1995, 60(1): 141-156.

161. Oktan V, Şahin M. Kız Öğrencilerde Beden İmajı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2010, 7(2): 36-45.

162. Tutar H, Altınöz M, Çakıroğlu D. İşgörenlerin Kendilik Algılarının Bireysel Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009: 491-95.

163. Çevik GB, Atıcı M. Lise 3.Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2009, 6(1): 347-50.

164. Yağbasan M, İmik N. Öğretmenlerin Aile İçi İletişimi (Malatya İli Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, 16(2): 227-229.

165. Bekir, HŞ. Ankara'nın Farklı Sosyoekonomik Bölgelerinde Yaşayan Aile Bireylerinin Aile İlişkilerini Algılama Durumları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, 25: 10-5.

166. Çağdaş A. Anne-Baba Çocuk İletişimi. Nobel Yayınları, Ankara, 2002: 74-153.

167. Kulaksızoğlu A. Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998: 45-106.

168. Yalım FE. Yüksek Okul Öğrencilerinde Benlik Saygısının Akademik Başarı ve Anne-Baba ile İletişime Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2001.

169. Atıcı MK, Bilgin M, İnanç BY. Gelişim Psikolojisi. Nobel Kitapevi Adana, 2004: 266-8.

170. Öztürk H, Sevil Ü. Gebelikte "Şiddet". *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 2005, (1): 13-9.

171. Tandoc EC, Ferrucci P, Duffy M. Facebook use, envy, and depression among college students: Is Facebooking depressing? *Comput Human Behav*, 2015, 43: 139–46.

172. Murray SL, Holmes JG, MacDonald G, Ellsworth PC. Through the looking glass darkly? When self-doubts turn into relationship insecurities. *J Pers Soc Psychol*, 1998, 75(6): 1459–80.

173. Lee SY. How do People Compare Themselves With Others On Social Network Sites? The Case of Facebook. *Comput Human Behav*, 2014, 34: 253-60.

174. Liu QQ, Zhou ZK, Yang XJ, Niu GF, Tian Y, Fan CY. Upward Social Comparison On Social Network Sites And Depressive Symptoms: A Moderated Mediation Model Of Self-Esteem And Optimism. *Pers Individ Dif*, 2017, 113: 223-8.

175. Swann WB, Jr, Chang-Schneider C, Angulo S. Self-verification in relationships as an adaptive process. In J. Wood, A. Tesser, & J. Holmes (Eds.), Self and relationships Psychology Press, New York:2007, 49–72

176. Rosenwald MS. Can Facebook help overcome shyness? The Washington Post. Retrieved from http://www.washingtonpost.com (12.12.2019)

177. Leary MR, MacDonald G. Individual differences in self-esteem: A review and theoretical integration. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), Handbook of self and identity New York, NY: Guilford Press. 2003: 401– 18.

178. Manago AM, Graham MB, Greenfield PM, Salimkhan G. Self- presentation and gender on MySpace. *J Appl Dev Psychol*, 2008, 29(6): 446–58.

179. Vries DA, Kühne R. Facebook and self-perception: Individual susceptibility to negative social comparison on Facebook. *Pers Individ Dif*, 2015, 86: 217-21.

180. Aladwani EM, Almerzouq M. Understanding Compulsive Social Media Use: The Premise Of Complementing Self-Conceptions Mismatch With Technology. *Comput Human Behav*, 2016, 60: 575-81.

181. Freud S. Psikanalize Yeni Giriş Dersleri. (Çev. S. Budak), Öteki Yayınları, Ankara, 1994, 33.

182. John EG, Goldberg A. Kendilik Psikolojisinin Ortaya Çıkışı. Zihin Modelleri, (Çev. C. İşcan). 1994: 63-76.

183. Clemmens ER. The work of Karen Horney. Am J Psychol, 1984, 44(3): 242-53.

184. Kuzgun, Y. Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının, Tercih Edilen Meslek Kavramları ile İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1983, 16:1-9.

185. L'abete LA. Theory of Personality Development. Wiley. New York, 1994: 43-4.

186. Weiner MP. Other Psychodynamic Schools, Comprrehensive Textbook Of Psychiatry. (Ed. H. I. Kaplan and Sadock), Williams and Wilkins. 1985: 451-8.

187. Tuna Y, Kayaoğlu A. Birey ve Davranış. (2. Baskı), Anadolu Üniversitesi Yayınları Web-Ofset, Eskişehir, 2013: 74.

188. Öztürk O. Benlik. Psikanaliz ve Psikoterapi. Sevinç Matbası, Ankara, 1985: 41-7.

189. Aydın A. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Alfa Yayınları, İstanbul, 2001: 85.

190. Maslow A. Motivation and Personality. Harper and Row Publishers, (2. Edition), New York, 1970: 35-46.

191. Rosenberg M. Conceiving the Self. Basic, New York, 1979: 45.

192. Hamarta E, Arslan C, Saygın Y, Özyeşil Z. Benlik Saygısı ve Akılcı Olmayan İnançlar Bakımından Üniversite Öğrencilerinin Stresle Başa Çıkma Yaklaşımlarının Analizi. *Değerler Eğitim Dergisi*, 2009, 7: 25-42.

193. James W. The Principles Of Psychology. Harvard University Press, Cambridge, 1990: 31.

194. Arıcak T. Öğretmen Adaylarının Benlik Saygısı ve Mesleki Benlik Saygılarının Geliştirilmesine Yönelik Bir Grupla Psikolojik Danışma Uygulaması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1999: 11-22.

195. Arıcak T. Grupla Psikolojik Danışma Yoluyla Benlik Saygısının Geliştirilmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1999.

196. Armutlu C. Sembolik Tüketim: Benlik İmajı Uyumu Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.

197. Gül A. Benlik Düzenleme Odakları, Otantik ve İlişkisel/Özerk Benlik Ketlenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi, 2010.

198. Ayan S. Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet, (Sivas İlköğretim II: Kademe Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2007.

199. Özgür G, Yörükoğlu G, Baysan Arabacı L. Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2011, 2(2): 53-60.

200. Güneri E. Akıl Hastaları ve Şiddet: Şiddetim İnsanlığımdan, Deliliğimden Değil! Gelişim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016: 9.

201. Sami Ş. Kamus-ı Türki. Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987: 32.

202. Haskan Ö. Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2009.

203. Özerkmen N. Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, 2012, 28: 2-16.

204. Kocacık F. Şiddet Olgusu Üzerine. Cumhuriyet Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2001, 2(1), 2-5.

205. Ögel K, Tarı I, Yılmazçetin Eke C. Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme. Yeniden Yayınları, İstanbul, 2006: 32.

206. Tezcan M. Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul. İstanbul: Şiddet, Cogito, Sayı:6-7, Yapı Kredi Yayınları, 1996: 105-8.

207. İçli T. Çocuk, Şiddet, Suç ve Medya. Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu, Ankara, 2002.

208. Altay E. Korku Kültürü, Değerler Kültürü ve Şiddet. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2005, 2(8): 20-35.

209. Subaşı N, Akın A. Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri ve Sonuçları. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2003: 31.

210. Besni İ. Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Tutumlarının Cinsiyet, Politik Görüş ve Şiddete Maruz Kalma Açısından İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2011.

211. Güler YE. Ergen Futbolcularda Şiddet Eğilimi ile Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ankara İli Örneği). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, 2014.

212. Geçtan E. Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar. Metis Yayınları, İstanbul, 2010: 60-5.

213. Göka E. Saldırganlığın Nedenleri. Ankara Numune Hastanesi Psikiyatri Kliniği Şefi, Ankara, 2009: 41.

214. Çelik H, Otrar M. Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2009, 29: 101-20.

215. Gökkaya VB, Ayan S. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Aile İçi Şiddet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, 10(48): 389-93.

216. Dökmen Z. Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009: 41.

217. Köknal B. Özel Bir Okulda Okuyan 2-6 Yaş Arası Çocukların Saldırganlık Düzeyleri İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2016.

218. Bulut MB. Üniversitesi Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Tutumları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015, 17(3): 403-5.

219. Karaarslan İ. Şiddet Eğiliminin Kişilik Tipolojileri ve Çocukluk Çağı Travması ile İlişkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2017.

220. Eyidoğan F. MEB İlköğretim Veli Rehberi Çocuğum Okula Gidiyor, 10. Bölüm Okulda Şiddet. https://bianet.org/cocuk/insan-haklari/125605-velilere-cocugu-okuldaki-siddetten-koruma-rehberi. 11 06 2019

221. Dayıoğlu İE. Ebeveynlerde Kişilik Tipolojisi ile Şiddet Davranışı ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişki. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2017.

222. Mitchell J. Kardeşler-Cinsellik ve Şiddet. (Çev. B Yılmazyiğit, P. Padar), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012: 101.

223. Connell RW. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. (çev C. Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998: 85.

224. Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. (7. Baskı), Nobel Yayıncılık, Ankara, 1997: 44.

225. Ok A. Kurumlar ve Suçlu Çocuklar. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 1989.

226. Börekçi E. Suça Sürüklenen Çocuklarda Suç Geçmişi ile Aile ve Akran Etkisinin Mükerrer Suçluluğa Etkisi: Ankara İli Örneği. Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Kara Harp Okulu, 2012.

227. Kocadaş B. Düşük Sosyo-Ekonomik Yapı Suç İlişkisi: Malatya'da Çocuk Suçluluğu. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2007, 1: 157-86.

228. Avcı M. Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2008, 11(1): 49-73.

229. Karakuş Ö. Çocuk Koruma Kanunu Uyarınca Haklarında Danışmanlık Tedbiri Uygulanan Çocukların Özellikleri (Konya Örneği). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakemli Araştırma Dergisi*, 2012, 7: 29-45.

230. Şahinli K. Çocuk Suçluluğuna Sebep Olan Ailesel Faktörler: Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar Üzerine Bir Çalışma. Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi, 2012.

231. Şengül HA. Ankara 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde Görülen Dava Dosyalarının İncelenmesi ve Çocuk Suçluluğunun Değerlendirilmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012.

232. Öztürk M. Sokakta Çalışan ve Suç İşlemiş Çocukların Toplumsal ve Bireysel Uyum ve Davranış Bozukluklarının Ölçülmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2007.

233. Örter A. Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği). *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 2018, 7(21): 739-69

234. Kılıç KM, Güngör Aytar FA. Tutuklu-Hükümlü Olan ve Olmayan Gençlerin Ahlaki Gelişim Düzeyleri ve Benlik Saygılarının Karşılaştırılması. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, 47: 59-73.

235. Seyhan D, Zincir H. Tutuklu / Hükümlü Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Aile Özelliklerinin İncelenmesi ve Aralarındaki Korelasyonun Belirlenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2009, 11(5): 7-24

236. Çakaloz B, Ünlü G, Aktaş Terzioğlu M, Kapubağlı N, Tekkanat Ç. Çocuklarda Suç Davranışı İle Sosyodemografik Özelliklerin ve Zekanın İlişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2006, *17*(5): 411-8.

237. Yazıcı Z, Taştepe T. Ebeveynlerin Aile Ortamı Algısı ile Çocukların Benlik Algısı Arasındaki İlişki. *International Journal of Human Sciences*, 2013, 10(2): 98-112.

238. Lök N, Başoğul C, Öncel S. Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Psikososyal Desteğin Önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 2016, 8(2): 155-61

239. Afşin R, Öğretir Özçelik AD. Suça Sürüklenen Çocuklar ile Suça Sürüklenmeyen Çocukların Algıladıkları Anne ve Baba Tutumları ile Ebeveyn Bağlanma Stillerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, 17(66): 384-400.

EKLER

EK-1. ONAM FORMU

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı Adli Bilimler yüksek lisans öğrencisi Fatih GÖGER tarafından yürütülen araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırma ile "suça sürüklenen çocuklar ve bu çocukların şiddet eğilimleri ve benlik saygılarının araştırılması planlanmıştır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek **kişisel bilgileriniz gizli tutulacak** olup elde edilen bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya fatihgoger93@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamı ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel risk ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güvence verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Tarih:

Katılımcının:

Adı-Soyadı: İmzası:

Veli veya Vasisinin:

Adı-Soyadı:
İmzası:

EK-2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli katılımcı, bu çalışma bilimsel bir amaç için kullanılacaktır. Çalışmada, suça sürüklenen çocuklarda şiddet eğilimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen veriler yüksek lisans tez çalışması için kullanılacaktır. Bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız aşağıdaki soruları size uygun gelecek şekilde işaretleyiniz. Lütfen boş soru bırakmayınız. Çalışma için sizin içten görüşleriniz önemlidir. Katılımınız için teşekkür ederim.

Psikolog Fatih GÖGER

İnönü Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı Adli Bilimler Y.L. Öğrencisi

1) Doğum yeriniz ve yılınız:
2) Yaşınız: 12 ( ) 13 ( ) 14 ( ) 15 ( ) 16 ( ) 17 ( ) 18 ( )
3) Cinsiyetiniz: ( )Kadın ( )Erkek
4) Eğitim düzeyiniz: ( ) Okula gitmemiş ( ) ilkokul ( ) ortaokul ( ) lise ( ) okulu terk etmiş
5) Bir dönemde toplam kaç gün devamsızlık yaptınız:
6) Nasıl bir öğrencisiniz/öğrenciydiniz (akademik durumunuz)?
1-Başarılı-Takdir, Teşekkür ( )
2-Orta düzey-Zayıfsız ( )
3-Başarısız-Bir ya da iki zayıf ( )
4-Çok başarısız- üç ve daha fazla zayıf ( )
7) Geçmişte kullandığınız madde ya da maddeler:
( )yok ( )sigara ( )alkol ( )uyuşturucu
8) Aile türünüz: ( ) Çekirdek(anne-baba-çocuklar)
( ) Geniş (anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)
( ) Parçalanmış aile(Boşanmış, ayrı)

9) Kardeş sayınız(siz dâhil): ( ) Tek çocuk, ( ) 2-3 kardeş, ( ) 4 ve daha fazla kardeş

10) Kaçıncı çocuk olduğunuz: ( ) İlk çocuk, ( ) Ortanca/Ortancalardan biri,
( ) Son çocuk

11) Kiminle yaşıyorsun? ( ) Çekirdek aile
( ) Büyük geleneksel aile
( ) Anne, baba boşanmış, anne yanında yaşıyor.
( ) Anne, baba boşanmış, baba yanında yaşıyor.
( ) Diğer (Yetiştirme yurdu, vs vs.)

12) En uzun süre yaşadığınız yer: ( )Köy ( )İlçe ( )Şehir

13) Bulunduğunuz şehre göç ile mi geldiniz?
a. Hayır b. Evet (Göç edilen şehir:……Göç yılı:……..)

14) Anne ve/veya babanız yaşıyor mu? ( ) Her ikisi de yaşıyor.
( ) Baba vefat etmiş, anne yaşıyor.
( ) Anne vefat etmiş, baba yaşıyor.
( ) Her ikisi de yaşamıyor.
15) Annenizin eğitim durumu?
1-Okur-yazar değil **( )** 2- İlkokul mezunu **( )**

3-Ortaokul mezunu ( ) 4-Lise mezunu ( ) **5**-Üniversite Mezunu ( )

16) Babanızın eğitim durumu?

1-Okur-yazar değil ( ) 2- İlkokul mezunu ( )
3-Ortaokul mezunu ( ) 4-Lise mezunu ( ) **5**-Üniversite Mezunu ( )

17) Anne/baba tutumlarınızı nasıl yorumlarsınız?

a. Demokratik b. Hoşgörülü c. İhmalkar d. Otoriter

18) Aile içinde sözel şiddet var mı?

a. Hayır b. Evet (Kim tarafından:……Kime karşı:…….)

19) Aile içinde fiziksel şiddet var mı?

a. Hayır b. Evet (Kim tarafından:……Kime karşı:…….)

20) Ailede madde kullanımı öyküsü:

a. Hayır b. Evet (Çocuğa yakınlığı:……..Maddenin türü:……)

21) Arkadaşlarında madde kullanımı öyküsü:

a. Hayır b. Evet (Çocuğa yakınlığı:……..Maddenin türü:……)

22) Ailenizin toplam aylık geliri

1404 TL'den az ( ) 1404-3000 TL ( ) 3000-4500 TL ( ) 4500 TL'den fazla ( )

23) Suç türü:

24) Suça karışma dereceniz: ( ) kendim işledim ( ) suç işleyene yardım ettim

25) Suçu kim/kimlerle nasıl gerçekleştirdiniz:

( ) tek başıma ( ) arkadaşlarım ile birlikte ( ) çete ile birlikte

26) Suçta Mükerrerlik:

1-İlk defa yargılanıyor ( )
2-İkinci Yargılaması ( )
3-Üç veya daha fazla yargılaması var ( )

27) Ailede suça karışma öyküsü:

a. Hayır b. Evet (Çocuğa yakınlığı:……..Suçun türü:…….)

28) Bulunduğunuz çevrede suça karışma öyküsü:

a. Hayır b. Evet (Çocuğa yakınlığı:……..Suçun türü:…….)

29) Arkadaşlarında suça karışma öyküsü:

a. Hayır b. Evet (Çocuğa yakınlığı:……..Suçun türü:…….)

EK-3. ŞİDDET EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda bir insanın yaşamındaki çeşitli tepkilerini ve düşüncelerini ifade eden cümleler yer almaktadır. Her tepkinin sizin düşüncenize uygun olup olmadığını belirtiniz.

		Hiç Uygun Değil	Biraz Uygun	Uygun	Çok Uygun
1	Hoşuma gitmeyen bir olayla karşılaştığımda hemen sinirlenirim				
2	Doğru olduğuna inandığım konularda eleştirilmek beni sinirlendirir				
3	Rahatsız olduğum durumlar karşısında sinirlendiğimde kendimi kontrol edemiyorum				
4	Duygusal ya da fiziksel olarak rahatsız edildiğimde fiziksel olarak karşılık verme isteği duyarım				
5	Sinirli olduğumda bir şeyleri kırma isteği duyarım				
6	Arkadaşlarım, annem, babam vb. insanlarla çok sık tartışmaya girerim				
7	Hak etmiş olanlara layık oldukları ceza verilmelidir				
8	Eğer beğenmediğim bir şey olursa en yakınımla bile tartışırım				
9	Bence hayvanların av maksadı ile vurulmasında sakınca yoktur				
10	Diğerlerinin saldırılarına karşı güçlü bir arkadaş grubu mutlaka olmalıdır				
11	Eğer saldırıya uğramışsam aradan geçen zamana bakmaksızın aynı şekilde karşılık veririm				
12	İnsan çevreden gelen tehditlere daima hazır olmalıdır				
13	Bu dünyada en önemli şey diğerlerinden güçlü olmaktır.				
14	Sık sık kavga ederim				
15	Bazı insanlara karşı zor kullanılabileceğine inanırım				
16	Bazı hallerde insanlara karşı zor kullanılabileceğine inanırım				
17	Kavgaları seyretmek beni rahatsız etmez				
18	İnsanların benden korkması hoşuma gider				
19	Bazen başkalarına zarar verme isteği duyarım				
20	Sokakta başıboş dolaşan hayvanlar ortadan kaldırılmalıdır				

EK-4. ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA

Lütfen her soruyu dikkatli bir şekilde okuyup, kendinize en uygun şıkkı (X) ile işaretleyiniz.

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

6. Kendime karşı olumlu bir tutum içerisindeyim.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

7. Genel olarak kendimden memnunum.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

9. Bazen kendimin kesinlikle bir işe yaramadığını düşünüyorum.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.

a. Doğru b. Çok Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

EK-5. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Fatih GÖGER
Doğum Tarihi: 29/07/1993
Doğum Yeri: Malatya
Medeni Hali: Bekar
E-posta: fatihgoger93@gmail.com
Cep: 05362522686
Adres: Bostanbaşı Mahallesi Çiftlik Caddesi No:37 Sidelyapark Konutları C-blok Daire No:47 Yeşilyurt/MALATYA

EĞİTİM BİLGİLERİ

2017-2020: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans Programı
2014-2015: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Eğitimi
2011-2015: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Psikoloji Bölümü

İŞ DENEYİMİ/ STAJ BİLGİLERİ

2019-2020: Adalet Bakanlığı Malatya Adliyesi Adli Destek ve Mağdur Hakları Hizmetleri Müdürlüğü - Psikolog
2016-2019:Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi 1. Çocuk Mahkemesi - Psikolog
2014-2015: Malatya Eğitim Araştırma Hastanesi Psikiyatr Servisi - Stajyer Psikolog
2011-2012: Malatya Yeni Hayat Psikolojik Destek ve Eğitim Merkezi - Stajyer Psikolog

ULUSAL KONGRE BİLDİRİLERİ VE ÇALIŞTAYLAR/AKADEMİK ÇALIŞMALAR

Göger F. Adli Görüşme Odalarının Değerlendirilmesi, 1. Türk Adli Bilimler Kongresi ve 8. Adli Tıp Çalıştayı, Amasya, 29-30 Nisan- 1 Mayıs 2018.

Göger F, Yükseler A, Çalışgan E, Şenol P, Celbiş O. Üniversite Öğrencilerinin Sigara Bağımlılık Düzeyi ve Stresle Baş Etme Stratejisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, 2. Türk Adli Bilimler Kongresi, Antalya/Kaş, 11-14 Nisan 2019.

YABANCI DİL BİLGİSİ

Orta derecede İngilizceye sahip.

BİLGİSAYAR BİLGİSİ

Microsoft Office (Word, Excel vs.) programlarını iyi derecede kullanabilmekte.

EK-6. ETİK KURUL ONAY FORM

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
(Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu)

Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Karar Sayısı
04.12.2018	22	2018/22-15

Karar No: 2018/22-15 Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 04.12.2018 tarihinde Tıp Fakültesi Etik Kurul Salonunda toplandı. İnönü Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı Prof. Dr. Osman CELBİŞ'in, sorumlu araştırmacı olduğu; Adalet Bakanlığı Diyarbakır Adliyesi Psikolog Fatih GÖGER'in, yardımcı araştırmacı olduğu; **"Suça Sürüklenen Çocuklarda Şiddet Eğilimi İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi "** başlıklı çalışması Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından uygun olup-olmadığı hususundaki başvurusuna ilişkin raportör raporu görüşüldü. Çalışma Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından değerlendirildiğinde; çalışmanın ***etik açıdan uygun olduğuna***; **oy birliği ile karar verilmiştir.**

Prof. Dr. Osman CELBİŞ **Etik Kurul Başkanı**			
Prof. Dr. Kadir ERTEM **Etik Kurul Başkan Yrd.**		**Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ** **Etik Kurul Üyesi**	
Prof. Dr. Cemşit KARAKURT **Etik Kurul Üyesi**		**Prof. Dr. Yüksel SEÇKİN** **Etik Kurul Üyesi**	
Prof. Dr. Sermin TİMUR TAŞHAN Etik Kurul Üyesi		**Prof. Dr. Barış OTLU** **Etik Kurul Üyesi**	